

A felébredés doktrínája

Julius Evola

I. Az „aszkézis” változatairól

Az „aszkézis” szó eredeti jelentése – a görög képezni, képzés, római értelmezése: fegyelem. A megfelelő indo-árja fogalom a tapas (tapa vagy tapo a páliban), szintén hasonló jelentésű; attól eltekintve, hogy a tap szótőnek van „forrónak, ill. izzónak lenni” jelentéstartalma is, és így tartalmazza az intenzív koncentráció, a tűzhöz hasonló izzás gondolatát.

Ugyanakkor a nyugati civilizáció fejlődésével az „aszkézis” fogalma speciális jelentést vett fel (származékaival együtt), amely különbözik az eredetitől. Nemcsak az történt, hogy rendkívül vallási jellegű árnyalatot kapott, hanem azzal a hitre általánosan jellemző tónussal együtt, amely uralkodóvá lett a nyugati népek körében, az „aszkézis” összekapcsolódott a test sanyargatásával és a világról való fájdalmas lemondással: ilyen módon azt a módszert hivatott képviselni, amelyet ez a hit a legmegfelelőbb módszerként javasol az üdvözülésre, mely az eredendő bűn által sújtott embert újra kibékíti Teremtőjével. Már a kereszténység korának kezdetén az „aszkéta” nevet azok kapták, akik testük ostromlásával, korbáccsal gyakorolták az önsanyargatást, így a modern civilizáció kifejlődésével az ilyenfajta aszketizmus fokozatosan és elkerülhetetlenül erős ellenszenvet, irtózatát váltott ki. Ha még Luther is, aki ugyan rosszalotta, ha valaki nehezen tűrte a szerzetesi fegyelmet, mégis elutasította értékét, hasznát és szükségességét bármilyen aszkezisnek, s azt a tiszta hit exaltációjával helyettesítette, akkor a Humanizmus, Immanencia és az Új Életkultusz hívei szemléletükből adódóan kétkedéssel és megvetéssel sújtották az „aszkezist”, az ilyen irányultságot többé-kevésbé a „középkori sötétséggel”, és az „elavult, letűnt történeti korok” aberrációjával azonosítva. Még akkor is, amikor az „aszkezist” nem tekintették patológikus jelenségnek vagy kifinomodott mazochizmusnak, az életünkkel való összeférhetetlenségét sokféleképpen bizonyították. A bizonyítékok között legismertebb és leginkább kidolgozott az az ellentét, amely az aszketikus, statikus és erőtlenségre, elpuhult Kelet, a világ ellensége és megtagadója, valamint a dinamikus, pozitív, hősi és haladó nyugati civilizáció között feszül. Hasonló szerencsétlen előítéletek kaptak lábra az emberek tudatában: még Friedrich Nietzsche is komolyan hitte néha, hogy az „aszkézis” csak az „élet fakószemű ellenségeinek” lehet vonzó, a gyengéknek és megtagadottaknak és azoknak, akik önmaguk és a világ iránt érzett gyűlöletükben aláássák elképzeléseikkel a felsőbbrendű emberiség (humanitás) alkotta civilizációkat. A továbbiakban kísérleteket tettek arra, hogy az „aszkézis” „éghajlati” magyarázatát adják. Így Günther szerint az indogermánok a szokatlan és elerőtlenítő ázsiai éghajlat hatására a legyőzött területeken egyre inkább szenvedőnek látták a világot, erejüket elfordították az élet igenlésétől és a „megszabadulást” különböző aszketikus gyakorlatok által keresték. Nem kell külön hangsúlyoznunk, milyen alacsony színvonalra került az „aszkézis” képzete a legutóbbi „pszichoanalitikus” értelmezésekben. Nyugaton ezután a félreértés szoros hálóját vonták az aszkezis köré. Az az egyoldalú jelentéstartalom, amit a kereszténység adott az aszkezisnek, valamint az, hogy aztán következetesen alkalmazták és kapcsolták össze a félrevezetett spirituális élet különböző formáival, elkerülhetetlen reakciókhoz vezettek: az emberek – nem minden

hagyomány- és vallásellenes elfogultság nélkül – azt hangsúlyozták, amit az askézis mint negatívumot adhat a „modern” léleknek. Ugyanakkor, mintha a helyzet megfordult volna, kortársaink a kifejezést az eredeti értelmében használják, csupán teljesen materialista szinten. Mostanában hallunk a „Haladás misztikájáról”, a „Tudomány misztikájáról”, a „munka misztériumáról” stb., valamint ehhez hasonlóan a sport askéziséről, a társadalmi munka askéziséről, de még a kapitalizmus askéziséről is. A gondolatok zavarossága ellenére határozottan megtalálható itt az askézis eredeti jelentésének egy eleme: a szónak és származékainak modern használatában is fellelhető a képzés egyszerű gondolata, az intenzív energiafelhasználásé, amely nem nélkülözi a személytelenséget, semlegesség elemét, ami tisztán hedonisztikus és individuális életfelfogásra vonatkozik. Ha így is van, jelen pillanatban nagyon fontos, hogy az értelmes emberek újra megértsék az askézis értékét, mégpedig a világegyetem átfogó szemléletében azt, mit jelöl az egymás után következő szellemi szinteken, függetlenül a keresztény vallási elképzelésektől és a modern értelmezésektől. Ennek érdekében az alapvető hagyományokhoz kell nyúlni, és az árja fajok legmagasabb metafizikai koncepcióihoz. Mivel mi az askézist ilyen értelemben akarjuk tárgyalni, megkérdeztük magunktól: milyen példával tud szolgálni a Történelem, legjobban bemutatva az askézist, mint átfogó egyetemes rendszert, mely tiszta, sűrített, kipróbált, jól fogalmazott, harmóniában van az árja emberrel, és a modern korban is érvényesül?

Történetesen úgy döntöttünk, hogy kérdésünkre a válasz csupán a Felébredés Doktrínájában található meg, amely eredeti formájában mindezen feltételeknek megfelel. A Felébredés Doktrínája jelöli igazán azt, amit általában úgy ismerünk, mint buddhizmus. A buddhizmus szó a páli buddho szóból származik (szanszkrit: buddha). E nevet az alapítónak adták, ám ez nem annyira név, mint inkább cím: Buddha a „buddh” felébredni tőből származik és azt jelenti a „Felébredett”, így a névvel olyan embert jelölnek, aki eléri a szellemi megvalósulás szintjét, amit a felocsúdáshoz, felébredéshez hasonlítanak, és amit Siddhatha herceg nyilvánított ki az indo-árja világnak. A buddhizmus eredeti formája – az ún. páli buddhizmus – bemutatja nekünk, ahogy azt csak nagyon kevés más tantétel teszi, a kívánt jellemzőket:

1. teljes askézisrendszert tartalmaz,
2. egyetemesen érvényes és reális,
3. szellemében tiszta árja,
4. elérhető azon történeti ciklus általános feltételei között, amelyhez a jelenlegi emberiség is tartozik.

Már utaltunk rá, hogy az aszkézis, ha teljességében nézzük, különböző jelentésekkel bír az egymást követő szellemi szinteken. Egyszerűen fogalmazva, ha mint képzést vagy tudományt akarjuk meghatározni, az aszkézis azt célozza, hogy az emberi lény minden energiáját egy központi elv ellenőrzése alá rendelje. Ebben a tekintetben beszélhetünk egy technikáról, amelynek köze van a modern tudományos teljesítmények tárgyilagos és személytelen jellemzőihez. Így az a szem, amely meg tudja különböztetni a járulékoszt a lényegtől, könnyen felfedezheti az „állandót” az aszkézis formáinak sokféle változatában, amelyeket ez vagy az a hagyomány alkalmazott.

Elsősorban járulékosnak kell tekintenünk azokat a sajátos vallási koncepciókat vagy erkölcsi értelmezéseket, amelyekkel sok esetben az aszkézist összekapcsolják. Mindezek felett ugyanakkor lehetséges elgondolni és kidolgozni valamit, amit talán tiszta aszkézisnak nevezhetünk, azaz valamit, ami a belső erő fejlesztésére szolgáló technikákat tartalmaz, amely erők használata először meghatározatlan marad, ugyanúgy, mint a modern ipari technikák gyártotta fegyvereké és gépeké. Ahogy a személyiség aszketikus megerősítése az alapja minden szellemi megvalósításnak egyik vagy másik történelmi szférában, hasonlóképpen nagy értékkel rendelkezik az időleges célok elérésében és a küzdelmekben, melyek gyakorlatilag a nyugati ember összes energiáját felemésztik. Továbbá még a „Gonosz Rossz aszkézisét” is elgondolhatjuk, mivel a technikai feltételek – ahogy nevezhetjük őket –, ahhoz, hogy a „Rossz” irányában pozitív sikereket érjünk el, nem különböznek lényegében azoktól, amelyek a szentség eléréséhez kellene.

Még Nietzsche is, ahogy már szoltunk róla, részben osztotta az aszkézissel kapcsolatos modern előítéleteket. Mikor az „Emberfölötti ember”-rel foglalkozott, és kialakította a „Wille zur Macht”-ot, ne vette volna figyelembe az önkontroll olyan formáit és elveit, amelyek nyilvánvalóan az aszkézishez tartoznak? Így bizonyos határokon belül idézhetjük a középkori hagyomány szavait: „Egy dolog a Mű, egy dolog az Anyaga, és egy dolog a Próbája”.

Nos, kevés olyan történelmi hagyomány létezik, amely lehetővé teszi, hogy olyan könnyen körülhatároljuk a tiszta aszkézist, mint a „Felébredés Tétele”, azaz a buddhizmus. Helyesen állapították meg róla, hogy benne az aszkézis problémakörét olyan „világosan írták le és határozták meg, az ember azt mondhatná, olyan logikusan, hogy összehasonlítva a misztika más formáival, azok töredékesnek, következetlennek és hiányosnak tűnnek”. Stílusában annyira távol áll mindenfajta érzelmi elemtől, hogy szigorúan mértékletes és tárgyilagos minőségét az ember szinte a modern tudományos mentalitáshoz kell, hogy hasonlítsa.¹

Két szempontot kell itt hangsúlyozni. Először is, a buddhista aszkézis tudatos a járulékos és a lényegi szétválasztásában, míg az aszkézis sok más formájában – például a keresztény aszkézisben, majdnem

kivétel nélkül – mindez kibogozhatatlanul összefonódik, még azt is mondhatnánk, hogy megvalósítása közvetett, mivel a vallásos gondolatok és elragadtatás által meghatározott tudat impulzusaiból és működéséből adódnak; ugyanakkor a buddhizmusban közvetlen tett van, amely céljának tudatában lévő tudáson alapul, és ez ellenőrzött fázisokon keresztül fejlődik. „Éppen úgy, ahogy a gyakorlott esztorgályos, amikor gyorsan esztorgál, tudja: »gyorsan esztorgálok«, amikor pedig lassan esztorgál, tudja: »lassan esztorgálok«.” „Ahogy a gyakorlott hentes vagy hentessegéd, aki széthasogat egy tehenet, elviszi a piacra, fölszeleteli, és ismeri ezeket a szeleteket, megnézi őket, megvizsgálja jól, majd leül!” – íme két pengeéles hasonlat a sok közül, melyek jellemzőek a Felébredés Doktrínája² aszketikus módszerének meditatív, tudati stílusára. Ugyancsak képet ad a tiszta és áttetsző víz, amely mindent látni enged, ami a fenéken van: szimbóluma annak a tudatnak, mely minden zavart, nyugtalanságot maga mögött hagyott.³

Látni fogjuk, hogy ez a stílus végig megmarad, a buddhista tanítások minden szintjén. Helyesen állapították meg, hogy „a tudat és felébredés ezen útját olyan világosan rajzolták meg, mint egy utat egy pontos térképen, ahol minden fa, híd és ház jelölve van”.⁴

Másodszor. A buddhizmus majdnem az egyetlen olyan rendszer, amely elkerüli az askézis és az erkölcs összekeverését, és amelyben az utóbbinak pusztá eszköz jellege az előbbi eléréséhez tudatosan megfogalmazott. Minden erkölcsi szabályt egy független értékrend ellenében mérnek meg, azaz abból a szempontból, hogy az askézis vonatkozásában követésük vagy elhagyásuk indokolt-e. Ebből látható, hogy nemcsak az összes vallásos mitológiát lépte túl, de az összes erkölcsi mítoszt is. A buddhizmusban a „sila” elemeit, azaz a helyes magatartását, csupán mint a tudat eszközeit⁵ veszik figyelembe: a virtus (erény, erély, tisztaság) eszközei nem erkölcsi értelemben, hanem a férfienergia ősi jelentésével szerepelnek. Itt következik a tutaj jól ismert példázata: egy ember, aki egy veszélyes folyón akar átkelni, és tutajt épített erre a célra, valóban bolond lenne, ha miután átkelt, fölvenné a tutajt a hátára, és magával vinné az úton. Ez legyen a hozzáállásunk – tanítja a buddhizmus – mindenhez, amit a jó és rossz, igazságos vagy igazságtalan⁶ erkölcsi szempontok címkéivel látnak el.

Így joggal állíthatjuk, hogy a buddhizmusban – és a jógában is – az askézist a tudomány személytelenségének méltóságára emelték: az, ami máshol töredékes, itt rendszerré válik, ami ösztönös, tudatos módszer lesz, azok szellemi labirintusa, akik a kiemelkedést valamiféle kegyelem munkálkodása révén érik el (mivel csupán véletlenszerűen, sejtések, félelmek, remények és az elragadtatás segítségével fedezik fel a helyes utat) kicserélődik egy nyugodt, egyenletes fényre, amely még a feneketlen mélységekben is jelen van, olyan módszer segítségével, melynek nincs szüksége külső eszközökre.

Mindez ugyanakkor az aszkézisnek csak első aspektusára vonatkozik, a legelemibbre az aszkézis hierarchiájában. Ha az aszkézist olyan tudatos technikaként értelmezzük, mely egy alkalmazható erő létrehozását célozza, elsősorban és minden szinten, akkor azok az elvek, amelyeket a Felébredés Doktrínája tanít, egyedüliek és a kristályos tisztaság legmagasabb fokát mutatják. Ugyanakkor a rendszeren belül különbség van az „ezen életre” elégséges elvek és azok között, melyek túlvisznek ezen.⁷ A buddhizmusban az aszkézis teljesítményét alapvetően felfelé vezető irányban használják fel.

A kánon így fejezi ki az ilyen eredmények értelmét: „És eléri a csodálatos ösvényt, melyet az akarat intenzitásával, állandóságával és összpontosításával fedezett fel, a csodálatos ösvényt, melyet a szellem intenzitásával, állandóságával és összpontosításával tárt fel, a csodálatos ösvényt, melyet a vizsgálódás intenzitásával, állandóságával és összpontosításával fedezett fel – a heroizmus szellemével ötödikként.” Majd folytatódik: „És így azok a tanítványok, akik képesek elérni ezt a tizenöt heroikus minőséget, elérik a megszabadulást, a felébredést, elnyerik a hasonlíthatatlan bizonyosságot.”⁸ Ebben az összefüggésben egy másik szöveg kettős lehetőséget vesz fontolóra: „Vagy a bizonyosság az életben, vagy a visszatérés nélküiség a halál után”.⁹ Ha a legmagasabb szinten a „bizonyosság” összekapcsolódik a „felébredés” állapotával, hasonlóképpen megtaláljuk az alternatívákat alacsonyabb szinten, és gondolhatunk viszonylagosan nagyobb bizonyosságra az életben, amelyet az aszketikus elvek előkészítő csoportja hoz létre, és amely az élet minden területén bizonyítja értékességét, ugyanakkor alapjául szolgál a magasabb fokú aszkézisnek.

Ilyen értelemben beszélhetünk csak „intenzív alkalmazásról”, ami a rendszer talpköve, és amelyet, „ha folytonosan gyakorolnak és fejlesztenek, kettős egészséghez vezet, egészséghez a jelenben, és egészséghez a jövőben”.¹⁰ A „Bizonyosság” az aszketikus fejlődésben – bhávana – összekapcsolódik a kímódíthatatlan nyugalommal – samatha –, amelyet a közömbösség-elv legmagasabb céljának tarthatunk, és amit olyan ember is gyakorolhat, aki lényegileg „a világ fia” marad – putthujjana. Mindezen felül van még egy kímódíthatatlan nyugalom – samatha –, amelyet a tudással kapcsolnak össze – vipassāna – és amely azután a megszabaduláshoz vezet.¹¹

Itt az aszkézis egy új koncepcióját találjuk, amely magasabb szintű, mint az utóbbi, és a mindennapi érzékelés és a személyes tapasztalat fölötti szintre vezet minket, ugyanakkor világossá válik, miért tud a buddhizmus ezen a magas szinten is olyan pozitív referenciapontokat adni, amelyeket kevés más hagyományban találunk meg. Tény az, hogy a buddhizmus eredeti formájában gondosan elkerül mindent, ami az egyszerű „vallás”, az általában értelmezett miszticizmus, „hit” vagy áhítatosság vagy a dogmatikus merevség ízét adná neki. Még akkor is, amikor arról van szó, ami nem az élethez tartozik, ami több mint az élet, a buddhizmus, mint a Felébredés Doktrínája, a szigorú mértéktartás és pőreség olyan vonásait mutatja, amely általában monumentális dolgokra jellemző, valamint a tisztaság és erő olyan jellemzőit, amelyek általános értelemben klasszikus minőséget hordoznak; férfias és bátor

attitűdöt, mely prométheuszi lehetne, ha nem lenne már eleve olümposzi. Ám mielőtt ezt érzékelhetnénk, újabb előítéletektől kell megszabadulnunk. Ehhez két szempontot kell megvizsgálnunk.

Megállapítható, hogy a buddhizmus – nem számítva kései népszerűsítettebb formáit, melyek az istenített alapítót tették a középpontba – lényegét tekintve nem vallás. Ez igaz. Ugyanakkor nagyon világosan kell értenünk, mit jelent ez. A nyugati népek annyira hozzászoktak ahhoz a valláshoz, amely uralkodóvá vált országukban, hogy azt mint modellt és mértéket használják az összes többivel kapcsolatban: majdhogynem elutasítják azt a lehetőséget, hogy az érzékföldről, valamint az ember hozzá való viszonyáról vallási méltóságú elgondolás létezhetne, mely a zsidó-keresztény elképzeléstől különbözik. Ennek eredményeképpen Nyugat saját ősi hagyományai – kezdve az árja-hellén és árja-római kultúrákkal – sem kaphatnak valóságos jelentőségüknek megfelelő értékelést;¹² így könnyű elképzelni, mi történt régebbi és távolibb hagyományokkal. Különösen azokkal, amelyeket az árja fajok Ázsiában hoztak létre. Pedig valójában ezt az attitűdöt meg kellene fordítani: ugyanúgy, ahogy a „modern” civilizáció anomáliának tűnik, amikor összehasonlítjuk azzal, ami a valódi civilizáció lényege;¹³ a keresztény vallás jelentőségét és értékét is annak megfelelően kellene mérni, ahogy és amennyiben összecseng az érzékföldről, egy hatalmasabb, inkább árja és primordiális elgondolásával.

Ennél a pontnál nem kell tovább időznünk, mivel már foglalkoztunk vele máshol; Dahlke úgy összegzi a kérdést, hogy kijelenti, a nyugati felületesség egyik jellemzője az a tendencia, hogy a vallást egészében a hiten alapuló vallással azonosítja.¹⁴

Azok fölött, akik „hisznek” vannak azok, akik „tudnak”, és számukra sok, egyszerűen vallási-hitbuzgalmi, sőt skolasztikus teológiai elv pusztán „mitologikus” jelentősége eléggé világos. A tudás különböző szintjeiről van szó.

A vallás, 'religio' a religo-tól származik: jelentése szerint visszakapcsolódás, pontosabban a teremtmény visszakapcsolódása a Teremtőhöz közvetítő vagy vezeklő lehetséges beiktatásával. Erre a központi gondolatra felépíthető a hit egész rendszere, a jámborságé, sőt még a miszticizmusé is, ami elfogadhatóan képes eljuttatni az egyént a spirituális megvalósítás egy bizonyos szintjére. Ugyanakkor ezt nagyrészt passzívan teszi, mivel főként az érzelmekre, érzésekre és sugallatokra alapoz. Ilyen rendszerben semmilyen skolasztikus magyarázat nem képes teljesen megoldani az irracionális és intellektus-alatti elemet.

Könnyen megérthetjük, hogy néhány esetben ilyen „vallási” formák szükségesek; és még Keleten is, a későbbi korszakokban ismertek ilyen formákat, például az áhítatét és odaadását a – Rāmanuja bhakti-

margája (bhaj-ból: imádni) valamint a Shakti-kultusz néhány formáját: ám tisztában kell lennünk azzal, hogy lehetnek emberek, akiknek nincs erre szükségük, akik fajuk vagy elhivatásuk szerint olyan módszert igényelnek, amely szabad a „vallási mitológiáktól”, mely tiszta tudáson, a megvalósításon és felébredésen alapul. Az az askéta, aki energiáit ebben az irányban köti le, az askézis legmagasabb formáját valósítja meg: a buddhizmus olyan askézis példáját nyújtja, amely a maga nemében kiemelkedő – s amikor azt mondom: a „maga nemében”, akkor arra szeretnék rámutatni, hogy a buddhizmus hatalmas történelmi hagyománnyal rendelkezik: szövegekkel és tanításokkal mindenki számára; nem ezoterikus iskola, amelynek tudásanyaga a beavatottak kis csoportjának kiváltsága.

Ebben az értelemben megtehetjük és meg is kell tennünk, hogy kijelentjük: a buddhizmus – és mindig az eredeti buddhizmust értjük alatta – nem vallás. Ez nem azt jelenti, hogy elutasítja a természetfölötti és metafizikai valóságot, hanem azt, hogy semmi köze nincs ahhoz, ahogy általában az általunk ismert „vallás” tekinti az embernek ehhez a valósághoz való viszonyát. Ezen kijelentések érvényessége akkor sem változna meg, ha arra kerülne sor, hogy részletesebben meg kellene védeni a teisztikus világkép kiválóságát a buddhizmussal szemben, a Felébredés Doktrínáját többé-kevésbé kinyilvánított ateizmussal vádolva. Ezzel elérkeztünk a második ponthoz, amelyet itt csak érinteni fogunk, tekintve, hogy máshol, később, részletesebben foglalkozunk vele ebben a munkában.

Kimondtuk, hogy egy „vallásosan” elgondolt rendszer – elviheti az egyént a szellemi megvalósítás egy bizonyos szintjére. Az a tény, hogy ez a rendszer teista alapon nyugszik, meghatározza a színvonalát. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy a teista elgondolás semmiképpen nem az egyedüli vagy magasabb „vallásos” viszonyulás, mint a hindu, bhakti vagy a nyugati és arab világ uralkodó hitelvei. Bárhogy gondolkodjunk is róla, a teista koncepció nem adja a világ teljes szemléletét, mivel nélkülözi a hierarchia magasabb pontját. A metafizika (legmagasabb értelmében) és a hagyomány szempontjából, amin lényegében a teizmus is alapul, az az elv, hogy megjelenik egy „lény” személyes formában, mint végső ideál vagy eszmény, a teológiai átlényegítés után nem maradhat meg. A legmagasabb csúcsgondolása és megvalósítása, más szavakkal, annak megvalósítása, mely felette áll mind a „lénynek” és ellentettjének, a „nem-lény”-nek, természetes volt az árja szellemiség számára. Nem utasítja el a teista szemléletet, de a hierarchia jogos és megfelelő részének tekinti, és alárendeli egy igazán transzcendentális elképzelésnek.

Könnyen megállapíthatjuk, hogy a dolgok nem oly egyszerűek, mint amilyenek látszanak a nyugati teológiában, különösen a misztika területén, főleg, ha az úgynevezett „negatív teológiáról” van szó. Nyugaton a személyes Isten fogalma időnként átfedést mutat, és összeolvad a kimondhatatlan lényeg eszméjével, egy határtalan istenséggel, ahogy a neoplatonisták elgondolták az „en” fogalmát az „on” fölött, ahogy semleges a Gottheit a Gott fölött. Dionüszosz után az Areopagita tűnt fel gyakran a német misztikában, amely pontosan egyezik a semleges Brahmannel a teista Brahma felett a hindu

elképzelésben. De Nyugaton mindezt egyfajta misztikus köd burkolja, és nincs megfelelő hitelvi és tétéles kidolgozás, amely egy átfogó kozmikus rendszerhez csatlakozhatna.

És ez a fogalom ténylegesen nem hatott, vagy csak nagyon keveset az uralkodó „vallási” előítéletre a nyugati tudatban: egyetlen eredménye az volt, hogy néhány ember összezavarodva, alkalmi szokásaiban és látomásaiban túljutott vele az „ortodoxia” határain.

Ezt a bizonyos legfelső szintet, amely a keresztény teológiában elvesz a háttérben, az árja-orientalista hagyományok igen tudatosan az előtérbe helyezik. Ebben a tekintetben ateizmusról beszélni vagy még inkább panteizmusról, tudatlanságról árulkodik, olyan tudatlanságról, amely közös azokéval, akik idejüket ellentétek és antitézisek kiásásával töltik. Az az igazság, hogy azok az árjak, akik keleten telepedtek le, sokat megőriztek hagyományaikban abból, amit az azonos gyökérből sarjadó „nyugaton letelepedők” elveszítettek, vagy csak részlegesen őriztek meg, és többé már nem is értenek. Ehhez kétségtelenül hozzájárult az a tényező, hogy az európai hitelvekre hatással voltak a sémita és ázsiai-mediterrán eredetű elgondolások, így ateizmussal vádolni a régebbi hagyományokat, amelyek ezt a szellemet őrzik, olyan kísérletről tesz tanúbizonyságot, mely arra irányul, hogy lerántson és rossz hírűvé tegyen egy magasabb szempontot egy alacsonyabb nevében: olyan törekvés ez, amelyet a körülmények megváltozásával a vallásos nyugat sátáninak minősített volna.

És valóban, mint látni fogjuk, pontosan ez történt Buddha tanításával.

Annak felismerése, ami mind a „lét”, mind a „nem-lét” felett van, az aszkézis megvalósítási lehetőségeit olyan mértékben nyitja meg, ami elképzelhetetlen a teizmus világában. Az a tény, hogy eléri azt a csúcspontot, ahol a „Teremtő” és a „Teremtmény” közötti távolság megszűnik, a szellemi megvalósítás egész rendszerét nyitja meg, és mivel maga mögött hagyja a „vallás” gondolatát, nem egykönnyen érthető: mindenek fölött közvetlen felemelkedést enged meg, azaz a pusztaság hegyoldal megmászását, minden támasz nélkül, anélkül, hogy erre vagy arra különböző gyakorlatokat kéne tenni. Ez a pontos lényege a buddhista aszkézisnek; ez már nem egy olyan szabályos rendszer, ami arra szolgál, hogy erőt generáljon, biztonságot vagy kizárhatatlan nyugalmat adjon, hanem a szellemi megvalósítás rendszere. A buddhizmus – ezt később is látni fogjuk – a feltételmentesség akarását olyan határig viszi, ami majdnem elképzelhetetlen a modern nyugati számára. És ebben a szakadék melletti meredek felfelé haladásban a mászó elutasítja az összes „mitológiát”, tisztá erőre támaszkodva halad, elkerüli a káprázatot, megszabadítja magát az emberi gyengeség maradványaitól és a tisztá tudásnak megfelelően cselekszik.

A Felébredett (a Buddha), a Győzelmes (Jina): így nevezhető az, akinek az útja ismeretlen volt az embereknek, angyaloknak és Brahmának magának is (a teista szemlélet szanszkrit isten szava). Elismerten nem veszélyek nélkül való ez az út, ugyanakkor ez az az ösvény, ami nyitott a férfiúi erővel – viriya-magga – rendelkező tudat számára.

A szövegek világosan megállapítják, hogy az az elv „a bölcseknek, az értőknek való, nem azoknak, akik értetlenek és nemtudással teltek”.¹⁵ A kusa-fű hasonlatát használják: „Ahogy a kusa-fű megvágja az ember kezét, ha rosszul nyúl hozzá, ugyanúgy, ha az aszkézist rosszul gyakorolják, infernális kínokhoz vezet.”¹⁶ A kígyó hasonlatát használják: „Ahogy az az ember, aki kígyót akar fogni, megkeresi a kígyókat, és amikor talál egy erőteljes kígyót, megragadja a testénél vagy a farkánál; és a kígyó felé csap és megmarja a kezét vagy más testrészét, és az ember meghal, vagy halálos gyötrelmet szenved el – miért van ez? Mert rosszul ragadta meg a kígyót – ugyanúgy vannak azok az emberek is, akiket veszélybe sodor a doktrína. És miért van ez? Mert rosszul ragadták meg a doktrínát.”

Így egészen bizonyos, hogy a Felébredés Doktrínája nem valamilyen külön vallás, mely szemben áll a többi vallással.¹⁷ Még abban a világban is, amelyből kinőtt, tisztelte a különböző istenségeket és népszerű vallási kultuszokat, melyeket hozzákapcsoltak. Értette a „munkálkodás” értékét. Erényes és odaadó emberek a „mennybe” mennek – ám a Felébredett más ösvényen jár.¹⁸ Ezen is túlmennek, ahogy a „tűz, amely apránként felemészt minden kötődést”¹⁹, legyen az emberi vagy isteni. Alapvetően az árja lélek intuitív, veleszületett jellemzője teszi, hogy a buddhista szövegekben sohasem találjuk jelét sem a tudatosságtól való eltávolodásnak, szentimentalizmusnak, vagy áhítatos érzelmi kiáradásnak, vagy fél-intim istenbeszélgetésnek, bár végig érzékelhető az erő jelenléte, mely hajthatatlanul a körülményektől, feltételektől való függetlenségre irányul.

Eddig három okát adtuk annak, hogy miért (különösen) a buddhizmus az, ami rendkívül megfelelő alapot ad ahhoz, hogy az aszkézist teljességében bemutassuk. Összefoglalva: az első, hogy nagyon könnyű a buddhizmusból kivonni egy olyan aszkézis elemeit, amelyet tényleges technikának foghatunk fel a kimozdíthatatlanság, erő és emelkedett magasrendűség létrehozására, amelyek önmagukban alkalmasak arra, hogy minden irányban felhasználják őket.

A második, hogy a buddhizmusban a szellemi megvalósításban az aszkézisnek olyan magasrendű jelentősége van, ami szabad bármiféle – vallási, teológiai vagy etikai – mítosztól.

Végül a harmadik, hogy az ilyen ösvény utolsó szakasza a Legfelsőbbnek felel meg, az univerzum valóban metafizikai elgondolásában, valóságos transzcendenciának, jóval fölötté a pusztán teista elgondolásnak,

így míg Buddha a dogmatizálást kötődésnek tartja és ellentmond azoknak, akik ezt hirdetik: „Csak ez az igazság, ostobaság a többi”,²⁰ ugyanakkor szilárdan fenntartja méltóságának tudását: „Lehet, azt kívánjátok, tanítványok, miután megismertetek, megértettetek, hogy visszatérjete megváltásotokért a rítusokhoz és a közönséges vezeklő nagy pap fantáziáihoz?” – „Nem, valóban.” – a válasz. – „Így van-e tanítványok: csak arról beszéltek-e, amiről magatok meditáltatok, amit magatok ismertetek meg, magatok értettetek meg?” – „Úgy van, Mester.” – „Jól van, tanítványok. Maradjatok meg ennél az elvnl: ami látható ebben az életben, időtlen, hívogató, előrevivő és felfogható minden értelmes ember számára. Ha ezt mondtam, ezen ok miatt mondtam.”²¹ És újra: „Vannak vezeklők és papok, akik magasztalják a megszabadulást. Különféle módon beszélnek, dicsőítve azt. Ám, ami a legnemesebbet illeti, a legmagasabb megszabadulást, tudom, hogy semmi nem ér fel hozzám, nem egyenlő velem, csupán az, hogy meghaladható vagyok.”²² Ezt hívta a hagyomány az oroszán ordításának.

II. A felébredés doktrínájának árja mivolta

Valamit kell még mondanunk a Felébredés Doktrínájának árja minőségéről.

Az, hogy evvel a doktrínával kapcsolatban az árja terminust használjuk, elsősorban a szövegre történő konkrét utalásokkal igazolódik. Az ariya szó (árja a szanszkritban), amely valójában az árját jelenti, végig előfordul a szövegben. A felébredés ösvényét árjának hívják – ariya magga; a négy alapvető igazság árja – ariya-saccani; a tudás módja árja – ariya-naya; a tanítást árjának nevezi (különösen azt, ami a világ feltételekhez kötöttségével foglalkozik)²³ és az árjának (ariya) címezték őket. Az ariya terminust néha a „szent” szóval fordítják. Ez tökéletlen fordítás, sőt eltérő jelentésű, ha megfontoljuk, mire utal a szó, és mi él a nyugati tudatban, mint „szent”. Az ariya fordítása mint „nemes” vagy „magasztos” szintén nem kielégítő. Mindkettő a szó később felvett jelentését hozza, nem az eredeti teljességét, és nem fejezi ki annak szellemi, arisztokrata és faji jelentőségét, amelyet azonban a buddhizmus megőrzött. Ez az, amiért az orientalisták mint Rhys Davids és Woodward azt tartották, hogy egyáltalán nem kell lefordítani a terminust, és meghagyták ariya-nak, bárhol fordult is elő a szövegben, vagy mint jelzőt, vagy főnevet, bizonyos személyek csoportját érve alatta. A kánon szövegeiben az ariya a Felébredetteket jelenti, azokat, akik elérték a megszabadulást, és azokat, akik csatlakoztak hozzájuk, mivel értik, elfogadják és követik a Felébredés Árja doktrínáját.²⁴

Ugyanakkor különböző okokból szükséges, hogy hangsúlyozzuk a buddhista doktrína árságát. Elsősorban azért, mert előre kell látnunk azokat a vitakozókat, akik ázsiai kizárólagosságról beszélnek, mondván, hogy a buddhizmus messze áll a „mi” hagyományainktól és a „mi” fajainktól. Emlékeznünk kell rá, hogy a modern történelmi elméletek szeszélyei mögött mint mély, primordiális (nem született) valóság, ott van a fehér fajok vér-, és szellemi egysége, azoké, akik létrehozták mind a Kelet, mind a Nyugat legnagyobb civilizációit, az iránt, hindut, az ógörögöt, római és a germánt. A buddhizmus árjának nevezheti magát egyrészt azért, mert a közös eredet szellemét nagy mértékben tükrözi, és mivel

az örökség olyan fontos részeit őrizte meg, amelyeket, ahogy mondtuk, a nyugati ember apránként elfelejtett, aminek nemcsak az átházasodások voltak okai, hanem az is, hogy ő maga – sokkal nagyobb mértékben mint a keleti árák – idegen befolyásoknak engedett a hitelvek területén. Ahogy bemutattuk, a buddhista aszkézis, miután néhány rárakódott elemet eltávolítottunk, alapvetően „klasszikus” a világosságában, realizmusában, pontosságban, valamint szilárd és kimunkált a struktúrájában; elmondhatjuk, hogy az árja–mediterrán világ legnemesebb stílusát tükrözi.

Persze ez nemcsak forma kérdése. Az az aszkézis, amit Siddhatha herceg meghirdetett, mélyen egylényegű, melynek intellektuális és olümposzi elemek adnak olyan hangsúlyokat, ami a platonizmusra, neoplatonizmusra és a római sztoicizmusra jellemző.

Más kapcsolódási pontokat ott találunk, ahol a kereszténységet érintette az árja vérátömlesztés, amely határ viszonylag tisztán megmaradt abban, amit úgy ismerünk, német miszticizmus: Eckhardt mester prédikációja a kivonulásról (világról való leválásról), kimozdíthatatlanságról (Abgeschiedenheit), a „nemes tudat” elmélete, de ne feledkezzünk meg Taulerről és Silésiusról se.

Itt és most a gondolat területén Nyugat és Kelet ellentétéről beszélni pusztán dilettantizmus. Igazi ellentét első renden a mai modern és a hagyományos elgondolások között van, legyen az Keleten vagy Nyugaton, mindegy; másodsor Keleten és Nyugaton egyaránt az árja szellem és vér alkotásai, valamint azon jelenségek között van, amelyeket a nem-árja befolyások bevegyülése eredményezett.

Ez specifikusabb szempontból is igaz. Bár az árja terminust csak mint általánosítást alkalmazhatjuk az indo-európai fajok tömegének eredetével kapcsolatban (ezen fajok őshazája az ariyanem-vaejeo, az ősi iráni hagyományban tudatosan megőrzött emlékek szerint a hyperboreoszi terület, vagy még általánosabban északnyugati)²⁵ mégis tudnunk kell, hogy később egy kaszt jelölője lett. Az árja alapvetően az arisztokráciát jelölte szemben a mind testileg, mind szellemileg nemcsak elhomályosult, korcs és „démoni” fajokkal, akikhez a kosali és dravida fajok is tartoztak, akiket a hyperboreoszok a meghódított ázsiai földeken találtak, hanem általánosabban azt az alsó réteget, amit manapság proletár és plebejus tömegeknek neveznénk, akik rendszerint szolgálni születtek, és amelyet úgy Indiában, mint Rómában kizártak a magasabb patrícius harcos és papi kasztok gyakorlatának ragyogó kultuszaiból. A buddhizmust azért nevezhetjük árjának ebben a speciális társadalmi értelemben is – a hozzáállás ellenére, amiről még később beszélünk –, mivel ezen idők kaszti elrendeződését is magáévá tette.

Az az ember, akit később a Felébredettnek hívtak, azaz a Buddhának, Siddhatha herceg volt. Egyesek szerint király fia volt, mások szerint a Sakiya nép ősi nemesi sarja, amely nép közmondásos volt a

büszkeségről: volt egy mondás, „büszke, mint egy sakiya”.²⁶ Ez a nép azt állította, hogy a legősibb hindu dinasztiák egyikének, az ún. „napfajnak” – surya vámsa – leszármazottja, valamint az ősi királytól (kgavaku-tól) ered.

„Ő a nap népének fia”, ahogy Buddháról²⁷ olvassuk. Ezt mondja magáról: „A napdinasztiából származom, és mint Sakiya születtem”,²⁸ és azáltal, hogy aszkétává lett és lemondott a világról, igényt tart királyi méltóságára, nevezetesen egy árja királynéra.²⁹ A hagyomány úgy tartja, hogy személye a szépség minden jelével feldíszítve jelent meg és sugárzó aura vette körül.³⁰ Egy uralkodó, aki találkozik vele és nem tudja kicsoda, azonnal egyenrangúnak látja: „Tökéletes a tested, fénylő vagy, jól született, nemes aspektussal arany a színed, fogad fehér, erős vagy. A nemes születés minden jelét őrzi formád, a felsőbbrendű ember minden jegyét.”³¹ A legfélelmetesebb bandita, aki találkozik vele, csodálkozva kérdi önmagától, ki lehet ő: „ez az aszkéta, aki egyedül jön, társak nélkül, mint egy győzedelmes.”³² Nemcsak egy magasabb rendű ágból származó – khattiya – nemes harcos jellemzőit találjuk meg testén és magatartásában, de, ahogy a hagyomány tartja, birtokában volt a „harminckét attribútum”, ami az ősi brahmanikus hagyomány szerint a „felsőbbrendű ember” jele volt – mahapurisa-lakkhana – aki számára csak két lehetőség van, harmadik nélkül: vagy ebben a világban maradni és cakkavatti-vá lenni, azaz a királyok királyává, „egyetemes uralkodóvá” „a Föld Urának” árja ősalakjává, vagy lemondani a világról és teljesen felébredetté lenni, Sambuddha-vá, azaz, aki „levette a fátylat”.³³ A legenda elmondja, hogy egy profetikus látomás forgó kerékben uralkodói fenség sorsát látta Siddhatha herceg számára; olyan sorsot, amelyről a másik ösvény kedvéért lemondott.³⁴ Egyenértékűen fontos, hogy a hagyomány szerint a Buddha úgy rendelkezett, hogy temetése ne egy aszkétáé, hanem uralkodói fenségé, egy cakkavatti-é legyen.³⁵

A buddhizmus kasztokhoz való ismert hozzáállása ellenére, általában azt tartották, hogy a bodhisatta, aki egy napon felébredetté válhat, nem születik paraszti vagy szolgai kasztba, hanem a harcosok vagy brahmanok kasztjába, azaz a két legtisztább és legmagasabb árja kasztba; és valóban, az akkor uralkodó körülmények szerint a harcosok kasztja, a khattiya volt a legkedvezőbb.³⁶

Ezt az árja nemességet és harcos szellemet tükrözi a Felébredés Doktrínája is. A buddhista aszkézis és a harc, háború, valamint az aszkéta és a harcos tulajdonságoknak analógiája gyakran előfordulnak a kanonikus szövegekben: „küzdő aszkéta háborgó melle”, „előre a harcos lépésével”, „hős, a csata győztese”, „kimagasló győzelem a küzdelemben”, „kedvező körülmények az összeütközéshez”, „egy harcos lépésével”, „egy harcos tulajdonságai, aki királlyá válik, királlyal ér fel, királyi minőségeket hordoz stb.”³⁷ – valamint az ilyen maximákban: „harcban meghalni jobb, mint legyőzetni”.³⁸ Ha a „nemesi”-ről beszél, mindig összekapcsolja az emberfölből táplálkozó szabadsággal. „Mint bika tétem szét minden kötődést” – mondja Siddhatha herceg.³⁹ „A terhet letéve lerombolta a lét kötelékeit”: ez a téma folytonosan visszatér a szövegekben, és arra vonatkozik, aki azt az ösvényt követi, amit jelölnek. A Megvilágosodottakat úgy írják le mint „nehezen megmászható csúcsok felé tartó magányos

oroszlánokat”.⁴⁰ „A Felébredett az a büszke szent, aki megmászt a legmagasabb csúcsoakat, behatolt a legkiesőbb rengetegbe, és leereszkedett a legmélyesébebb szakadékokba.”⁴¹ Ő maga mondta, „Nem szolgállok embert, nincs szükségem arra, hogy embert szolgáljak”,⁴² ez olyan gondolat, ami visszaidézi „az autonóm és anyagtalan fajtát”, azt a fajtát „melynek nincs királya” – ő a király –, azt a fajtát, melyet a Nyugat is emleget.⁴³ Őt, aki „aszkéta, tiszta, a tudó, szabad, uralkodó”.⁴⁴

Ezek a dolgok gyakoriak a legősibb szövegekben is, attribútumai nemcsak Buddhának, hanem bárkinek, aki ugyanazon az ösvényen halad.

Néhány attribútum természetes eltűlése nem változtat jelentőségén, legalábbis mint szimbólumokén, és azon, amit jelöl: Siddhatha herceg és szellemi követőinek eszméjét és az ösvény természetét, amit jártak. A Buddha a királyi aszkéta kimagasló példája; természetes megfelelője méltóságban az az uralkodó, aki mint Cézár állíthatta, hogy az olyanok, mint ő felfogták a király fenségét és az istenek szentségét, akik még az emberek irányítóit is hatalmukban tartották.⁴⁵ Láttuk, hogy az ősi hagyomány megteszi ezt az éles különbséget, mikor olyan személyekről beszél, akik vagy csak királyfiak, vagy tökéletesen felébredettek lehetnek. Közel vagyunk az árja szellemiség csúcsaihoz.

Az eredeti buddhista tanítás árja minőségű jellegzetessége azon térítő szenvedélynek a hiánya, ami majdnem kivétel nélkül jelen van, és egyenes arányban növekszik egy hitvilágban annak plebejusi, antiarisztokratikus jellegével. Az árja tudat túl sok tisztelettel viseltetik a többi ember iránt, valamint önnön méltóságának értelmében sem engedheti meg magának, hogy elgondolásait másokra rakja, még akkor sem, ha tudja, ideái helyesek. Ennek megfelelően az árja civilizációk eredeti mondakörében sem Keleten, sem Nyugaton nincs nyoma az olyan istenalakoknak, akik annyira el lettek volna foglalva az emberiséggel, hogy arra akarták volna rávenni őket, ragaszkodjanak hozzájuk és „megmentsék” őket. Az úgynevezett megváltó vallások – Erlösungsreligionen a németben – csak később jelennek meg Európában és Ázsiában is, együtt a megelőző szellemi magasfeszültség esésével, az olümposzi tudatosság alábbhagyásával és nem kevésbé az alsóbbrendű etnikai és társadalmi elemek beözönlésével. Az, hogy az istenségek nem sokat tudnak tenni az emberekért, hogy az ember alapján alkotója sorsának, még az e világ fölé nőő fejlődésének is – ez az a jellemző nézet, amelyet az eredeti buddhizmus tartott –, bemutatja, miben különbözött későbbi formáitól, különösen a Mahayana iskoláktól, amelybe egy olyan erő ideája szűrődött be, mely rendkívül elfoglalta magát az emberiséggel, azért, hogy mindenkit elvezessen a megváltáshoz.

Módszer és tanítás tekintetében az eredeti szövegekben azt találjuk, hogy a Buddha úgy fejt ki tanítását, ahogy felfedezte azt, anélkül, hogy bárkire ránehezedne vele, anélkül, hogy külső eszközöket használna a meggyőzéshez, „térítéshez”. „Akinek van szeme látja” – gyakran ismétlődik a szövegekben. „Hadd jöjjön

hosszám egy értelmes ember” – ahogy olvassuk⁴⁶ – „nem tekervényes tudatú, képmutatás nélküli egyenes férfi: tanítom, kifejtem a doktrínát. Ha követi az instrukciót, rövid időn belül felismeri ő maga, hogy az ember valóban így szabadítja fel magát a kötöttségekből, a kötődésektől, azaz a nem-tudástól.” Itt a gyermek metaforája következik, aki fokozatosan megszabadul korai korlátozásaitól; a képzet megfeleltethető azzal a platói hasonlattal, mely a hozzáértő bábáról és a születés elősegítésének művészetéről szól. Újra: „Nem kényszerítlek benneteket, mint a fazekas a nyers agyagot. Megrovással instrukciót adok, és serkentéssel. Aki értő, kitart.”⁴⁷ Emellett Siddhatha herceg, miután megszerezte az igazság tudását, nem akart senkinek beszélni róla, nem rosszakaratból, hanem mert ismerte mélységét és látta előre, hogy kevesen értik meg. Ezután észrevéve néhány olyan ember létezését, kiknek látása világosabb, természete nemesebb, kifejtette a doktrínát együttérzéstől vezettetve, ugyanakkor fenntartva távolságát, függetlenségét és méltóságát. Jönnek-e tanítványok hozzá vagy sem, követik-e útmutatásait vagy sem, „Ő mindig ugyanolyan marad”.⁴⁸ Ilyen a magatartása: „Ismerd a rábeszélést és ismerd a lebeszélést; ismervén a rábeszélést (meggyőzést) és a lebeszélést, kerülj el mindegyiket; a valóságot fejsd ki.”⁴⁹ „Ez gyönyörű” – mondja egy másik szöveg.⁵⁰ Meglepő, hogy senki nem túlozza saját tanítását, senki nem veti meg a másik tanítását egy olyan Rendben, ahol sokféle vezető van a doktrína bemutatásához.

Ez is tipikusan árja dolog. Igaz, hogy az a spirituális erő, amelyet a Buddha birtokolt, nem tudott nem megnyilvánulni, szinte magától értetődően, azonnali felismerésre igényt tartva. Azt olvassuk például egy esetről, amit az „elefánt első lábnyomaként” írnak le. Amikor a bölcs emberek és a dialektika szakértői várnak a Buddhára, egy gázlónál keresve az alkalmat, hogy érveikkel legyőzzék; de mihelyt meglátják, csupán azt kéri tőle, hogy fejtse ki a doktrínát.⁵¹

Egy másik alkalommal, mikor a Buddha belép a vitába, szavai elsöprik a szembenállást, ellenvéleményt, mint dühödte elefánt vagy lobogó tűz.⁵² Van feljegyzés előző társairól, akik miután azt hitték, hogy felhagyott az aszkézissel, azt javasolják egymás közt, ne üdvözlölgék, ám mikor meglátják, azonnal elébe sietnek. Aztán ott van a vad rablóg Angulimála története, akit megfélemlít a Buddha nagyszerű alakja. Mindenesetre biztos, hogy a Buddha, árja magasrendűségénél fogva mindig tartózkodott attól, hogy a meggyőzés közvetett módszereivel éljen, és különösen olyan elemet nem használt, ami az emberi lény irracionális érzelmi, érzéskénti oldalához közelítene. A szabály is határozott: „Nem kell, ó tanítványok a világiaknak bemutatni az emberfölköti képességek iskoláját. Az, aki ezt teszi, elköveti a helytelen tett hibáját.”⁵³ Az egyént háttérbe helyezik: „Igazság szerint, a nemes fiak úgy nyilvánítják ki magasabb rendű tudásukat, hogy saját személyiségükre való utalás nélkül állapítják meg az igazságot.”⁵⁴ „Miért van ez?” – mondja a Buddha valakinek, aki hosszú ideje mohón várta, hogy találkozzon vele – „Az, aki látja a törvényt, lát engem, és az, aki lát engem, látja a törvényt. Az igazság az, hogy azáltal, hogy engem lát, látható a törvény.”⁵⁵ Felébredett lévén a Buddha csak azokat bátorítja a felébredésre, akik képesek rá: első rendben a méltóság és elhivatottság, másodsorban az értelmi instrukció felébredésére. Az az ember, aki képtelen az intuícóra, ahogy mondják, nem tud elindulni.⁵⁶

Itt arról a nemes csodáról van szó, amelyben „felvéve az árja természetet hasonulnak hozzá” – ariya-iddhi – ellentétben a csodatevőkkel, akik az emberfölötti jelenségekre alapoznak, ami nem árja – an-ariya-iddhi. A „tanítás csodája” felébreszti a megkülönböztetés funkcióját, és egy új, pontos értékrendet ad.⁵⁷ Erről így szól a kanonikus szövegek legtipikusabb kifejezése: „Itt van ez” – megérti. „Van a közönséges és van a kiváló, és van magasabb kiút az érzéki felfogáson kívül”.⁵⁸ Vagy itt egy jellemző részlet, ami az intuíció felébresztését írja le: „Az ő (tanítvány) szívét hirtelen szent lelkesedés tölti be, és egész tudata feltárul, mint tiszta ragyogó fénylő holdkorong: és az igazság teljességében jelenik meg előtte.”⁵⁹ Ez az alapja az egyetlen „hitnek” az egyetlen „aktív bizalom, belső átlátásban gyökerező, szilárd”; olyan magabiztosság, amit „sem vezeklő, sem pap, sem isten, sem ördög, sem senki más a világon nem tud lerombolni”.⁶⁰

Talán érdemes áttekinteni még egy utolsó szempontot. Az a tény, hogy a Buddha a páli szövegekben általában mint nem emberfölötti lény jelenik meg, aki alászáll a földre, hogy „kinyilatkoztatást” tegyen, hanem mint ember, aki kifejti az igazságot, amit ő maga látott meg, és olyan utat javasol, amelyen ő maga is jár, ember, aki saját erőből segítség nélkül⁶¹ kelt át a folyó másik oldalára, és másokat is segít átjutni⁶² – ez a tény ne vezessen minket arra, hogy a Buddhát túl emberinek gondoljuk el. Ha el is engedjük a Bodhisattva/Bodhisatta elméletet, amely oly sokszor szenved el a legendás elemek beszűrődését, és amely egy későbbi időszakban jött létre – a korai szövegekben az az elgondolás, amit kolankola-nak ismerünk, arra készítet bennünket, hogy Buddhában azon fényelv újra felbukkanását kell keresnünk, amely a megelőző nemzedékeknél már felragyogott: ez olyan gondolat, ami tökéletesen egybevág azzal, amit a Felébresztés Doktrínájának történeti jelentőségéről akarnak mondani. Mindenesetre, bármi legyen is az előzmény, rendkívül nehéz vonalat húzni az emberi és a nem emberi között, amikor olyan lényről foglalkozunk, aki belülről érte el a halhatatlanságot – amata – és akit úgy mutatunk be, mint a transzcendens törvény megtestesítőjét, akit semmi nem korlátoz – apariya-panna. A faj kérdése jelenik meg itt.

Ha egy lény távolinak érzi a metafizikai realitást, akkor az erőt, amit szerez, „kegyelemnek” tekinti, a tudás mint „kinyilatkoztatás” jelenik meg, ahogy azt Nyugaton elfogadták a zsidó próféták ideje óta, és egy törvény hirdetőjét „isteni” tulajdonságokkal ruházza fel ahelyett, hogy úgy tekintené, mint aki lerombolta a nem-tudást, és „felébresztetté” vált. Ez az elkülönülés a metafizikai valóságtól von alárcot egy tanítás méltóságára és szellemi színvonalára, és a tanár személyét áthatolhatatlan ködbe vonja. Egy dolog bizonyos: a kinyilatkoztatások és emberistenek gondolata csak idegennek tűnhet az árja szellem számára és a „nemes fiúnak” – kula-putta – különösen olyan korszakokban, amikor az emberiség tudata még nem veszítette el teljesen eredetének emlékét. Ez bevezet minket a következő fejezetbe, ahol beszélni fogunk Siddhatha herceg doktrínájának jelentőségéről és funkciójáról az ősi indo-árja világban.

(Angolból fordította: Jakab Katalin)

* * *

11. Jézus mondta: Az az ég, és amelyik ezen túl van, az is el fog múlni.

És a holtak nem élnek, és az élők nem fognak meghalni.

Azokban a napokban, amikor azt eszitek, ami holt, élővé teszitek azt. Ha világosságban vagytok, mi az, amit tesztek? Ama napon, mikor egy voltatok, kettővé váltatok. Ha kettővé váltatok, mit fogtok tenni?

18. A tanítványok azt mondták Jézusnak: Mondd meg nekünk, milyen lesz a végünk?

Jézus mondta: A kezdetet már felfedeztéték, hogy a vég után kutattok? Ahol ugyanis kezdet van, ott lesz vég is. Boldog az, aki a kezdetben fog állni, ismeri majd a véget, és halált nem fog ízlelni.

24. Ezt mondták a tanítványai: Oktass minket a helyről, ahol vagy, mivel erre szükségünk van, hogy azt keressük.

Ő ezt mondta nekik: Akinek füle van, hallja meg! Ez a fény a fényember bensejében van, és az egész világot megvilágosítja. Ha ő nem világít, akkor sötétség van.

111. Jézus mondta: Előttetek göngyölődik fel majd az ég és a föld. És az előbből élő sem halált, sem szorongást nem fog látni, mert Jézus mondta: Aki megtalálta önmagát, arra a világ nem méltó.

Jegyzetek

1. B. Jansink, *La mistica del buddhismo*, Turin, 1925, 304. old.
2. Majjhima-Nikaya X.
3. Cf. e.g. Jataka CLXXXV.
4. E. Reinhold, K. Neumann munkáihoz írt előszavában, melyet G. de Lorenzo idézett (*Discorsi di Buddho*, Laterza, Bari, 1925).
5. Majjhima-Nikaya LIII.
6. Majjhima-Nikaya XXII.
7. Cf. e. g. Majjhima-Nikaya LIII.
8. Majjhima-Nikaya XVI.
9. Majjhima-Nikaya X.
10. Anguttara-Nikaya III/65, X/15. Cf. Samyutta-Nikaya XXXV/198., ahol a szabályokat és elveket alkalmasnak ítélik erre az életre, mivel abban létrehozzák az önbirtoklást, ugyanakkor szilárd alapot építenek az asava lerombolásához, azaz a felfelé vezető út követésének feladatához.

11. Anguttara-Nikaya IV/170 azt mondja, hogy a kötődések oldódnak, és az ösvény megnyílik, amikor a samātha összekapcsolódik a vipassāna-val.

12. Cf. W. F. Otto, Die Götter Griechenlands, 1935, 1, 2 és több helyen.

13. Cf. Guénon, Orient et Occident, Paris, 1924. La crise du monde moderne, Paris, 1925 (Angol fordítások: East and West, Luzac, London, 1941 és The Crisis of the Modern World, Luzac, 1943.

14. P. Dahlke, Buddhismus als Religion und Moral, München-Neubiberg, 1923, p. 11.

15. Majjhima-Nikaya II.

16. Dhammapada 311.

17. Majjhima-Nikaya XXII.

18. Dhammapada 126.

19. Dhammapada 31.

20. Cf. e.g. Sattamipata IV, XII, XIII, 17-19.

21. Majjhima-Nikaya XXXVIII.

22. Digha-nikaya VIII, 21.

23. Cf. Samyutta-nikaya XXXV, 84; XLII, 12.

24. Az ariya szó faji jelentősége bizonyos szövegekben világos, pl. ahol arról beszélnek, hogy nehéz árájának születni, és hogy kiváltság az árájk földjére születni (Anguttara-Nikaya VI, 96).

25. Ezzel kapcsolatban lásd munkáinkat: *Rivolta contro il mondo moderno*, Milano, 1934; *Sintesi di dottrina della razza*, Milano, 1941, Hoepli.

26. H. Oldenberg, *Buddha*, Stuttgart-Berlin, 1923, p. 101.

Siddhatha herceg megőrzi a büszkeségét akkor is, mikor már Buddha, és így beszél: „Az angyalok, démonok és istenek világában, aszkéták, papok között nem látok, Brahman, senkit, akit tiszteletteljesen kéne köszöntenem vagy aki előtt felemelkednék, hogy ő leülhessen.” (Anguttara-nikaya, VIII. 4.)

27. Samyutta-Nikaya XXII, 95.

28. Suttanipáta III, 1.

29. Suttanipáta III, VII, 7.

30. Játaka I.

31. Suttanipáta III, VII, 1–2; 5–6.

32. Majjhima-nikaya LXXXVI.

33. Suttanipáta III, VIII, V, I, 25-28; Majjhima-Nikaya XCI; Pigha III, I, 5 stb. Suttanipáta III, I, 16, 19. Faji jellegzetesség, nem érdektelen, hogy a megkülönböztető jegyek között szerepel a szem sötétkék színe.

34. Játaka Intr. (W, 64.)

35. Digha-nikaya XVI, V, II, XVII, I, 8.

36. Játaka Intr. (W, 40–41.)

37. Cf. Majjhima-Nikaya LIII, XXVI; Anguttara-Nikaya IV, 181, 196; V, 90, 73 seg.

38. Suttanipáta, III, II, 16.

39. Suttanipáta, I, II, 12.

40. Majjhima-Nikaya XCII; Suttanipáta III, VII, 25.

41. Majjhima-Nikaya L.

42. Suttanipáta I, II, 8.

43. Zosimus, text in Berthelot, Coll. des Alchimistes Grecques Paris, 1887.

44. Majjhima-Nikaya XXXIX.

45. Suetonius, Caes. VI. A két típust egymással megfeleltették, pl. Anguttara-Nikaya (II, 44), ahol azt mondja, hogy két lény jelenik meg a világban a sokak javára, emberekére, istenekére: tökéletesen Megvilágosodott és a Cakkavatti vagy „egyetemes uralkodó”.

46. Majjhima-Nikaya LXXX.

47. Majjhima-Nikaya CXXII.

48. Majjhima-Nikaya XLIX, CXXXVII.

49. Majjhima-Nikaya CXXXIX.

50. Majjhima-Nikaya LXXVI.

51. Majjhima-Nikaya XCVII.

52. Majjhima-Nikaya XXXV.

53. Vinaya II, 112.

54. Anguttara-Nikaya VI, 49.

55. Samyutta-Nikaya XXII, 87.

56. Majjhima-Nikaya XCV.

57. Digha-Nikaya XI, 3-8.

58. Majjhima-Nikaya VII.

59. Maháparinirvana-sutra 52-56.

60. Majjhima-Nikaya XLVII.

61. Majjhima-Nikaya XXVI.

62. Suttampáta, III, VI, 36.

A kihívás kényszere

A történetiségben élő szellemi ember mindig úgy élte meg korát, mint a sötét erők offenzíváját.

Ez komoly kihívást jelent.

A visszavonulás-e a méltó tett, tisztán maradni a burjánzó mocsoktól; külsőleg lecsendesítve a világot, és az egyre sokkal több érvényléssel a lelki, szellemi magány csöndjében vívni meg a harcot. Vagy jelen kell-e maradni, szembefordulva a tajtékzó sárkánnyal, amely ráadásul láthatatlan, feláldozódni és jelet hagyni a világban. Ez a meg-megújuló dilemma lelki deformálódáshoz, szellemi leépüléshez és végzetes tévút-választások számtalan változatához vezethet és vezet. Kétségbeesve látjuk nagy tanítók, mesterek küzdelmét a mindennapi gyakorlattal: mint szívódik fel alattomosan a gyarlóság a szellemi szférákba, az uralomvágyból hatalomvágyat eszkalálva, megteremtve visszhangját a Mindent Elnyelő Káosz kozmikus hörgésének.

Nincs megoldás akkor sem, ha valaki választott. Ugyanis a Kettősségek Világában a kirekesztettnek, a nem-választottnak ugyanúgy léte marad, sőt még veszélyesebb, mert érvénye negatív módon lett megerősítve. Aki viszont a Nem-Kettősség Tudatállapotába emelkedett, arról nem tudunk nyilatkozni.

Magányos, csöndes és számos harcunkat magunk is vívjuk. A hagyomány és a transzcendencia iskolájának megalapításával, az ŐSHAGYOMÁNY megteremtésével most választottunk mi is. Jelet kívánunk hagyni, a tradicionális szellemiség jelét.

Hangsúlyozom: jelről van szó. Mert a tradicionalitás szelleme számunkra azt jelenti, hogy énünkben személyes módon vagyunk képesek a tudó energia révén átélni, megtapasztalni a Mindenség Abszolút Tudatának személytelen voltát. Az örök és folytonos teremtés uralmi állapotát.

Ez a tétel a testbe zárt véges tudat számára szinte felfoghatatlan. Titkos tanítás. Ezért a tradicionalitás szelleme nem önmagában jelenik meg, hanem irányzatok, vallások, rítusok, utak, szimbólumok formájában. A Sötét Kor jellemzője, hogy ezek egymással szembefordíthatók, egymással szemben kijátszhatók, önnön kizárólagosságukat hirdetik, a hamis próféták eljövételét, az igaz hit vérrel és vassal történő megvédését.

Jellemző, hogy a tradíció állítólagos arcai többet ártanak a tradicionalitás szellemének, mint a legteljesebben antitradicionális erők. A hagyomány és a transzcendencia iskolája ezért a lehetetlenre vállalkozott. Arra, hogy a kizárólagosság hangorkánjában, a lehatárolódás és kirekesztés légkörében az egységről szóljon. A tradíció egységéről.

Nem megbékélésről van itt szó, de nem is harcról. Az ősi hagyomány időtlen csöndjéről. A kőszikláról a viharban, az időtlenről a múlandóságban.

Az embernek egyetlen méltó célja van: a lehetetlen.

Ez a szellem örök igazsága a szerepét keveslő, hataloméhes anyaggal szemben.

Ez az igazság akkor is igaz marad, ha minden szellemi erőfeszítésünk összeomlik.

A jel megmarad.

A legenda bizalmas tanítása: Katha Upanisad

(Takács László fordításában)

I/1-2

Villámmorajló vágytól égve osztotta szét minden birtokát. Volt néki egy Vágybíratlan nevű fia. Bár még ifjú volt, egy hívő látomás futott rajta keresztül, mikor az áldozóbarmokat felvezették. Ekképpen gondolkodott:

I/3

„Telizabálva fűvel, teliiva vízzel, tejük kifejten, érzéketlenül mennek ők örömtelen világba, s az is, ki adja őket!”

I/4

S szólt atyjához:

– És kinek fogsz adni engem? – s szólt újra s újra. Az felelt:

– Halálnak adlak!

I/5-6

„Sokakat megelőzők, sokakkal együtt megyek. Mi az vajon, mit ma még megtesz a Rekesztől velem? Tekintsd az ősoket, tekintsd az utódokat! Mint kalász, érik aratásra a halandó, mint kalász, születik megint.”

I/7-8

– Mint szent házi tűz, úgy lép be házba a pap. Őt csillapítani hozz hát gyorsan vizet, ó Sugárzó Fia!² Vágytól, reménytől, baráti szótól, áldozatoktól, marháktól, fiaktól – mindettől megfosztja magát a balga, ki házában meg nem vendégeli a papot!

I/9

– Három napot időztél házamban vendégként kínálatlanul. Tisztelet neked, ó pap, s tisztelet nekem!
Három kívánságod teljesül ezért!

I/10

– Elcsitult kedéllyel, jólelkűen, haragja-tűnten köszöntsön újra sarja a Leghatalmasabb Bikának,³ ha majd elbocsájtasz engem, ó Halál! Ez legyen az első a három kívánság közül!

I/11

– Mint azelőtt, olyan lesz hozzád sarja Pirkadóhajnal fiának,⁴ kit feloldok. Haragja-tűnten, boldogan alszik majd éjjelente, látván téged, a halál torkából szabadultat.

I/12-13

– Az égi világban nincsen rettegés, Te sem vagy ott, sem öregség aggodalma. Legyőzve a kettőt, éhet és szomjat, gondtalan örülni ott, az égi világban. Te ismered, ó Halál, az égbe repítő tüzet. Mondd el azt nekem, hiszek neked! Halhatatlan az, ki az égi világban időzik. Második kívánságom ez legyen!

I/14

– Elmondom hát neked az égbe repítő tüzet. Ó, Vágybíratlan, ügyelj értőn szavamra! A végtelen létbe jutás alapja, tudd, titokba rejtezett!

I/15-16

S szólt neki a világ ősi tűzéről, mekkora s hány kő kell ahhoz, hogy megrakja. Ő utánamondta az elsoroltakat, s folytatva a Halál elégedetten, kegyesen, nagylelkűen:

– Adok ma még neked egy további kegyet! Nevedről fogják ezt a tüzet hívni. Fogadd hát tőlem ezt pompás gyöngykoszorúként:

I/17-19

Ki elvégzi háromszor Vágybíratlan áldozását, a Hárommal eggyé lesz, bemutatja a három áldozatot – a születést és halált legyőzi az. Ki tudja a Sarjadzó teremtményeit ismerő, tisztelendő Isten, ki megrakja a tüzet, az elmúlhatatlan békébe lép be az. Ki elvégzi háromszor Vágybíratlan áldozását, ki háromszor érti is azt, ki megrakja értőn Vágybíratlan tüzét – az bizonytal eloldja magát halál kötelétől, s túljutva a gondon örvendezik az égi világban. Ez hát, ó Vágybíratlan, az égbe repítő tűz, mit másodiknak akartál. Rólad fogják nevezni majd az emberek. Ó, Vágybíratlan, válassz harmadik kegyet!

I/20

– Kétségek vannak a meghalt ember felől. Egyesek azt mondják, van még, mások szerint nincsen már. Ezt tőled tudni meg, ez legyen, akarom, harmadik kegyed!

I/21

– Kétséges volt ez még az istenek körében is. Mert e titkos dolog nehezen érthető. Válassz más kegyet, ó Vágybíratlan, ne kényszeríts, oldj fel ettől!

I/22

– Tehát kétséges volt ez még az istenek körében is! S mint te mondod, ó Halál, nehéz ezt megérteni. De nem találni mást, ki náladnál jobban elmondaná, s nincs más kívánság, mi felérne ezzel!

I/23-25

– Száz évet megélő fiaikat s unokákat válassz magadnak, sok marhát, elefántot és lovat! Válassz nagy földbirtokot, s amennyit csak kívánsz, élj meg oly sok tavaszt! S ha netán ezt a kegyet egyenrangúnak gondolod, válassz vagyont és hosszú életet! Légy, ó Vágybíratlan, hatalmas úr a földön, s én teszek tégedet minden vágyait beteljesülten élvezővé! Halandó világban mi vágy csak van, nehezen elérhető, teljesüljön minden tetszésed szerint! Íme, e hárfázó lányok díszes kocsin. Ember ilyet még nem kapott! Neked adom őket, hogy körültesd szolgáljanak, csak a halálról ne kérdezz, ó Vágybíratlan, engem!

I/26-29

– Holnapig tart csak a halandó élete, s elveszíti hevét minden érzéki élvezet. Még a teljes élet is túl kevés. Tartsd meg hát kocsid, táncod és éneked! Nem vidít vagyon. Hisz mire jó vagyon akkor, ha rád tekint az ember? Addig élünk csak, amíg te akarod. Választott kegyem ez maradjon! Ki megöregszik és halandó, ha érintette már idelentről azt, mi odafent nem öregszik és meg nem hal soha, ha elfordult már

a szín és pompa kéjes örömétől, hosszú életben hogyan is lelhetne örömet? Ó, Halál, azt mondd el nekünk, mi kétes itten, hogy mi vár a nagy út után! Mást nem akar Vágybíratlan, csak ezt a titokkal leplezett kegyet!

II/1-2

– Más az, hogy Jobb, és más az, hogy Kedvező. E két különböző dolog közül választ az ember. Ki a Jobb mellett dönt, üdvözüli, ki a Kedvezőt választja, elvétí célját. A Jobb, s a Kedvező az embernek felkínálkzik. A kettőt körbejárja, úgy íté a bölcs. Kedvező helyett jobbat választani bölcs dolog, s balgaság haszonlesésből Kedvezőt.

II/3

Te, ó, Vágybíratlan, a kedvező s a kedvezőnek tűnő vágyakról értőn lemondta. Nem kötött meg birtoklás bilincse, amibe oly sokan belebonyolódnak.

II/4-5

Messze különbözik, ellentétes az, mit tudás és nemtudás alatt érteni kell. Téged tudásra szomjazónak véllek, ó Vágybíratlan, mert a sokféle vágyak el nem ragadtak. Ám nemtudás kellős közepén nyüzsögve, gondolva magukat bölcsnek és tudósnak, mászkálnak a tompák fel és alá, mint mikor vak vezet világtalant.

II/6-7

Hogy távozni kell majd, a tompának fel sem merül, elvakítja birtok, nagyképűség. Azt véli: „Ez itt a világ, azontúl semmi!” S uralmam alá kerül megint és megint. Miről hallani kéne, sokan nem is tudnak, sokan, kik hallják, nem értik azt. Csoda, ha tanítják, derék, ki tanítja. Csoda, ha megértik, derék, ki tanítja.

II/8-9

Ha nemértő magyarázza, még sok elmélkedés után is nehéz megérteni. Ha nem mondja más, csak úgy, kiötleni soha nem lehet, mert kisebb a legkicsibbnél. Nem lehet azt gondolkodással kiötleni, de jól érthető, kedvesem, ha más magyarázza. Te kitartó, s igaz vagy, elérted. Ó, Vágybíratlan, mindig ily kérdezőre vágytunk!

II/10-11

Én tudom, mit értéknek vélnék, az mulandó. Mert örök mulandóval el nem érhető. Ezért gyűjtom meg Vágybíratlan áldozását, s így érek el mulandó által múlhatatlant. Vágnak teljesülését, világnak alapját, tettek végtelenségét, túlpártját a nemrettegésnek, varázsdal hatalmát s a messzeséget, az alaplót te megláttad, ó Vágybíratlan, de bölcsen és eltökélten arról lemondtál!

II/12-13

A nehezen meglátható, titokba rejtezett, szív mélyébe búvó ősit legbensőbb lelkéig igazva, ki istenként felismeri, túljut a gondon és élvezeten. Hallva és értve ezt, a halandó, ki elveti a dolgot s a lényegit eléri, az örvendezni fog örölnivaló láttán, s feltárul előtte Vágybíratlan lakóhelye.

II/14

– Mi túl van a jón, és túl van a rosszon, mi túl van a tetten és túl van a nemtetten, mi túl van a múlton és túl a jövőn, ha látsz ilyet, azt mondd el nekem!

II/15

– A szót, mit minden tudások tanítanak, mit minden aszkéták hívón kimondanak, mit tanítványként mondogat mindenki vágyón, mi mindent összefoglal, a szót mondom neked:

OM

II/16-17

E hang a Sarjadzó, e hang a legfőbb. Mert e hangot ki felismeri, vágya teljesül annak! Ez a legkülönb alap, ez a legfőbb alap. Mert e hangot ki felismeri, a Sarjadzó világában örvendezik az.

II/18-19

A Tudó nem születik s nem hal meg soha. Nincs valahonnan és nem lesz semmivé. Meg nem születve a Régi örök és szakadatlan, s ha bár a testet megölték, őt meg nem ölték. Ha az ölő azt véli, öl, s a megölt, hogy megölték, egyik sem érti. Ez nem öl és meg nem ölhető!

II/20-22

Kisebb a legkicsibbnél, nagyobb a legnagyobbnál. Lélekként rejlik ő a teremtmények szívében. Vágy nélkül látni meg a Teremtő kegyéből gondtúnötten a Lélek nagyságát. Ülve messzeségbe vándorol, heverve mindent bejár. Ezt az örvendező és nem örvendező Istent rajtam kívül ki ismerheti? A testekben test nélküli, alapulatlant alapozó, hatalmas, mindent átható Lelket a bölcs felismeri, és nem éri többé aggodalom.

II/23-25

E lélek szavakkal, értelemmel, tanultsággal meg nem ragadható. Csak kit választ, az éri el, annak ölt testet magától. Ki nem hagyja el a rossz utat, ki nyughatatlan, el nem mélyedett vagy békétlen kedélyű, ésszel őt meg nem érti, hisz hogy is tudhatná, hol van az, kinek számára még pap és harcos is halálba kevert rizspép csupán!

III/1-2

A világban végzett jótettek jutalma a legfőbbnek legfőbb titkos helyén rejtező két Ivó. Árnýéknak és fénynek mondják őket a Sarjadzót ismerők, az öt tüzet és Vágybíratlan hármast tüzet megrakók. Rakjátok hát meg Vágybíratlan tüzet, ismerni e kettőt, mint vágyott túlpártját a nemrettegésnek.

II/3-4

Tudd, a Lélek kocsiban ül, a test pedig kocsi. Tudd, a kocsit az Ébredet vezérli, az eszmélet gyeplő csupán. Az érzékek úgymond lovak, azok útjai az érzéketek. Lélek, érzék és eszmélet, ha egybefonódik, a bölcsek úgy hívják: Élvező.

III/5-9

Ki értetlen él, örökké csapongó gondolkodással, annak érzékei engedetlenek, mint rossz lovak urukhoz. Ám ki értőn él, mindig fegyelmezett gondolkodással, annak érzékei engedelmesek, mint jó lovak urukhoz. Hiszen ki értetlen él, soha nem gondolkodón, tisztátlanul, soha nem éri el azt a helyet, s a forgatagba visszahull. Ám ki értőn él, tisztán, mindig gondolkodón, az eléri azt a helyet, hová belépve nincs többé születés. Az értő kocsisal bíró, megfontolt gondolkodású ember útjának célját, a Fenntartó legfőbb lábanyomát eléri.

III/10-11

Az érzékeket fölűlmúlja a jelentés, a jelentések fölött áll az eszmélet, az eszméletnél több az Ébredet, az Ébredet fölött pedig a Lélek áll, a Nagy. A Nagynál több a Tágulatlan, a Tágulatlannak fölötte áll az Ember. Az Ember fölött semmi sincs. Hogy is lehetne bármi is, mi meghaladná azt, mi legnagyobb?

III/12

Ez a minden létezőben benne rejlő Lélek nem világít, de a kiválók számára meglátható, a tisztaszeműek felismerik Finomként.

III/13

A bölcs vonja meg szavát a gondolkodásban, azt a Lélekben, mi Értő, azt vonja meg a Lélekben, a Nagyban, azt pedig a Béke Lelkében vonja meg!

III/14

Állj fel! Ébredj! Találj kiválóbbakat! Figyelmezz szavukra! Mint borotva élén járni, oly nehéz az út. Ezt tanítják a bölcsek is.

III/15

Nem hallható, nem tapintható, nem látható, nem ízlelhető, nem szagolható, múlhatatlan, örök, kezdetlen és végnélküli, Nagynál nagyobb és örökké megmarad – ki ezt felismeri, halál torkából megszabadul.

III/16-17

„Ki értőn elmondja és hallja is Vágybíratlannak eme Halál által elmondott történetét, a Sarjadzó világában örvendezik az. Ki e legfőbb titkot papok körében elmeséli, a halálban eltöröltetnek bűnei, s egygyé lesz a végtelennel, egygyé lesz a végtelennel.”

IV/1-2

Kifelé fúrta járatait az Önlétező. Ezért néz az ember kifelé, s nem a lélekre, belülre. A bölcs látja a Lelket, s örökre vágyva befelé fordítja tekintetét. Ám külső vágyakat úznak a tompák, s beleszaladnak messzire feszített hurkába halálnak. A bölcs, tudván, hogy mi a halhatatlan, nem keres nem múltot abban, mi múlandó.

IV/3-4

Ő az, aki által felfogunk formát, ízt, illatot, hangot és kölcsönös érzetet. Hogyan is lehetne más? Ő az, bizony! Általa látni át az álom és ébrenlét kettős állapotát. Hatalmas, mindent átható lelkét látja a bölcs, és nem éri többé aggodalom.

IV/5

Ki közelről ismeri ezt az Élő Lelket, édeset evőt, múlt és jövő felett parancsolót, többé meg nem remeg. Ő az, bizony!

IV/6-9

Ki előbb született, mint a Hő, előbb született, mint a Víz, ki a lények előtt mint titokba burkolt meglátható, ő az, bizony! Ki a lélegzettel együtt születik mint Mérhetetlen Isten, ki a lényeken át mint titokba burkolt megszületik, ő az, bizony! Ki úgy rejtezik, mint tűz a fában, jól fogant magzat a méhben, ki ébredők által áldozva fellobban nap nap után, ő az, bizony! Akiből felkel a nap, s kibe alászáll, kiből az összes istenek gyökereznek, kit meg nem halad semmi sem, Ő az, bizony!

IV/10-11

Ami van itt, az van ott is, ami van ott, az van itt is. Halálból bukik újabb halálba, ki azt véli, különböző. Fel kell ismerni azt értőn, hogy ami van, megegyezik! Halálból bukik újabb halálba, ki azt véli, különböző!

IV/12-13

Lélek közepén Hüvelyknyi Ember rejtezik, ura a múltnak és a jövőnek. Ki ismeri őt, többé nem remeg. Ő az, bizony! Hüvelyknyi Ember mint füsttelen láng ragyog, ura a múltnak és a jövőnek. Ma is van és holnap is lesz. Ő az, bizony!

IV/14-15

Miképp a víz a hegy meredélyén, akképpen rohan az egyes dolgok után, ki azt hiszi róluk, különbözők.
Miképp a tiszta víz vegyül a tiszta vízhez, ilyen a bölcs értő lelke, ő sarja a Leghatalmasabb Bikának!

V/1

Ki a tiszta, születetlen szellem eme 11 kapuja várát uralja, nem éri többé aggodalom, s élettől eloldván megszabadul. Ő az, bizony!

V/2

Fényben lakozó hatyú, égben lakozó napsugár, oltárban lakozó áldozópap, küszöböt átlépő vendég,
emberben lakozó, törvényben lakozó, térben lakozó, vízből születő, földből születő,
rendből születő, kőből születő hatalmas igazság!

V/3-5

A belégzést felfelé vezetve s a kilégzést visszavetve ő ül középen törpeként, s őt imádják minden istenek.
S ha a testnek vége van, s a testben testetöltött eltávozik, mi az, mi megmarad? Ő az, bizony! Nem
belégzés és kilégzés élteti a halandókat. Az élteti őket, amin e kettő is alapszik.

V/6

Legyen hát! Elmondom most néked az örök, titokzatos Sarjadzó lényegét, s hogy mi lesz a lélekkel a halál
után, ő sarja e leghatalmasabb Bikának!

V/7

Anyaméhbe lépnek egyesek újra testet öltve, mások fákká testesülnek, ki-ki tettei és tudása szerint.

V/8

Az Ember az, mi álomban is éber, s vágyzabottan ő alkot képeket. Ő az, mi tiszta, ő a Sarjadzó, őt
mondják öröknek, őbenne nyugszik minden világ, őt nem lépi túl semmi se. Ő az, bizony!

V/9-11

Ahogy a tűz a világban megnyilatkozik, simulva minden formához úgy, hogy mégis egy marad, éppígy ölti fel minden létezők alakját az egyetlen Lélek is, bennük van, s mégis kívül marad. Ahogy a szél a világban megnyilatkozik, simulva minden formához úgy, hogy mégis megmarad, éppígy ölti fel minden létezők alakját az egyetlen Lélek is, bennük van, s mégis kívül marad. Ahogy a napon, az egész világ szemén sem ejt foltot a többi szem hibája, éppígy az összes létezők lelkén sem ejthet foltot a külső világban megélt szenvedés.

V/12-13

A belső Lélek, minden létezők parancsolója, egyetlen alakját megsokszorozza. Ki őt meglátja bölcsen önmagában, az lesz örökre boldog, és senki más! E mulandók Mulandótlan, lelkek Lelke, sokak Egyetlene szüli a vágyakat. Ki őt meglátja bölcsen önmagában, az lesz örökre boldog, és senki más!

V/14-15

Mondják: „Ő – AZ!” Leírhatatlan legfőbb öröm! Miről ismerszik meg akkor? Fénylik-e vagy visszfénye van? Nem világít ott se nap, se hold, se csillagok, nem világít ott a villám, s hogyan lehetne tűz? Ő világít ott csak egymagában, őt tükrözi vissza minden itt.

VI/1-2

Fenn a gyökér és lenn az ág, ekképpen örök a Paripafa. Ő az, mi tiszta, ő a Sarjadzó, őt mondják öröknek, őbenne nyugszik minden világ, őt nem lépi túl semmi se. Ő az, bizony! A belőle áradó, egész itteni világ lélegzőn mozog. Ő nagy döbbenet, ő felfelé cikázás. Halhatatlan az, ki tudja ezt.

VI/3

Tőle dőbbenve ég a tűz, tőle dőbbenve tűz a nap, tőle dőbbenve a villám is megszalad, a szél, s ötödikként a halál.

VI/4

Ki fel tudott ébredni a bomló testiségből, a fényességes világokban részesül újra abból.

VI/5

Mint tükörben, önmagában tükröződik. Álomként az ősök földjén, víztükörként a szellemek körében, a Sarjadzó világában pedig a két tűz képmásaként.

VI/6

A sokféle egyes érzékek felmerülését, elmerülését, különbözőnek-mutatkozását tudja a bölcs, s nem éri többé aggodalom.

VI/7-8

Az érzékek fölött áll az eszmélet. Az eszméletet a szellem meghaladja. A szellemnél több a Lélek, a Nagy, s a Nagynál nagyobb a Tágulatlan. A Tágulatlant pedig az Ember haladja meg, az mindent átható, az elmondhatatlan. Ki őt felismeri, az szabad lesz, s a halhatatlanságba tér.

VI/9-11

Ő nem látni való, szemmel nem láthatja őt meg senki sem, csak ha felkészült már a szív s az értelem. Ki így tudja őt, az halhatatlan. Mikor az eszmélet s az ötféle érzékelés elpihen, és mozdulatlan az Ébredet, erre mondják: „magasösvény”. Erre mondják, hogy „lgázás”, az érzékek megszilárdítása. Mert ha az ember abban kitartó, az lgázás maga a teremtés és feloldás.

VI/12-13

Szóval, gondolattal, szemmel ő el nem érhető. A szó, hogy „van” és semmi más nem ragadja meg. A szó, hogy „van”, megragadja, amint ő kétlényegű. Ha megértjük azt a szót, hogy „van”, lényegének felfogása ebben áll.

VI/14-15

Ha minden vágya eltűnik az ember szívének, akkor a Sarjadzót elérve még itt öröklétű lesz a halandó. Ha eloldatik a szív minden bilincse, akkor még itt öröklétű lesz a halandó. Ez a tanítás.

VI/16-17

Száz és egy vezetéke van a szívnek. Ezekből egy a fejbe száll. A halhatatlan égbe ezáltal emelkedni fel. A többi szerteágazik mindenfelé. A Hüvelyknyi Ember, a Belső Lélek, a szívbe rejtőzve tudható. Ki kell őt

tépni merészen, mint nádszálat a bozót közepéről. Ezt tudd halhatatlan tisztaként, ezt tudd halhatatlan tisztaként!

VI/18

„A halál szavát felfogta Vágybíratlan, s megértve az Igázás legfőbb tudását, a Sarjadzót elérve, vágyai messze tűntek, s lett halhatatlan. Éppen így az is, ki elmélyed e Felső Lélek felől.”

* * *

28. Jézus mondta: A világ közepén álltam és kinyilatkoztattam magam nekik testben. Mind részegen találtam őket. Nem találtam egyet sem köztük, aki szomszédos lett volna, és lelkem elszomorodott az emberek fiain, mert vakok voltak szívükben, és látták, hogy üresen jöttek a világra és azt is keresik, hogy üresen menjenek a világból.

Most ugyan részegek ők, de ha majd lerázzák borukat, akkor meg fognak térni mégis.

29. Jézus mondta: Ha a test a lélek miatt lett, úgy ez csoda. Ha pedig a lélek a test miatt lett, akkor még nagyobb csoda. Én azonban azt csodálom, hogyan telepedett le ebben a szegénységben ekkora nagy gazdagság?

67. Jézus mondta: Aki a mindenséget hiányosnak ismeri meg, az maga hiányos, tökéletlen.

42. Jézus mondta: Legyetek átmenők!

Jegyzetek

1-2. Vagyis: a Rekesztő a Halálisten.

3-4. Vagyis: Villámmorajló, Vágybíratlan apja.

A lét és a tudat a metafizikai tradíció megvilágításában

László András¹

A lét és a tudat egybeesése különböző vonatkozásokban a nyugati filozófia története folyamán is felmerült. A görögségtől kezdve napjainkig mindig is voltak olyan filozófiai irányzatok, amelyek ugyan különböző megközelítésekben, de ezt a tudati és létbeli egységet hangsúlyozták – általában azonban a végső konzekvenciáig nem mertek eljutni. Tudjuk, hogy még azok a filozófiai áramlatok is, amelyek a szubjektív idealizmusban a legmesszebbre mentek, a filozófiai lexikonok közhelyei szerint mindig megtorpantak ott, ahol az ismeretelméleti vagy lételméleti szolipszizmus felmerült. A szolipszizmus annyit jelent, hogy „csak önmagam”, „csak önmagamra alapozott”; egyes szám első személyre vonatkoztatva és kifejtve: csak én magam vagyok, rajtam kívül senki és semmi nincs. Ez a „rajtam kívül senki és semmi nincs” természetesen nem az emberi személyre vonatkozik: nyilvánvaló, hogy sok ember van, sok emberi személy van, de csak egy alany. Amit tehát azonnal tudatosítani kell, az az emberi személyek sokasága és az alany egyetlensége, mert a legvulgárisabb elméleti tévelygést idézheti elő az, ha valaki a perszonális létet, az emberi perszonalitást tekintené egyetlennek. Az alany megelőzi az embert, és megelőzi a világot. Az alany a tudat centruma. A „tudat centruma” azt jelenti, hogy a tudat ura. A „tudat ura” pedig azt jelenti: a Lét Ura.

Az alany uralja a létet, de nem valamilyen elvontsággként, nem egy lételméleti elvontsággként. Az alany mindig én vagyok, vagyis csak egyes szám első személyben vehetem fel. Ha megszólalok, mint emberi perszonalitás szólalok meg, és ezen az emberi perszonalitáson keresztül mint alany szólalok meg. Az alanyt nem lehet másfelé keresni, csakis az egyes szám első személy irányában, máskülönben nem található meg. Ezt a keleti szellemiség a nyugatinál élesebbre állítva fogalmazta meg: vagy egészen közvetlenül kinyilatkoztatva, vagy csak áttételesen (mint például a kozmológia tekintetében), de Keleten a szemléletnek állandóan ez az alapja, középpontja és célja. Ugyanis mindazok a szellemiségek, amelyek önátalakításra törekedtek (például a joga vagy a jogával ekvivalens egyéb megvalósítási utak), szolipszizmus nélkül értelmüket vesztenék. Azok az újabban általánosan elterjedt nézetek, melyek szerint ezek a megvalósítási utak voltaképpen az emberi lélek különböző mozzanatait, beállítódását vagy orientációját alakítják át, tévesek. A perszonális emberhez ezek csak annyiban nyúlnak hozzá, hogy a perszonális embert lebontják arról az alanyiságról, amely a perszonalitáson keresztül, a perszonalitás által, ugyanakkor azonban a perszonalitás által megbénítva, lefokozva és lehatárolva nyilatkozik meg.

Ha az alanyi erők a személyiség körében lecsökkennek, akkor mindig ezek az erővesztések, ezek a hiányok, ezek a gyengeségek idézik elő azt, hogy az ember önmagától függetlenül létező objektív realitást tételez fel. Aki a világot önmagától függetlenül is fennállónak sejtí, érzi és éli meg, az ezzel semmi mást nem fejez ki, csak azt, hogy ő alanyilag gyenge: semmi egyebet, csak saját gyengeségét, saját mentális gyengeségét. Miért? Mert az alanyiség, a görög auton és a szanszkrit ātmā léteremtő. A léteremtés olyan mélyen rejlik a perszonalitás mögött, az alany közvetlenül centrum körüli erőinek a körében, hogy azt az önmagát perszonalitásában csaknem teljesen elveszített emberi lény képtelen

önmagában felfedezni. Tehát az a teremtetési folyamat, amelyben az egész létet megteremti, az észlelésben pusztán a konstatacióra szorítkozik. A teremtetésből pusztán az marad meg, amit észlel. Már nem teremtetőnek éli meg magát. Önmagában ez még elfogadható lenne, viszont intuitíve sem ébred rá arra, hogy jelenlegi, teremtetménnyé lefokozott állapotában is a potenciális teremtetőt hordozza. A teremtetésből pusztán az észlelés, a tapasztalás, a konstatació, a megállapítás maradt.

Ha az ember saját tudatfunkcióit tanulmányozná, rájöhetne, hogy amiben még valamiféle kreativitás megmaradt, az a gondolkodás, viszont a gondolkodás egyúttal a leggyengébb, legillékonyabb és a legszubtilisabb tudatfunkció is. Az akaratlagos képzetalkotás hozzá képest erősebb, viszont a benne működő teremtető erő gyengébb. A spontán képzetalkotás még erősebb, de az alanyi lét még gyengébb benne. Ez azt mutatja, hogy a gondolkodástól minél messzebb távolodunk az empirikus tapasztalás és az észlelések irányába, annál inkább kirajzolódik a létező, és annál kevésbé vesz részt benne az alany, annál kevésbé éli meg önmagát teremtetőnek. Az, hogy az akaratlagos képzetalkotás lényegesen nehezebben és szétesőbben és bizonytalanabban valósul meg, mint például egy félálomszerű, spontán képzetalkotás, nagymértékben jellemzi az ember jelenlegi állapotát. Vagyis az idegen, a más, az auton-nal szembeni heteron erői közönségesen és általánosan sokkal nagyobbak, mint az auton erői. Ez pedig elválaszthatatlan a valóság intenzitásával kapcsolatban kialakított fordított szemlélettel. E kifordított szemléletet a szanszkrit nyelv egy külön szóval, a „viparyayá”-val, a megfordultsággal jellemzi. A cél pedig pontosan a vipari-viparyaya, vagyis a megfordultság megfordítása. A görög nyelv régebbi alakjában ezt a „metagnoiá”-val később pedig a „metanoiá”-val jelölte, amely mint megtérés, mindig egy tudati ráébredést, egy önmagamhoz való visszatalálást jelentett. Az egyik lehetséges megfogalmazás szerint ez az, amikor a megvilágítottól a fény forrása felé fordulunk.

Tehát ennek a kifordított szemléletnek egyik alapvető és súlyos jellegzetessége pontosan az, hogy az ember azt tekinti valóságosnak, amivel szemben tehetetlen, és ha még tehetetlenebb valamivel szemben, azt még valóságosabbnak tartja; vagyis összehasonlíthatatlanul valóságosabbnak tartja saját gondolatainál és gondolkodási funkcióinál azt a kétszáz kilós zsákot, ami a fejére esik. Ami összenyomja, amivel szemben tehetetlen, amit nem tud áthatni, az van, és minél kevésbé tudja áthatni, annál inkább van. Ez egy olyan szemléleti degeneráció, aminek a szellemi utakon meg kell fordulnia. Viszont ha kizárólag csak tudattartalmilag változtatja meg ezt az ember, akkor tett ugyan egy lépést, de nem túlságosan nagyot: önmagában valamit átfogalmazott. Ez az átfogalmazás persze nem azt jelenti, hogy ezentúl általánosan így is fogja megélni a világot. Ettől a világot még nem így éli meg. Mindenesetre azonban valamilyen értelemben önmagát megnyitotta. A megvalósítás azonban innen még messze van: a megvalósítás annyit jelent, hogy önmagamat megvalósítom. Nem a szó pszichológiai értelmében; a pszichológia értelmezésében az ember akkor valósítja meg önmagát, ha céljait, terveit vagy egyebeket elér. A metafizikai önmegvalósítás esetében nem erről van szó. Megvalósítani annyit, mint megteremteni. Ebből a szempontból teljesen érdektelen, hogy már meg vagyok teremtetve; teljesen érdektelen, hogy önmagamat már itt találok a világban, mintegy adottságként a világba vetve (ez a heideggeri Geworfenheit értelme), ha egyszer nem önmagamat teremtetve és létesítve találok meg

magamat a világban, ha egyszer úgy élem meg, mintha nem én teremtettem volna. Ha pedig nem én teremtettem, akkor más teremtette: a heteron. A heteron pedig a fel nem ismert auton: a más, a fel nem ismert önmagam. Az auton felismerése a heteron-ban a heteron megszűnéséhez vezet. Ehhez viszont nélkülözhetetlen egy olyan világszemléletnek, egy olyan létszemléletnek a kialakítása, amely nemcsak létszemléletként áll fenn, hanem létszemléletként működik is. Itt nem elég csak azt a sztatikus aspektust érvényesíteni, amit a „szemlélet” szó fejez ki; elengedhetetlen egy dinamikus aspektus megléte is, vagyis az, hogy a szemlélésben mindig ilyen vagyok, így szemlélek, így nézek. Tehát nemcsak nézet, hanem nézés, nemcsak világnézet, hanem világnézés; nemcsak struktúra és keret, hanem élő folyamat.

Ahhoz, hogy másképpen nézzek önmagamra és a világra, ahhoz hogy intuitíve felkeressem azokat a pontokat, ahol a teremtető aktivitás érzékelhető, természetesen komoly segítséget nyújthatnak bizonyos doktrínák interpretációi, különösképpen pedig a keleti tanítások. Tulajdonképpen a nyugati tanítások, a keresztény felekezetek dogmatikái is jelentős segítséget nyújthatnak ezen a ponton, hiszen például a katolicizmuson belül pont a dogmák azok, amelyek sokkal mélyebbek, mint amit azokból az egyház egyáltalán ki szokott bontani. Ezekben a tanításokban ezoterikusan kibontható mélységek rejlenek, még akkor is, ha ezzel általában nem szokás élni. A patrisztikai irodalom vagy görög filozófia sokkal mélyebb pontokat is érintett annál, mint amit általában azokkal kapcsolatban tanítanak vagy feltételeznek. Annak, hogy itt a keleti doktrínák nagyobb nyomatékot kapnak, mint a nyugatiak, nem elvi, hanem didaktikai okai vannak, nevezetesen, hogy azok illusztrációra alkalmasabbak. Keleten ugyanis a megvalósítás útként és célként hosszabb ideig maradt fenn, mint Nyugaton. A hinduizmus, a buddhizmus, Tibetben a bön, Kínában a taoizmus, továbbá a közvetlen aktivitás szempontjából a sámánizmus különféle formái a realizációt döntőnek tartották. Ezek mögött mint vallások mögött is egy megvalósításra koncentrált szellemi-metafizikai hagyomány állt.

Természetesen a megvalósítás Nyugaton is mindig élt. Élt a keresztény gnózisban, élt a templárius rendben, élt a Grál-rendben, az igazi rózsakeresztességben. Ez utóbbival kapcsolatban nyomatékosan ki kell mondanunk, hogy ma már nincsenek képviselői, ugyanis harmincnál több rózsakeresztes szervezet működik világszerte, amelyeknek mindegyike azt mondja magáról, hogy ő az eredeti, autentikus és kompetens szervezet. Ezek között viszont egyetlen autentikus rózsakeresztesség sincs. Az eredeti rózsakeresztességbe soha nem lehetett „belépni”; abba szellemileg bele lehetett nőni, de belépni soha. Minden autentikus szellemi irányzat rangot képvisel, és pedig olyan szellemi rangot, amely közönségesen és profán keretek között nem terjesztheti és nem plurifikálhatja önmagát.

A tudat hatalma abszolút hatalom. A tudat hatalma a tudat középpontjának hatalma: az alany hatalma. Maga a kifejezés, hogy „alanyi”, vagy hogy „subjectum”, tulajdonképpen meglehetősen szerencsétlen, hiszen „aládobottságot”, „alávetettséget” jelent, míg az „objectum” egy „szembevetettséget”, „előrevetettséget”. A szanszkrit nyelv ezzel szemben az alanyra, az alany akcionalitásából vezet le szót, s

ez a kartr, ami annyit jelent, hogy „alany”, vagyis a cselekvő, a tevő. A folyamat a kartum. A tárgyasult cselekvés pedig a karma. Tehát azok a szemléletek, amelyek először a szanszkrit nyelvben fejtették ki magukat, nevezetesen a hinduizmus és a buddhizmus szemlélete az alanyiságot az akcionalitásból közelíti meg.

Némely szellemi irányzat, mint például a teozófia (noha eredetileg ez a kifejezés mást jelentett), vagy az antropológia, nem tekinthetők a szó szoros értelmében metafizikai irányzatoknak, vagyis nem a létesültségen túlira irányulnak, nem abból töltekeznek. Aminek célja csak az okkult, csak a rejtett, az a metafizikának csak egy nagyon kis szegmentumát öleli át. A metafizikai mindig kettőt jelent: egyrészt azt, hogy a természetieken túli (meta ta physika), másrészt pedig a létesülteken, a létezőkön túli. Természetesen már a „természetieken túli” is több annál, mint amivel a fizika mint tudomány foglalkozik. A fizikális körébe beletartoznak másfajta tér- és idő-struktúrák is, noha nem annak a fizikálisnak a körébe, amivel a fizika mint természettudomány foglalkozik. Azonban itt nemcsak arról van szó, hogy azt kell meghaladni, ami időn és téren kívüli, hanem azt is, ami egyáltalán létező. Az okkultista irányzatok pedig még a metafizikának az első jelentését sem érik el, vagyis bőven benne ragadnak egy másképpen strukturálódó időbeliségben és térbeliségben. Az időbeliségben és a térbeliségben való benneragadás pedig téveszméket hoz létre ezekben az irányzatokban.

Ha az igazi szellemi-metafizikai orientáció legfontosabb kijelentéseit próbáljuk megkeresni, akkor ezek között olyan kifejezéseket találunk, amelyekkel kapcsolatban egyfajta szentimentális érzület inkább antipátiával viseltetik. Ez az „erő”, a „hatalom”, az „uralom”, a „szabadság”. Tehát az, ahogyan egy embert felülmúló alanyiség, egy személyt felülmúló alanyiség a földi létformát elhagyja, továbbá a földi létforma elhagyásával kapcsolatos sorsszerűség messzemenően szorosabban függ össze a tudati erővel, a tudati jelenlét, a perszonalitásra, a hordozókra irányuló uralommal, mint azzal, amit általában az erkölcsi kategóriák szerinti élet takar. Ennek megfelelően a tradicionális szellemiség a moralitást mindig sajátosan fogta fel. Az erkölcsi szabályok a magasrendű ember számára figyelmeztetések, figyelemfelhívások, hogy azokon a területeken, ahol a parancsolatok valamit előírnak, fokozott óvatosságra, jelenlétre, fokozott tudatosságra van szükség, mert ott a bukási lehetőség is fokozottabb. A nem igazán spirituális ember számára a parancsolat mindig egyértelműen csak parancsolat; annak számára meg kell parancsolni, és annak azt be kell tartani. A magasrendű ember is betartja, de más oldalról. Arról az oldalról, hogy az emelkedése feltételei közé tartozik. Arra figyelmeztetnek, hogy ott különös mértékben kell jelen lenni.

Azok a vallási irányzatok, amelyek szekták formájában jelentek meg (persze az, hogy „szekta”, önmagában még semmit sem jelent, mindössze annyit, hogy „le van vágva”), mindig a járulékokra figyelnek; az esszencia, a lényeg helyett az akcidenciákra, a járulékokra. Bizonyos járulékokat hipertrófiának, és mérhetetlen agresszivitással képviselnek. Ezeknek a járulékoknak sokkal szelídebb túlhangsúlyozása is veszélyes lenne; ha azonban agresszív módon, túlerőltetve hangsúlyozzák azokat, az

minden esetben lelki-szellemi deformációkat hozhat létre. Ez egyébként, noha egészen más értelemben, de az álspirituális és ellen-iniciatikus utaknak is jellemzője.

A későbbi előadások során az itt felmerülő nehézségekkel még bőven fogunk foglalkozni. Itt csak annyit érdemes megemlíteni, hogy az a folyamat, ahogyan önmagam által egyre inkább visszavezetem önmagamhoz, sajátosan más irányba is vezethet. A tudatot például úgy is be lehet vezetni egy világba, vagyis egy tudatállapotba (hiszen a világ és a világok tudatállapotok!), hogy az aztán mind a szóban forgó tudatállapotot, mind pedig azon keresztül saját perspektíváit is megmérgezi és lehetetlenné teszi. A lét és a tudat megmérgezése bizonyos sötét kontra-spirituális és ellen-iniciatikus irányzatoknak a metódusa. A nevezett irányzatok ezzel tulajdonképpen egy rítust, egy művet, egy operációt, egy létooperációt hajtanak végre: például halálérőket visznek bele olyan állapotokba, amelyekben a halálérők eredetileg nincsenek jelen. A halálérőket pozitív értelemben is be lehet vinni megfelelő létállapotokba – ezek az irányzatok azonban ezt a művet nem pozitív értelemben hajtják végre. Minden tévút azonnal felismerhető a maga tévút voltában arról, hogy milyen mértékben alapozódik az alanyiságra. Itt ugyan van tévedési lehetőség, viszont kellő figyelemmel azt ki lehet küszöbölni. A személyre alapozott irányzatok könnyen összetéveszthetők az alanyra alapozottakkal. Az összetévesztés lehetősége alapfokon kétségtelenül elég nagy, de ha valaki bizonyos doktrínákkal tényleg megismerkedik, ha azokban konszideratív módon el tud mélyedni, akkor az összetévesztés lehetősége majdnem a nullára csökken.

Ennek illusztrálására tulajdonképpen az Újszövetségből lehetne felhozni egy példát. Amikor Krisztus azt mondja, hogy „Én vagyok az út, az igazság és az élet”, akkor azt első megközelítésben úgy kell felfogni, hogy Ő azt mondja magáról, hogy „én vagyok az út, az igazság és az élet”. Tehát Ő az út, az igazság és az élet. Ennek igazi elmélyítése viszont akkor történik, ha ezt úgy mondom, hogy „én vagyok az út, az igazság és az élet”. Hogy kell ezt érteni? Úgy, hogy máris én vagyok? Nem. Perszonális voltomban, tehát ami nekem aktuálisan megnyilatkozik, nem. Tehát perszonális voltomban nem vagyok az – de lehetek. Akarok lenni, a cél értelmében a cél potencialitásának értelmében. Ezért hangsúlyoztam korábban is már, hogy Istenről közönségesen nem lehet úgy beszélni, hogy van vagy nincs. Az Isten létre irányuló kérdés tulajdonképpen a legyengült és elvetélődés előtt álló ítélőerők kérdése. Ennek megfelelően mindennemű pro és kontra válasz is pontosan ezek körébe tartozik. Isten a létrendi célok csúcsa. Ontológiai természetét abban lehet látni, hogy a létrendi célok csúcsa.

Általában ha valakit kellőképpen megtör az élet, vagy aki nagy horderejű impressziókkal találkozik, legyenek azok természeti jellegűek is, könnyen saját kicsinységére következtet azokból. Például nemrég hallottam, hogy valakinek a Niagarát kellett meglátnia ahhoz, hogy saját porszem voltára ráébredjen. Némelyek saját porszem voltak felismerésének egyenesen különös jelentőséget tulajdonítanak. Lehet, hogy különböző jelenségek sokkal hatalmasabbak nálam, de azt a jelenséget én veszem észre, és csak annyiban van léte, amennyiben azt észreveszem, amennyiben azt látom, amennyiben azt tapasztalom.

Semmiféle más értelemben nem létezik. Én mindig több vagyok, mint az, amit látok. Mindig több vagyok annál is, amit feltételezek. És a cél nem valahol ott van. Ez a mélységes különbség a latencia és a potentia között. A cél nem ott rejtőzik valahol, amit én majd aztán el fogok érni. Nem. A cél azáltal valósul meg, hogy elérem. Nincs egy olyan cél, ami várakozna. A célt nekem kell megteremtenem. A saját célokat meg kell teremtenem. A célok nem várakoznak, legkevésbé a legsúlyosabb nagyságrendek körében. A túlvilág nem látens, hanem potenciális. Azáltal van, hogy megvalósítom. A közönséges világ sincs másképp: az is csak azáltal van, hogy folyamatosan konstituálom, noha önmönm konstituáló hatalmat nem ismerem fel ebben a konstituálásban.

Önmagában a vallások és tanítások tanulmányozása – elválasztva attól, hogy megtaláljam bennük saját magam számára az orientatív eszközt – tulajdonképpen érdektelen. Éppen ezért ez nem szakkérdés. A vallásokat és a tanításokat a szakértelem oldaláról nem lehet igazán tanulmányozni. Aki nem ért a léthez és nem ért a tudathoz, az hiába ért a buddhizmushoz – tulajdonképpen ahhoz sem ért. Hiába ért valamit, állandó nem-értésben van. Aki önmagát nem érti, aki önmaga folyamatait nem konsziderálja, az mit érhet egyáltalán? Ezért van az, hogy csaknem mindegyik szentkönyv fordítása messzemenően rossz. Pedig hozzáértők fordítják, ismerik az adott nyelvet, és az adott szó szótári jelentése ténylegesen az. A nyugati nyelvekről való fordítás esetében, ahol állandó az érintkezés, a kontroll, ott ez nem jelentkezik ilyen élesen. A keleti és főleg az archaikus nyelvek esetében azonban minden fordítás állásfoglalás; minden fordításban egy szemlélet van, vagy esetleg a szemlélet úgy van jelen, mint szemlélethiány, mint az önmagára való adekvát reflexió hiánya. Például forgalomban van Magyarországon Helmut von Glasenapp Az öt világvallás című kötete. Ez az ember egész életében csak vallástörténettel foglalkozott. Szakértelme vitathatatlan. Lényeglátása mégis olyan csekély, hogy az ember csak csodálkozni tud. Alig- alig ért valamit. Természetesen egy ilyen könyvnek is lehet valamilyen szegmentális értéke abból a szempontból, hogy valamire felhívja a figyelmet, amelyből aztán egy tényleges következtetést lehet levonni. Természetesen más olyan irányzatok is vannak, amelyek folytonos elúttalanodásra vezetnek. Vannak diszciplínák, amelyeknek jelenlegi karaktere olyan, mintha azokat külön ennek az elúttalanodásnak az érdekében hozták volna létre. Például a jelenkori pszichológia csaknem minden irányzata ilyen. Tehát olyan, hogy ha valaki elkezd vele foglalkozni, akkor az évek folyásával egyre kevesebbet fog tudni a lélekről. Úgy van megkonstruálva. Persze minden diszciplína lehetne más. Minden diszciplínában lehetne élet, lehetne szellem, lehetne felismerés, lehetnének elemek, erők, amelyek további erők felkeltésében segíthetnének. Ez azonban általában nincs így.

Amit én itt képviselek, az – teljesen távlati értelemben – gyakorlati. Ez a gyakorlati lenné a voltaképpeni cél; nem a közvetlen cél, hanem egy sokszorosan közvetett cél. A legkevésbé ismeretterjesztésről van itt szó. Az ismeretterjesztésre vannak külön erre a célra szolgáló előadások, könyvek, tanfolyamok stb. Másképpen szemlélni – az ehhez való hozzásegítés a cél. Másképpen szemlélni – az autorefektív másképpen-szemlélés értelmében, és a világra irányuló szemlélés értelmében. Ehhez segítséget, szempontokat, különféle bizonyos inspiratív érintéseket lehet adni. Másfelől a jelenkorban ennél sokkal többet adni, főként közvetlenül, nem lehet. Akik azt állítják, hogy

lehet, azoktól viszont nem szabad elfogadni semmit. A méregtermelés ezen a területen ugyanis elképesztő mértékeket ölt. Igazi szellemi irányzat a világon legfeljebb csak egy-két kis erecskében vegetál. Ezzel szemben az álszellemi irányzatoknak ezrei működnek. Európát egy veszedelmes típus lepte el: az indiai ál-yogi. Miután Indiában a szanszkrit nyelvet középiskolában tanítják, és az eredeti nyelv is hasonlít valamelyest a szanszkritra, és miután testnevelés órán ászanákat és egyebeket is tanítanak, majdnem minden intelligensebb indiai szakértőként, yogiként, sőt guruként tud fellépni. Ha ez kizárólag a meggazdagodás céljait szolgálja, akkor egyszerűen és közönségesen aljas üzelmek szériáinak lehetne ezt tekinteni. A veszély azonban ennél sokkal nagyobb. Ugyan az előbbiről sem megfélemlítve, de ennél sokkal ártalmasabb a cél. A jelenleg a világban garázdálkodó indiaiak – és az utóbbi időkben már a tibetiek is – éppen a már amúgy is nagyon csekély mértékben meglévő lehetőségeit zárják el a realizációnak. Ha a szóban forgó irányzatokban semmi sötétség nem lenne, tulajdonképpen akkor is mérhetetlenül veszélyesek lennének, hiszen ezek nem a mai emberre méretezett dolgok. Például Zürich mellett működik egy buddhista kolostor, ahová időnként, nagy nehezen felvesznek európaiakat is. A tanulás egyik fontos eleme tibeti szent szövegek memorizálása és recitálása. Minél szorgalmasabb valaki, annál inkább pórul jár. Aki kevésbé szorgalmas, az otthagyja, és átlátja, hogy az egész dolog tulajdonképpen értelmetlen. És jelenleg valóban az. Valamikor valamit elolvasni annyit jelentett, mint megérteni azt. Az írás tudója nemcsak írni és olvasni tudott, hanem a lényegét is ismerte az írásnak, lényegtelen dolgokat ugyanis sem leírni, sem elolvasni nem volt szükséges. Tehát valamikor a szöveg elmondása a szöveg megértését jelentette, a szöveg megértése pedig csaknem a tanítás megvalósítását. Ma ebből még a tibetiek számára sem maradt semmi. Az európaiak számára pedig még kevésbé. Ebben a buddhista kolostorban tehát olyasmit csinálnak, ami az évszázadokkal, évezredekkel korábbi magasrendű keleti emberre volt méretezve; azt jelenleg első lépésben elvégeztetik valakivel, és aki elvégzi, az azt hiszi, hogy a zent műveli vagy a tibeti buddhizmust, vagy a yogát, vagy valami egyebet – és nem azt csinálja. Úgy tűnik, mintha azt csinálná, de semmi köze hozzá. Nem tudati fény ébred fel benne, hanem sajátos vitális erőket mozgósít, és minden szellemtelen mozgósított vitális erő, minden életerő halálérővé változik: elsősorban a tudatot károsítva, aztán a tudat hordozóját. Minden inadekvát módon, tehát szellemtől nem áthatottan felkeltett vitális erő halálérőként funkcionál. Ez egy olyan ellenalchimiai folyamat, amelyet a heteron végez el; a heteron, vagyis a fel nem ismert önmagam. Nincs nagyobb ellenség a fel nem ismert önmagamnál. Minden ellenségnek ez a prototípusa. A sátáni princípium teljes mértékben ezzel függ össze. A „sátán” annyit jelent, mint vádló, mint ellenség, mint ellenfél. Isten oldaláról azonban nincs Sátán. Sátán csak az emberi létforma oldaláról van. Vagyis saját céloktól oldaláról nincs Sátán, stathelyzetem oldaláról viszont van.

A szanszkrit nyelvben a lét neve ugyanaz, mint a lényeg neve: a sat. A sat mindkettőt egyszerre kondenzálja. A nemlét és a nemlényeg az asat. Az igazság görög neve az alêtheia. Az alêtheia a nem-elfeledéssel van összefüggésben. Minek az el nem felejtése lehet az, aminek metafizikai súlya van? Nyilván önmagam önmagától való metafizikai eredésének az elfelejtése vagy el nem felejtése az, ami döntő. Az el nem felejtésben, az elfelejtés feledésében, vagyis a metafizikai feledés-felszámolásban élni annyi, mint igazságban élni. A szanszkritban az igazság neve a satya. A satya a lét és a lényeg szerint való felismerés, tanítás és élet. Tehát ami lényegtelen, ami nem lényegi, ami nem lényeges, az ebből a

szemléletből nézve nem igaz. A tárgyi-tartalmi igaz-nem igaz kérdése a tradicionális kultúrákban tulajdonképpen mellékes is volt. Nem mintha igen nagy mértékben is nem lett volna meg – de nem ezen volt a hangsúly; mindig valami sokkal többet értettek azon, ami a latinban a szellemi igazságokkal kapcsolatban mint veritas, a jogi igazságokkal kapcsolattal pedig mint iustitia jelent meg. A iustitia görög megfelelője pedig ugyebár a dikē, míg a veritas-é az alētheia.

Azok a közmondás-, közhelyszerű maradványok, mint amilyen például „az igazság fénye”, nagyon lejáratos formájukban is, de az igazság és a fény kapcsolatát képviselik. Vagyis az igazság is, az alētheia is, a satya is, a veritas is a fénnel függ össze; a fény pedig a tudat lényegi természetével. A fény a tudat természete. A „szellem fénye” csaknem pleonazmus, vagyis egyetlen kifejezés sorozatban való alkalmazása. A szellem fénye a tudat fénye. A sötétség is a tudat sötétsége. A tudat ugyanis átfogóbb, mint a szellem és a fény. A szellem mindig azt jelenti, hogy a tudat centruma, vagyis az alany aktusban van. Aktusban van, vagyis az akciók betetőződésében van. Subiectum in āctū – ez az én definíciómban a szellem. Az aktusban lévő alany. Az alany tudati aktusa pedig a szellem, vagyis a fény. Elsősorban nem a fizikai fény. Nem a fizikai, a természeti fény volt az, amiről aztán hasonlatszerűen elnevezték volna a szellemi fényt. Amit fizikai értelemben fényként tapasztaltunk, az az elvesztett, eldurvult és kihelyeződött fény. A szellemi fény miatt van külső fény is. A Napot nem azért hozták összefüggésbe Istennel, mert látták a Napot; nem a Napról asszociáltak Istenre. Nem. Azért van Nap, mert van Napisten. Az önmagát teremtő fény-lét az auton. Következésképpen kell, hogy lenyomata legyen a fizikai világban is, s ez az égitest. De sem az elnevezés, főképpen pedig nem a léte az, ami innen származik. Milyen szálnalmas, amikor a természeti jelenségekből igyekeznek levezetni a vallásokat és a szellemet, és közben megfedkedznek arról, hogy egyáltalán miért van valami. Erre a kérdésre sem a megválaszolás, sem a megválaszolás visszautasításának értelmében nem kérdeznek rá. Soha semmiféle értelemben természeti jelenségből nem deriváltak szellemet. Mindig a szellemi és mindig a magasabbrendű az elsődleges: lényegileg is, és ha van időbeli vetülete, mint az előbb elhangzottak, akkor időben is.

A nem-tudatosság felvetése, különösen abban a túlhangsúlyozott értelemben, ahogyan azt a mélylélektan teszi, tulajdonképpen egyrészt egy offenzíva az ember megismerési erői ellen, másfelől pedig explicit tévedés. Egyesek például a Jung-féle irányzatban tényleges szellemiséget ismernek fel, holott Jung irányzata sajátosan szellem-ellenes irányzat. Szellem-ellenes irányzat, mert a tudatot a nem-tudatosságból vezeti le. Mintha a tudattal szemben a tudattalan lenne a primordiális. Nyilván Jung irányzatában ez nem olyan átütő erővel és nem olyan vulgárisan jelentkezik, mint a freudizmusban, de kétségtelenül megvan. Holott olyasmi, hogy „tudattalan”, hogy „tudatalatti” tulajdonképpen nincs is. A tudatnak aktualizása és potencialitása van, és pedig végtelenbe nyitott potencialitása. Nyilvánvaló, hogy e potencialitásnak szorosan individuális, kollektív, familiáris, kozmikus és egyéb vetületei is vannak. Ilyen értelemben a tudat rétegeiről beszélni csak egyszerűen hasonlat, messzemenően hasonlat; potencialitás van, alsó és felső potencialitások vannak. Vannak olyan potencialitások, amelyek aktualizálva destruálják a tudatot; és vannak olyan potencialitások, amelyek aktualizálva a tudat emelkedésével függenek össze. Ezt az egész kérdést csak az aktualitás és a potencialitás szempontjából lenne szabad felvetni. Különb

egy olyan tudati képet kapnánk, amely szerint a háttérben valamiféle eredeti rejtett természetesség lenne. Ha annak, amit a lélektan tudattalannak nevez, van valamilyen hatása, akkor az nem azért van, mert a tudattalan valamilyen okkult funkciót fejt ki, hanem azért, mert tudattalan, mert heteron, mert más. A tudattalan tulajdonképpen nem én vagyok, s mindaz, ami nem én vagyok, valamilyen értelemben ellenem dolgozik. Ezt kellő szubtilitással és átlátással kell felfogni, mert ha nem így tesszük, akkor azonnal félreérthető. Nem azt jelenti, hogy minden személy és az egész világ is ellenségem volna, hanem azt, hogyha minden azon a fokon marad meg, amilyen fokon van, akkor valóban minden a halált készíti elő, nemcsak biológiai bekövetkezéséért, hanem tágabb értelemben is.

A világ azért van, hogy visszavegyem önmagamba. Vagy ami ugyanazt jelenti egy másfajta értelmezésben: azért van, hogy leválazzam magamról. A világot mint világot, mint heteront leválazzam önmagamról – és a világot, mint potenciális auton-t visszavegyem önmagamba.

Az egység cél. Az egység az auton egysége. Ami az egységből kiesni látszik, az a heteron. Ami az egységből kiesni látszik, azt nem heteron-ként akarom visszavenni önmagamba, hanem auton-ként. Vagyis az auton-t a visszavétel előtt fel kell ismernem.

A tantrikus doktrína szerint a világon minden felfogható és átékelhető yogaként. Különösen vonatkozik ez az egyes emberre. Tehát ha a kellő felismerési erők már kibontakoztak, akkor minden egyes ember úgy is tekinthető, hogy benne valami megnyilatkozik: életével valamit szimbolizál. Minél szorosabban ismerem valakit, annál hatványozottabban jelentkezik ez. Egyes emberek mintha kifejezetten olyan szimbólumokhoz kötődnének, amelyek egyértelműen pusztulási erőket reprezentálnak. Mindezt természetesen nagyon széles differenciáltsággal kell felfogni, hiszen nemcsak fehér vagy fekete van, hanem egyetlen emberben is a minőségek hallatlan gazdagsága található meg; és ezt nemcsak az ember vonatkozásában lehet elmondani, hanem az állatfajok, sőt bizonyos értelemben az állati egyedek is kifejeznek valamit. Miután a legtöbb ember-ember reláció jelentéktelen szinten valósul meg, legalább a fontosabb személyekre kellene így nézni: mit képvisel, mi az, ami kifejeződik benne? És itt valóban a mélyre kell hatolni, mert a felületi benyomásoknak a szerepe ebből a szempontból nagyon kicsi.

Tehát nincs más lét, csak tudati lét van: tudati lét van abban az értelemben, hogy van tudati objektivitás. Tehát amivel nincs relációm, arra nem mondhatom azt, hogy van, és amivel relációm van, arra nem mondhatom azt, hogy az tulajdonképpen nincs. Objektivitás kétségtelenül van. De milyen értelemben van? Tudattól függetlenül létező objektív realitás – ilyen nincs, ez értelmetlen. Azért nem mondom, hogy a filozófia történetének legnagyobb értelmetlensége, mert ez tulajdonképpen nem illik bele a filozófia történetébe. Itt egy súlyos belső ellentmondás van, nevezetesen az, hogyha valamiről azért tudom, hogy van, mert tudok róla, tehát mert a tudatomban van, akkor én erről azt deklarálom, hogy az akkor is van,

ha nincs a tudatomban. Sőt: akkor is van, hogyha soha nem is volt a tudatomban. Egyébként ez nemcsak az objektív realitás egészére vonatkozik, és nem csak a túlvilági szférákra, hanem egy sokkal konkrétabb valamire is. Ha az ember kellőképpen éber, beláthatja, hogy egy jelen nem lévő entitásnak egészen sajátos az ontológiai helyzete. Aki azt hiszi, hogy hazamegy, mert a lakását ott találja, az naiv realista. Mit jelent az, hogy „ott van”? Azt, hogy különböző gondolati, képzeleti létállapota a szóban forgó lakásnak valamikor felmerülhet. Különböző semmilyen állapotban nincs. Miért lehet mégis mindig olyan szabályosan rátalálni valamire? Azért, mert az ember konstituáló hatalma olyan mélyen gyökerezik, olyan mélységesen távol van attól a hatalmi szférától, amit az ember közönségesen tudatilag uralni tud, olyan nagy a tehetetlensége – ezért lehet megtalálni dolgokat. Ezért tudja az ember, hogy amikor odamegy, akkor azt fogja találni. Nem alapvetően mást, hiszen alapvetően akkor sem talál mást, ha háza összedől. Az alapvetően más az lenne, ha állandó mágikus hatalommal rendelkezne minden létezővel kapcsolatban. Ez a mágikus hatalom – noha nem a közvetlen elérhetőségek körében – lehetőségként persze fennáll, hiszen maga a hatalom hatalmi lehetőség. Ha ez a hatalmi lehetőség aktualizálódik, akkor már nem arról a démonmágiáról van szó, amikor a mágus még nem vette át önmaga felett a hatalmat, és ezért az erők lények formájában jelennek meg. A nem teljesen átvett mágikus hatalom lények formájában való megjelenése, tehát az uralomnak csupán egy részleges megvalósítása veszélyes s ugyanakkor végzetes is lehet, hiszen ezek a lények formájában megjelenő erők nagymértékben reálisak. A démonomágus ugyan uralmat gyakorol a szóban forgó erők felett, de nem úgy, mint önmaga felett. A goétikus vagy démonomágiával szemben a teurgikus mágia ellenben olyan természetű, hogy abban az auton hatalma a korlátlanúságba kezd növekedni, és mindenekelőtt önmagára vonatkoztatott hatalmat jelent, tehát a mágus a lények és erők feletti, vagyis a heteron feletti hatalmát mint önmaga felett való hatalmát gyakorolja.

A mágus a betetőződésnél az egész világ teremtője, fenntartója és transzmutálója lesz. Felismeri, hogy a világ azért van, mert teremtette és fenntartja – a hindu Ísvara-Trimūrti értelmében: Brahmaként, Vişṇuként és Śivaként. És mindig is ő volt az, aki teremtette, fenntartotta és transzmutálta a világot. Ez azonban nemcsak pusztán felismerés kérdése, hanem megvalósítás kérdése is: a személyen túli megvalósítás kérdése. A célba ért mágus nemcsak saját személyét, saját perszonalitását valósítja meg, hanem ő az, aki az egész létet is megvalósítja. Ha a létben csak egyetlen olyan mozzanat is lenne, ami kimaradna a megvalósításból, az lehetetlenné tenné azt, amit metafizikai felébredésnek nevezünk. A mindenhatóság nem következménye, hanem előfeltétele a metafizikai megvalósításnak. A mindenhatóság alatt természetesen mindenhatóságot kell érteni, minden korlátozottság nélkül. És ez nemcsak omnipotentia, hanem omniagentia is. Nemcsak mindenható, de mindent megtevő is. Semmi sincs a világon, amit ne a célba ért mágus működtetne. Ki a célba ért mágus? Önmagam, ha célba érek. Van más világ, mint tudati világ? Nincs. Van más centruma a tudati létnek önmagamon mint alanyon kívül? Nem mondható, hogy lenne. Tehát az egész világ belőlem fakad. Ha azonban én mégsem úgy élem meg, hogy belőlem fakad, akkor az azt jelenti, hogy nem vagyok teljesen önmagam középpontjában. Vagy úgy is mondhatnám, hogy nem vagyok teljesen magam. Ha teljesen önmagam lennék, önmagamot mint teremtőt, fenntartót és átváltoztatót valósítanám meg. Ennek jelentősége határtalanul nagy. Annak számára határtalanul nagy ennek a jelentősége, aki nem nyugszik bele saját állapotába, aki ugyanis

belenyugszik saját állapotába, az saját állapotából ugyan ki fog mozdulni, de lefelé. Aki nem törekszik felfelé, az lefelé hanyatlik. Hiszen már pusztán a süllyedés lelassításához is rendkívüli emelkedési erők szükségesek; a megállításról és a visszafordításról nem is beszélve.

Ha az ember egy közönséges emberi életet megnéz, akkor egyik felében a gondviselés teleologikus nagyszerűségét látja, másik felében pedig annak tökéletes megtagadását és lerombolását. Ezek a kérdések az erő kérdései. Amíg az ember a földi-emberi létformát foglalja el, tulajdonképpen addig egy kibontakozásban van. Kibontakozásban, és nem fejlődésben. Aki ebben a folyamatban a fejlődés analógiáját látja, az alapvetően téved. Itt létforma-elfoglalásról van szó. Természetesen a halálérők a létforma-elfoglalás kezdetén azonnal működésbe is lépnek, de csak akkor kerülnek túlsúlyba, ha az ember nem áll ellen. A szellemi ember azonban ellenáll a halálérőknek. Mit jelent mindez? Azt jelenti, és azt kell jelentenie, hogy az embernek – még csak nem is a magas realizációk értelmében, csak egyszerűen a maga személyiségének tekintetében –, akármeddig is éljen, mindig élete utolsó fázisában, élete utolsó pillanatában kellene a legmagasabb fokon állnia. Mert ha százhusz évig él, akkor természetesen százhusz éves korában magasabb szinten áll, mint száztizenkilenc éves korában; és messze magasabb fokon, mint ötven éves korában. Természetesen ez általában nem tapasztalható. Nem tapasztalható, hogy a magas kort megérők „in floribus” lennének utolsó hónapjaikban. Ez pedig azt jelenti, hogy egy idegen erő kezd el működni, egy olyan idegen erő, amely lényegében nem idegen, de az átélésben egyelőre idegenként jelentkezik. Egy hatás jön létre. Tudjuk, hogy a betegséget sohasem az okozza, ami látszólag okozza. Tehát a tudati eltompulást igazából sohasem az agyérelmeszesedés okozza, és tulajdonképpen a kolerában való halált sem a kolera kórokozója okozza, és egyáltalán, semmit sem az okoz, amiről az ember azt gondolja, hogy okozza. Ezek mindig kompanációk, társulások, és betársultak a kiváltódás perifériájában játszanak szerepet. Nyilván nem lehet azt mondani egy kórokozóra, egy patogén baktériumra, hogy semmi köze a betegséghez, de alapvető köze soha sincs hozzá, alapvetően soha nem azon múlik a betegség. Minden betegség egy sorsalakulás. Miután nagyvonalúan azt mondjuk, hogy heteron és auton, voltaképpen a heteron-lényszerű erők beláthatatlan sokasága és differenciált sokasága, és önmagának, mint auton-nak a differenciált hatalomátvételi és hatalom elvesztési aktusai vannak jelen és zajlanak – ez a voltaképpeni sors. Ezek azok, amelyek sorshelyzeteket hoznak létre, hogy majd ezekből a sorshelyzetekből támadások induljanak a jelenlegi létforma ellen. A támadás a mélyfizikailisban megy végbe, és ehhez kompanálódnak, társulnak a periférián a kiváltó okok. A voltaképpeni okok másutt vannak, és ebből a szempontból a betegségeket kiváltó okok inkább az okozatok körébe tartoznak. Van ugyan okszerűségük, de nem elsőrendű, nem is másodrendű vagy harmadrendű, hanem nagyon is sokadrendű okszerűség ez. Éppen ezért az ellenük való küzdelem nem tud alapvető gyógyulásokat létrehozni. A periférián akár teljes gyógyulás is bekövetkezhet, a mélyben azonban nem. Az, hogy a síkok és az aspektusok sokaságában menjen végbe egy gyógyító folyamat, már a sokkal régibb és tisztultabb korokban is csak alig-alig volt meg.

Minden szellemi szemlélet – és a keleti szemlélet ezt különösen kihangsúlyozza – az önmagamhoz való visszatalálást nem célként kezeli, hanem tulajdonképpen a kezdettel kapcsolatos műveletek körébe

sorolja, viszont tudatában van annak, hogy egy ilyen kezdettel kapcsolatos művelet a kezdeti szférában természetesen célként is megjelenhet. Mindazonáltal a realizációs műveletek senki számára nem tehetők kötelezővé, sőt, még csak azt sem lehetne mondani, hogy azok mindenkinek kifejezetten javasoltak lennének. A jelenlegi tévutaknak pedig épp az az egyik jellegzetes vonásuk, hogy óriási súlyt fektetnek arra, hogy mindenki valamilyen határozott úton haladjon – ami nem is csoda, miután szándékosan tévutakat nyújtanak, tehát az ezekre való ráterelés az érdekük. Vannak viszont komolyabb és jó szándékú megközelítések is, viszont ezek hasonlóképpen ilyesmit propagálnak. Holott szó sem lehet arról, hogy a metafizikai realizáció mindenki számára alkalmas lenne, noha legvégső soron minden ember számára nyitott – de csak legvégső soron. Mert szorosan véve a legtöbb ember számára csak nagyon kevésbé nyitott. Tulajdonképpen azok számára nyitott, akik az egyetlen Ember, a szellemi, univerzális Ember emelkedő és felfelé törekvő arculatát képviselik önmagukban a pusztá potentialitásnál erősebb lehetőségként. Tehát az, hogy a metafizikai realizáció legvégső soron mindenki számára nyitott, s hogy én magam, mindenben átélve önmagam, felébredhetek – ez tulajdonképpen egy tantétel, és csupán annyit jelent, hogy erre mindenki képes. Ebből aztán arra következtetni, hogy azért nekem is van esélyem – főképpen akkor, amikor az ember nem is törekszik erre – véleményem szerint ezt általában azok szokták felvetni, akik a metafizikai felébredésre ugyan nem törekszenek, de valahonnan úgy informálódtak, hogy ilyen célokat megjelölni névlegesen intelligens dolog. Ezek az emberek úgy vélekednek, hogy tulajdonképpen törekedni kell, mert az jó és értelmes, és azért vannak esélyeim, noha ennek érdekében nem teszek semmit, és majd, ha ráérek, csak akkor fogok tenni ezért valamit.

Ha valaki felismeri azt a törvényt, amit képvisel, akkor azt ismeri fel, amit a hinduizmus és a buddhizmus szanszkritul svadharma-nak nevez. A svadharma a saját uralma, a saját törvénye a lénynek. Nemcsak azt jelenti, hogy mi a missziója, és mit kell tennie, hanem sokkal inkább azt, hogy hogyan tud rátalálni arra az útra, amit bejárva önmagához talál vissza. A teljes visszatalálásban aztán a dharma és a svadharma is felszámolódik, mert aki a célba ért, az a dharma urává válik. Ezért rá vonatkoztatott dharma nincs: nincs svadharma-ja. Mindazonáltal az utat a svadharma határozza meg.

Végezetül szólunk kell még a karmá-ról, amellyel kapcsolatban oly sok visszaélés tapasztalható. Karma annyi, mint „cselekvés”. A karma-vāda, a karma-tan pedig azt jelenti, hogy a világon minden akció minden akcióval összefügg. Természetesen önmagam akciója, vagyis amit önmagam akciójaként élek át, az még szorosabb kapcsolatban van perszonális önmagammal. A karma tanába természetesen bele van ágyazva az akció-reakció elve éppúgy, mint a karmának mint bilincsnek a felfogása, noha a kettő nem ugyanaz. Az általában vett karmát mégis össze szokták téveszteni a karma-bandhá-val, a karmikus kötéssel. A karma-bandha a megkötöttség. Miért működik ez a megkötöttség? Azért működne, mert a szerencsétlen ember csinál valamit? Azért lenne ez bilincs? Szó sem lehet róla. Azért bilincs, mert a cselekvést nem teljesen önmaga hajtja végre. A heteron miatt bilincs, azért, mert a heteron minden tettbe állandóan belejátszik. Csupán a heteron miatt lesz a karmából karmikus kötöttség, vinculum karmicum, bilincs, teherterhel, háló. Azért, mert nem önmaga a végrehajtó. Azért, mert csupán

társvégrehajtó. Még gondolkozásában is csupán társvégrehajtó, pedig a gondolkodásban van a legkisebb szerepe a heteron-nak. És ez utóbbiért lehet és kell minden realizációs utat gondolkozással kezdeni, nem pedig azért, mert az a legerősebb, a legelementárisabb. Szó sincs róla. Azért kell minden utat gondolkozással kezdeni, mert az ember ott és akkor leginkább önmaga. Még akkor is, ha teljesen más és hamis nyomokon indul el a gondolkozásban, magának a gondolkodási funkciónak olyan sajátosságai vannak, hogy egy metamorfózis kiindulópontjaként szolgálhat. Egyébként a gondolkozásnál a legapróbb érzés is sokkal erősebb, viszont az érzésekben akkora a heteron-működés, hogy azokkal utat kezdeni nem lehet. Kizárólag az érzésre, mint alapra nem építhető realizáció. A realizáció egy bizonyos fázisában természetesen az érzésekre is sor kell, hogy kerüljön, hiszen azok az élet legjelentősebb elemei közé tartoznak.

Tehát csak azt érhetem el – és ez a keleti metafizika egyik alaptétele –, amit voltaképpen sohasem hagytam el. „Voltaképpen” nem hagytam el; mert „voltaképpen” elhagytam, és messze eltávolodtam attól, amit voltaképpen sosem hagytam el. Csak oda juthatok, amit soha nem hagytam el.

* * *

Ezek azok a titkos igék, melyeket Jézus, az Élő mondott és Didymosz Judás Tamás leírt.

1. És Ő ezt mondta: Aki ezen igék értelmét megtalálja, nem ízleli meg a halált.

2. Jézus mondta: Aki keres, ne hagyja abba a keresést, míg csak nem talál, és ha találni fog, zavarba jön majd, amikor zavarba jön, csodálkozni fog és a mindenségben uralkodni.

3. Jézus mondta: Ha azok, akik titeket vezetnek, azt mondják nektek: A királyság a mennyben van, úgy az ég madarai megelőznek titeket. Azt mondják nektek: A tengerben van, akkor a halak előznek meg titeket.

A királyság azonban bennetek és rajtatok kívül van. Ha megismeritek magatokat, titeket is megismernek, hogy az élő Atya fiai vagytok. De ha nem ismernek fel titeket, akkor szegénységben vagytok, és ti vagytok a szegénység.

Jegyzetek

1. Dr. László András 1988-ban tartott előadása nyomán.

László András

A TANTRIKUS JÓGA

Bevezetés • „Tantra” és „jóga” • A jóga szemléleti háttere • A tantra-jóga mint a „hatalom jógája” • Tantrizmus és szexualitás • *sakti* és *sakta*: a szexuális bipolaritás • A *kundalini* és a *csakra*k • A realizáció a tantrikus szimbolika fényében • A *nra* útja és a *diya* útja • A posztmortális alternatívák és a halhatatlanság kivívása • A halál utáni megvalósítás mint tantrikus specifikum • A buddhista *tantrajána* • A tigrislovaglás • A „tantrikus” propaganda és a tantrizmus exkluzivitása • A tantrikus praxis alapfeltételei • A tantrikus teória és a tantrikus praxis

A tantrikus jógának mint témakörnek nem kell külön aktualitást adni. Ennek a kérdéskörnek az aktualitását éppen az adja, ami minden lényegi és alapvető kérdésnek aktualitást ad – vagyis minden olyan kérdésnek, ami az ember *alanyi létére* irányul, *alanyi létével* foglalkozik, s amivel kapcsolatban az értetlenség, a félreértés, a jó- vagy a rosszhiszemű félremagyarázás általánossá vált.

„TANTRA” ÉS „JÓGA”

A „tantrikus jóga”-összetétel megértése érdekében mindenekelőtt azt kell megvilágítanunk, hogy mit jelent a „jóga” és mit jelent a „tantra”; továbbá hogy milyen létszemléleti és elvi alapok szükségesek ahhoz, hogy a tantrikus jógaról kialakított képünk – akár teoretikus vonatkozásban, akár egy praxisra való előkészület jegyében – megfeleljen a valóságnak.

A *tantra* szanszkrit szó, és annyit jelent: „kiterjesztés”. A „kiterjesztés” a tantrikus jóga vonatkozásában arra vonatkozik, hogy a tantrát mint elvet és mint gyakorlatot az emberi lét minden szférájára ki lehet és ki kell terjeszteni. Maga a „tantra” kifejezés szorosan véve és történelmileg csak a hinduizmushoz, a buddhizmushoz és a dzsainizmusához kapcsolódik, mindazonáltal a tantrizmus mint szemlélet átvitt, de hasonlóképpen szoros értelemben olyan vallásokban is megjelenik, mint amilyen a taoizmus vagy az úgynevezett univerzizmus (vagyis a különböző kínai hagyományok együttese), valamint a bon (bön). Egészen más összefüggések szempontjából a tantra kiterjesztett értelméhez még olyan irányzatok is hozzákapcsolhatók, amelyek inkább a nyugati vagy a közel-keleti világban terjedtek el, mint például elsősorban a hermetizmus, amely szorosan véve, de közönséges értelmét kitágítva valóban a tantrizmus egy változatának tekinthető. Sőt korántsem alaptalan az a feltételezés, amely szerint az azték tradíciónak is volt egy tantrikus vonulata.

Ha a „jóga” terminus megfelelő fordítását keressük, akkor nem elégedhetünk meg azzal a szokásos és szótári értelmezéssel, amely szerint maga a kifejezés a „*jng*”-gyökre vezethető vissza, és ennek megfelelően „leigázás”, „megfűkezés”, „összekötés” stb. jelentései lehetnek. Értelmileg leghelyesebb a görög *askésis* szóval kapcsolatba hozni: eredetileg és valójában ugyanis az askézis a *szellemi megvalósításra* irányuló *gyakorlást* jelenti. Éppígy a jóga célja is minden esetben egy olyan cél, amelyet a szó legszigorúbb értelmében *metafizikáinak* kell nevezni:¹ a *metafizikai megvalósítás*, egészen pontosan metafizikai önmegvalósítás, mégpedig abban az értelemben, hogy a tudat magában a metafizikumban gyökerezik, és a tudatban véghezvitt visszavezetés (lat. *reductio*) az ember alanyiságát vezeti vissza ahhoz az egyetemes alanyisághoz, amely túl van a létesült világon, túl van minden létesült szférán. A jóga mint abszolút önmegvalósítás tehát nemcsak az emberi világból emeli ki az embert, hanem általában a létesültek világából is, és egy, az emberen belül megnyíló ösvényen keresztül a lét léten túli Centrumához vezet.

Ennek fényében különösen nyilvánvalóvá válik az, hogy a „jóga” kifejezést rendszerint mennyire felelőtlenül használják. Alig végez néhány testgyakorlatot az ember, máris úgy képzel, hogy a jóga útját járja – holott a jóga már régebben is egyfajta *prajóga*, „előjóga” előzte meg, amely a tulajdonképpeni jógahez vezető előkészület útja volt. A jelenkorban pedig az ember már annyira eltávolodott az eredeti princípiumoktól, hogy még a *prajóga* sem végezhető közvetlenül, hanem ahhoz is hosszadalmas előkészítő műveletekre van szükség. Magától értetődik azonban, hogy teoretikus tisztázatlanság és zavar mellett szó sem lehet semmiféle praxis elkezdéséről vagy folytatásáról.

A JÓGA SZEMLÉLETI HÁTTERE

A jógahez egy meglehetősen szigorú szemléleti és elméleti háttér kapcsolódik, amelyről a népszerűsítő és propagandisztikus irodalom – függetlenül attól, hogy nyugatiak vagy keletiek terjesztik – rendszerint nem hajlandó tudomást venni. Ha azonban a jógával komolyan akarunk foglalkozni, vagyis ha a valóságnak megfelelő képet akarunk kialakítani a jógaról, akkor fel kell ismernünk, hogy egyáltalán nem közömbös az a létszemlélet, amely a jóga szemléleti háttérét alkotja.

Ha meg akarjuk érteni a jóga szemléleti háttérét, akkor amit legelőször is fel kell számolnunk, az az *első kettősség*, nevezetesen a *tudat és a lét kettőssége* – függetlenül attól, hogy ebben a relációban a tudat vagy a lét kap elsőbbséget. A jóga szemléletében a tudat

¹ A metafizikának mint olyanak alapvetően két értelmezési lehetősége van. Maga a *ta meta ta physika* kifejezés egyszerűen arra vonatkozik, ami túl van mindenféle létesülésen. Éppen ezért a „metafizika” egyik – és alacsonyabb rendű – értelme szerint egyszerűen a természetén túliségre utal, míg magasabb értelme szerint arra vonatkozik, ami minden létesülten, minden létezőn, minden entitáson túl van. Filozófiatörténeti vonatkozásban természetesen a „metafizika” kifejezést nemcsak ebben az értelemben használták; egyrészt a filozófia egyik ágát jelentette, másrészt egy filozófiai módszert takart.

– kiterjesztett értelmében – általában azt is magában foglalja, amit „tudatalattinak” vagy „tudatfelettinek” szokás nevezni. Ebben a kiterjesztett értelemben a tudat és a lét egybeesik, vagyis ugyanaz. *Tudati lét* van, és sem a tudat, sem a lét nem határozza meg a másikat. A lét tudati lét, másféle lét nincs, s ilyen módon tudattól elválasztott létről beszélni teljesen értelmetlen. Maga az objektivitás sem tudattól független, hanem *tudati* objektivitás. Minden folyamat tudatfolyamatra, tudati alanyiságra, szubjektivitásra vezethető vissza. Ezeknek a tudati viszonylatoknak a különböző fokozatai a megvalósítás során egyre erősebben és intenzívebben realizálhatók.

Ha ezen a vonalon továbbmegyünk, akkor a helyesen értelmezett *szubjektívizmus* szintén elengedhetetlen elvi bázissá válik. Ez végső soron azt jelenti, hogy ha az Alanyt – egyes szám első személyben fogalmazva – Önmagammal, Én-Magammal azonosítom, akkor ebben az esetben az egész létben egyetlen Alany van. Természetesen szó sem lehet az egyetlen Alany személyes önmagammal való azonosításáról. Sok személy, sok individuális személy van, de csupán egyetlen Alany, mely azonban lehetőségeinek teljessége és egyetemessége tekintetében mintegy nincs kibontakoztatva, mert az Alany centrális állapota az átélésben nem nyilatkozik meg olyan mértékben és olyan erővel, ahogyan – tulajdonképpen normálisan – meg kellene nyilatkoznia. Ezt a szemléletet, mely az Alany egyetlenségét tételezi, a filozófia *szolipszizmusnak* nevezi. A joga megértéséhez a szolipszizmus elvi felvétele nélkülözhetetlen – máskülönben az önmagamban rejlő abszolút metafizikai középpont megvalósításáról nem is lehetne beszélni. Ha pedig a szolipszizmust még szigorúbban akarjuk meghatározni, akkor *mágikus szolipszizmusnak* kell neveznünk. A mágia a lét feletti hatalmat és uralmat jelenti. Ez nemcsak azt foglalja magában, hogy a végső és abszolút állapot megvalósítható, s hogy ez a megvalósítás egyedül rajtam múlik, hanem egyúttal azt is, hogy e megvalósítási folyamatba semmiféle más külső szellemi hatalom nem avatkozhat bele. Ebből a szempontból nézve például annak a kérdésnek a felvetése, hogy van-e Isten vagy nincs, értelmetlen: Isten egy olyan potencialitás, amely az Alany végső, hatalmi teljességét jelenti, s léte ilyen módon megvalósításának függvénye.

A TANTRA-JÓGA MINT A „HATALOM JÓGÁJA”

E vonalak mentén továbbhaladva kell visszatérnünk a tantrához, amelynek ugyan vannak vallási lecsapódásai, de elsősorban a metafizikai megvalósítással, vagyis a jógával hozható kapcsolatba.²

A tantrikus jógát „a *hatalom jógájának*” kell nevezni. Noha a hatalmi princípium a joga többi változatában is szerepet játszik, a tantrikus jogában azonban kivételesen megnő a jelentősége, s ezért a joga szóban forgó irányzata akár „a hatalom

² A tantrizmus egyáltalán nem érdektelen történeti háttéréről ezúttal nem beszélhetünk. Ennek a kérdéskörnek rendkívül kiterjedt irodalma van, azonban sajnálatos módon e könyvek tekintélyes része hibás beállítottságú.

kiterjesztésének jógája” nevet is viselheti. Tehát kitüntetetten *mágikus karakterű* útról van szó – olyan útról, amely az összes lehetséges út között a legnehezebben járható, ugyanakkor pedig egyre inkább bekövetkezik az a helyzet, hogy az ember számára ez lesz az egyetlen nyitva maradt út.

Mit jelent ez a fentebb említett „hatalmi kiterjesztés”, és miben különbözik a tantra-jóga azoktól a jógaírányzatoktól, amelyekben ez a hatalmi jelleg nem lépett előtérbe? Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre válaszolhassunk, egy rövid kitérőt kell tennünk.

A tantrikus szemlélet – és tulajdonképpen minden spirituális szemlélet – a szükségszerű vagy esetleges evolúcióval és az e gondolatra épülő evolúciós elméletekkel szemben az *involúció* realitását fogadja el, vagyis azt, hogy az ember és a tudat az időben általánosan nem emelkedik, hanem süllyed. Mint ahogy nincsen semmilyen felfelé vezető törvényszerűség, éppúgy nincsen semmilyen felfelé vezető esetlegesség sem. A felemelkedés *csak tudatos, csak akaratlagos és csak szabad* lehet. Ami a szükségszerűséggel vagy esetlegességgel, illetve e kettő valamilyen kombinációjával van kapcsolatban, az hosszú távon mindig a hanyatlást, az alászállást szolgálja.

A keleti doktrínák integráns eleme a sötét korszakról, vagyis a *kali-jugáról* szóló tanítás. A *kali-juga* a voltaképpeni történelemmel kezdődik, és ahhoz a Kr. e. 3102-es dátumhoz köthető, amikor Krisna elhagyta a földi-emberi létformát – még ha ez inkább csak egy irányadó dátum is. A *kali-juga* tehát a szorosan vett történelemmel kezdődik, és a történelemben előrehaladva egyre inkább érvényre jutnak jellegzetességei, egyre inkább előrehalad egy elsötétülési folyamat – nem külön a tudatban és külön a világban, hanem egyszerre a tudati létben és a tudati világban. Ez az alászállás a jógában és a jógára való előkészület során alakul át felemelkedéssé. A jógában tehát már egy *akaratlagos és saját* akcióról van szó. A *kali-jugát* megelőző korszakokban a lét- és tudatstruktúra nagymértékben lehetővé tette, hogy mindaz, amivel az ember a szellemi önmegvalósítás során kontaktusba került, *eleve* az emelkedést segítse elő, vagy ha nem ilyen volt, akkor könnyedén ilyené lehetett tenni. Ahogyan a *kali-juga* egyre inkább előrehalad, úgy kell egyre inkább kiterjeszteni a megvalósítás eszközeit. Minthogy a jóga éppen az életfolyamatoknak és életterületeknek, illetve a tudati térrénumoknak az átalakítására irányul, olyan életterületeket kell bevonni az átalakítás folyamatába, amelyek közönséges formájukban nem segítik elő a megvalósítást, sőt ellentétesek a megvalósítási törekvésekkel. Vagyis míg az úgynevezett nem-tantrikus jógák csakis olyan területekre irányulnak, amelyek eleve elősegítik az emelkedést, a tantrikus utak tulajdonképpen fokozatosan minden területet birtokukba vesznek. Így például a tantra olyan életterületeket is hatalmi körébe vont, mint a harc és a harci művészetek. Míg ugyanis közönségesen a harcot a hozzá kapcsolódó indulatok miatt egy olyan benső aktivitás kíséri, amely diametrálisan szemben áll a realizációval, a benső neutralitással áthatott harc – anélkül, hogy ez erőcsökkenéssel járna – végül is a szellemi emelkedés szolgálatába állítható.

TANTRIZMUS ÉS SZEXUALITÁS

Ami a tantrizmussal kapcsolatban általánosan közismert, az a megvalósítás és a szexualitás összekapcsolása. Hogy ez mennyiben igaz és mit jelent, arról külön kell szólnunk.

Számos mitológiában – például az úgynevezett *androgynos*-mítoszban is – megjelenik az a gondolat, hogy az ember egy primordiális és még nem materializált állapotában *androgynos* volt, vagyis egy olyan lény, aki nem félig férfi és félig nő, hanem mind a két nemet teljes egészében magában foglalja. A mítosz szerint az Olümposzt ostromló *androgynos*-embereket az apollóni istenek kettévágták, s mivel azóta a két félbévágot lény egymás keresésével van elfoglalva, az Olümposzt nem tudják birtokukba venni. Maga a latin *sexus* szó is a *secare*, „szétvágni” szóból származik, tehát a szétvágottsággal függ össze, és ennek megfelelően a szexualitás és a szexuális unió eredeti rendeltetése az lenne, hogy a két lény ismét létrehozza az *androgynost*, és *legítim módon* birtokába vegye az Olümposzt. Közönségesen azonban a szexualitás nem ebbe az irányba mutat, vagyis nem segíti elő a szellemi megvalósulást, hanem a belső orientációt más irányba fordítva kifejezetten akadályozza a realizációt.

A tantrikus utak egy sajátos benső hozzáállás kialakításával lehetővé tették, hogy eredeti rendeltetésének, az *androgynos* restaurációjának értelmében maga a szexualitás is *útta*, méghozzá *mágikus útta* válhasson, kiküszöbölve a szexualitásnak mindazon vonásait, amelyek az útról való eltereléssel függenek össze.

Természetesen mind a hindu, mind a buddhista tantrizmusban kiemelkedő szerepet játszik az a lelki-szellemi állapot, amit *mámorenak* lehet nevezni. A mámor bizonyos dionüszoszi utakban is komoly jelentőséget nyert, ugyanis ezek is rendelkeztek tantrikus aspektussal. A mámort éppúgy el lehet érni bor fogyasztásával, mint harc által vagy a szexualitás gyakorlásával. A tantrikus vagy tantrikus karakterű utaknál korántsem az volt a feladat, hogy a mámorelemet lecsökkentsék, hanem ellenkezőleg, hogy a végtelenbe fokozzák – de az éberség ugyancsak végtelenbe fokozása mellett. A mámor végtelenítése és az éberség végtelenítése együtt és egyszerre: ennek a csaknem lehetetlen vállalkozásnak a véghezvitelére vállalkozott a tantrikus úton járó jögi. Másképpen megfogalmazva ez a legmagasabb rendű emberi tevékenység, nevezetesen a plenitudinális koncentráció-meditáció-kontempláció hármas egységének összekapcsolása az emberi létrendhez kapcsolódó legmagasabb intenzitású átélésekkel, amelyek éppen a szexualitással vagy a harccal függenek össze.

A tantrikus utak ez a kettőt igyekeznek összekötni és egyesíteni: a legmagasabb rendű emberi tevékenységet és a legintenzívebb átélési lehetőségeket. Enélkül a szexualitás és a harc nem a felszabadulás érdekében fog működni, hanem a létesülési örvénybe való fokozott bekapcsolást fogja szolgálni, ugyanis a mámor közönségesen teljesen ellentétes az éberséggel, és jelenléte magától értetődően oltja ki az éberségi elemet. De ugyanekkora esélye van annak is, hogy a praxis során meglevő hűvös nyugalom gátolja meg a mámorra irányuló erők felfokozódását. E két erőt tehát úgy kell összekötni, hogy a megvalósítási folyamatban egyik ereje se csökkenjen.

Természetesen a realizáció körébe vont harc és szexualitás szélsőséges példák. Távolabbról a tantrizmus körébe tartoznak olyan partikuláris utak vagy lehetőségek is, mint például a teaszertartások útja vagy a virágrendezés (*jkebana*). Mindaz, ami általában nem segítette elő a megvalósítást, sőt megfelelő kontroll híján annak ellenében működött, most az út érdekében eszközzé lett. A tantrizmus ezt úgy fogalmazza meg, hogy ez „a mérgek elixíré változtatása”. Azt, ami közönségesen halálos mérge, gyógy-szerré, sőt élető erővé lehet alakítani. S mivel az idők folyamán egyre több folyamat válik negatíviztíkusává, vagyis olyanná, ami az emberi önmegvalósítás ellenében hat, a tantrikus irányzatok aktualitása az idők folyamán fokozatosan növekszik.

A *kali-jug*ban előrehaladva, körülbelül a jelenkorban lassan már a tisztán gnosztikus, tehát transzcendentális képességek is egyre inkább olyan degeneráción mennek keresztül, hogy közönségesen akadályaivá válnak a megvalósításnak. Ez mindenekelőtt a gondolkozásra vonatkozik, amely pedig – bármilyen útról is legyen szó – önmagában a legkézenfekvőbb eszköze a megvalósításnak. A gondolkodás funkcionális átalakítása minden irányzatban az első feladat, és ez alól nincs kivétel. Régebben a gondolkodást nem lehetett tantrikus jellegűnek tekinteni; ma azonban a gondolkodás olyan mélyreható átalakuláson ment keresztül, és – főképpen racionális-diszkurzív formájában (nem is beszélve a gondolkodás alatti automatikus-asszociatív gondolkozásról) – annyira testhez kötötté vált, hogy közönséges formájában már inkább negatívumnak, mint pozitívumnak tekinthető – vagyis olyan erőnek, amelynek immár nem uraként élem át önmagam, hanem sokkal inkább elszenvédőjeként.

SAKTI ÉS SÁKTA: A SZEXUÁLIS BIPOLARITÁS

A tantrizmussal kapcsolatban bizonyos alapfogalmakat feltétlenül tisztázni kell. Az egyik ilyen fogalom a *sakti*. A szó indogermán etimológiája nagyon kevésbé tisztázott. Szorosan vett jelentése az, hogy „hatalom” és „erő”. A *sakti* egy olyan tudat- és léterő, egy olyan tudati és létbeli hatalom, amely minden teremtetési, fenntartási és átváltoztatási processzust megelőz, s ugyanakkor mindegyikben megjelenik. De éppígy megjelenik a *sakti* a megismerésben is mint a megismerés alapját jelentő erő. A tantrikus szimbolikában a *saktit* nőneműnek tekintik. Az, aki a *saktit* birtokolja, a hímnemű *sákta*. A *sákta* az, *akéé* a *sakti*: az uralkodó, vagyis a hatalom birtoklója.³ A *sákta* voltaképpen Siva. A tantrikus úton járó jogi feladata az, hogy a *saktit* fokozatos birtokba vétele révén egyesítse Sívával. A birtokba nem vett *sakti*, vagyis hatalom fékevesztett, bomlasztó és tomboló erőként jelenik meg, amelynek a szimbóluma a tigris. A *sakti* magával a *kali-jug*ával is összefügg, hiszen a *saktit* képviselő egyik istennő neve *Káli*, ami „feketét”, „sötétet” jelent. *Káli* a destrukciónak és a pusztításnak a princípiumát reprezentálja, és a

³ Mivel az uralom principiálisan feletti áll a hatalomnak, uralomnak a hatalom feletti hatalmat nevezzük.

sakti uralatlan formájában éppen ezzel függ össze. A tantra-jógi célja a *sakti* feletti uralom megszerzése, vagy másképpen megfogalmazva egy sajátos pozíció, nevezetesen a *sakti* pozíciójának megvalósítása – amely az uralom birtokosának a pozíciója. Ebből is látható, hogy miután a *sakti* – részben szimbolikus értelemben, részben egy mélyebb belátás alapján – a feminitással hoztuk összefüggésbe, itt nem pusztán biológiai megapozottságú kettősségről van szó, hanem olyan kettősségről, amely ontikus természetű, a lét mélyén gyökerezik, s amely valamilyen módon a világ minden szférájában, minden síkján megnyilvánul. Ez a kettősség a létbeli teljességben úgy jelenik meg, mint a szellem (*purusa*) és a létesült világ (*prak...ti*) kettőssége. Biológiaiilag ugyanis csak nagyon gyenge lábakon álló érveket lehet felhozni annak bizonyítására, hogy a szexualitásnak, vagyis a biológiai bipolaritásnak miért kell fennállnia. A biológiai bipolaritás szükségszerű volta pusztán a biológia síkján valójában nem támasztható alá, és az ezzel kapcsolatos érvelés kifejezetten utólagosság benyomását kelti. A világban levő nemi bipolaritás a lét, a tudati lét teljességének felel meg, amely szintén bipolarisan tagozódik, és az *egységen belüli dualitást* jelenti. Az egység helyreállítása egyszersmind a megvalósítás teljességét is magában foglalja. Tehát minél primordialisabb egy létforma, annál inkább lehet szexuális bipolaritásról beszélni – s ez is alátámasztja azt, hogy a nagyon egyszerű élőlények, amelyeknél a nemi bipolaritás még nem található meg, sosem voltak elsőrendűek, hanem mindig egy involúciós folyamat végső produktumait alkották. Tehát minél inkább elmosódik a szexuális bipolaritás, minél inkább eltűnnek a nemek közötti kvalitatív különbségek, annál inkább lehet egy involúciós lépéssel számolni. A szexuális bipolaritás azonban az embernél rendes körülmények között megvan, és a tantrikus irányzatokban ezt nagyon nagy mértékben figyelembe is vették. Noha ezúttal nem merülhetünk bele a részletekbe, azt azonban ki kell jelenteni, hogy a tantrikus praxis során mindenekelőtt a saját nem teljes megvalósítását kell végrehajtani, vagyis a férfinak *teljesen* férfinak, a nőnek pedig *minél inkább* nőnek kell lennie. A bipolaris egységet ugyanis nem a két nem fokozatos közeledése hozza létre, hanem a két nem teljes szeparációt követő „összerobbanása”.

A KUNDALINÍ ÉS A CSAKRÁK

A tantrikus jóga irányzatainak egy bizonyos köre a *sakti*t egy kígyóval szimbolizálja, amelyet *kundaliní nágí*nak, „összetekeredett kígyónak” neveznek. A kígyó neve a szanszkritban *nága*, de minthogy a *sakti* nőnemű, a *sakti*t szimbolizáló kígyó is nőnemű, s így *nágí* a neve, míg a *kundaliní* az „összetekeredett” jelentésű *kundali* nőnemű alakja. Ez a *kundaliní nágí* a *sakti*t, a hatalmat, az erőt: a minden létesülést megelőző létesítés, a fenntartás és a transzmutáció erejét szimbolizálja.

A tantrikus jóga a létállapotok köreit *csakrá*kkal, kerekkel, vagy másképpen *padmácsakrá*kkal, lótuszkeretekkel szimbolizálja. A *padmácsakrák* a világok, vagyis a *lókák*

megfelelői, s így alijában véve egy-egy *csakrából* az egész létben csak egyetlenegy van.⁴ Ha azonban az egyes emberre vonatkoztatjuk, vagyis mintegy lokalizáljuk őket (noha lényegük szerint nem térbeliek), akkor a *padmacsakrák* tulajdonképpen a *lóka*k, vagyis a világok *bejáratain*á válnak: rajtuk keresztül, kontemplálásuk révén a nekik megfelelő világokba, létállapotokba *mint saját állapotokba* lehet bejutni. Éppen ezért a *csakrákat* sosem szabad egyszerű erőközpontoknak vagy energia-továbbítóközpontoknak tekinteni. A *csakrák* szimbólumok, valóságtartalmuk szerint pedig *bejáratok*.

A *csakrák* száma különböző szimbolikáknak megfelelően tetszőleges lehet. Mindazonáltal hét elsőrendű *csakráról* szokás beszélni, s ezeket a lótusz szíromleveleivel, illetve e szíromlevelek számával szimbolizálják. Legalul a négylevelű *műládhára padmacsakra* helyezkedik el; ezt követi a hatlevelű *svádhisthána padmacsakra*; a következő a tízlevelű *manipúra padmacsakra*; ezután következik a tizenkét levelű *anáhata padmacsakra*,⁵ majd a tizenhat levelű *visudha* vagy *visud padmacsakra*; a két utolsó pedig a kétlevelű *ádžnyá padmacsakra* és végül az ezerlevelű *szahaszrára padmacsakra*.

A lótuszkerekek *szimbólumok*: a létállapotok alapszimbólumai. Nem véletlen, hogy az emberi létállapottal oly szoros összefüggésben lévő negyedik *anáhata csakra* tizenkét levelű, s ilyen módon szoros szimbolikus kapcsolatban áll a zodiákus alapvető jelentőségű tizenkettes beosztásával.

A tantrikus szimbolizmus következő fontos fogalma a *nádi*. A *nádi* „folyosót”, „vezeték”, „csatornát” vagy „folyamot” jelent. Bizonyos leírások szerint az emberi létállapottal négyszázharminckétezer *nádi* hozható összefüggésbe, s így – újra csak jelképesen – az emberi testtel kapcsolatban is négyszázharminckétezer *nádról* beszélnek, amelyek közül azonban kitüntetett jelentősége csak hetvenkétezernek van. Ezek közül is kiemelkedik három: a gerincoszlop mentén baloldalt elhelyezkedő lunáris *nádi*, az *idá*, a gerincoszlop mentén jobboldalt elhelyezkedő szoláris *nádi*, a *pingalá*,⁶ valamint a lunaritást és a szolaritást egyesítő középső *nádi*, a *szusumná*. Ez utóbbi – minthogy túl van az *idá* és a *pingalá unio dualisán*, kettős egységén is – a realizáció feltétlen és abszolút csatornája, s így a létből *kivezető* útnak felel meg.

A *nádlékban* mint csatornáknak áramlik csökkentett intenzitással a *prána*, vagyis az *életsszellem*. A *prána* annak a *szellemnek* a neve, amely az életerőt generálja. A *prána* tehát nem maga ez az életerő, hanem az a *szellem*, amely a vitális erőket generálja. Éppen ezért a közönséges lélegzés, bármennyire is szabályozott legyen, sohasem tekinthető *pránájá*mnak. A *pránájáma* egy funkcionálisan élővé tett szellemi állapotot jelent, s ugyan összefüggésben áll fizikai hordozójával, a lélegzéssel, de semmiképpen nem azonos vele, és a lélegzés nem tehető *pránájáma*vá pusztán bizonyos szabályok betartása által. Az *idá*

⁴ Itt érdemes megjegyeznünk, hogy a latin *locus* és a szanszkrit *lóká* indogermán alapon etimológiai és szemantikai rokonságban áll egymással: mindkét kifejezés világokra, helyekre, állapotokra, illetve tudatállapotokra mint világokra vonatkozik.

⁵ Ez alatt időnként ábrázolni szoktak még egy kisebb, másodrendű *padmacsakrát* is, a nyolclevelelű *mánipitr csakrát*.

⁶ Bizonyos ábrázolásokon e két *nádi* a gerincoszlop körül sajátos fonadékok alkotva jelenik meg.

és a *pingalá nádában* a – jelképesen felfogott – áramlás minimális, a *szusumná nádában* pedig általánosan egyáltalán nincsen áramlás. Ilyen módon az összes többi *nádi* belül van a lét körén, és a *szusumná* az egyetlen olyan *nádi*, amely kivezet a létből, sőt kivezet a lét és nemlét különbözőségének és egységének köréből is. A *kundalini náginak* mint a *sakti* megfelelőjének, vagyis mint *saktináginak* – amely a négylevelű *múládbára csakra* mélyén összetekeredett állapotban alszik, és a jelképes ábrázolás szerint saját farkát a *szusumná nádába* dugva elzárja *önmaga elől* az utat – ezen a csatornán keresztül kell felemelkednie, hogy a legfelső *padmacsakra*-ban trónoló *sakti*-val, vagyis a *sakti* urával és birtoklójával, Sívával egyesülhessen.

A REALIZÁCIÓ A TANTRIKUS SZIMBOLIKA FÉNYÉBEN

A realizációnak különböző fokozatai vannak, s ezek mind az életszellem aktivációjára irányulnak. A voltaképpeni megvalósítás, vagyis a valóban metafizikai megvalósítás azonban túlmutat az életszellem aktivációján, és ki akar lépni a létesülésekre, sőt a tiszta lét és nemlét köréből is. A metafizikai megvalósítás esetében tehát egy egészen más természetű megvalósításnak kell végbemennie, mint ami a *kundalini-nági* emelkedésével szimbolizált folyamat során végbemegy.

A tantrikus jogairányzatokban megfogalmazott végső cél az, hogy a *sakta* tökéletesen birtokba vegye a *saktit*, s ilyen módon kialakuljon az abszolút egység. A tantrikus szimbolizmus ezt úgy fogalmazza meg, hogy a joginak fel kell ébresztenie az alvó *kundalini nágit*, hogy az megszüntesse önnön *kundali*, vagyis összetekeredett voltát.⁷ Ehhez a kígyónak először is ki kell húznia a farkát a *szusumná nádából*, mert ezáltal teszi lehetővé önmaga számára, hogy felemelkedjék. Minthogy azonban esszenciálisan alulról felfelé irányuló realizáció nincs, lényegében ezúttal sem alulról felfelé irányuló megvalósítás megy végbe. A megvalósítás regulátora minden esetben a *sakta* léte, illetve az, hogy *sakta* a világ és a világban lekötött *sakti* felé fordul. A kígyó azért emelkedik fel, mert Siva *van* – mégpedig az általános „levés” kategóriáit meghaladó léter birtokolva van. A *kundalini nági* azért tud felemelkedni, mert lényege szerint fent van. Ha nem lenne eleve fent, sohasem tudna felemelkedni. A felemelkedés felülről vezérelten megy végbe, mert lényege szerint alulról való felemelkedés nincs.⁸ Ilyen módon Siva az, aki a *sakti* felé fordul, ő az, aki mintegy magához emeli a *saktit*, noha Siva – habár szimboliztikailag csak a legfelső *csakra*-val áll kapcsolatban – tulajdonképpen minden állapotban, vagyis minden *csakra*-ban és *lóká*-ban jelen van.

A realizáló tudat Siva és a *sakti* relációjában van jelen. Ez pedig azt jelenti, hogy ami a *csakra*-knak megfelelő világok között mozog, az tulajdonképpen nem a *sakti* reprezentáló *kundalini nági*, hanem egy reláció, illetve egy relációval való identifikáció. Ez

⁷ A „*kundalini joga*” éppen ezért pontatlan kifejezés, mert a realizáció során a kígyó összetekeredett volta megszűnik.

⁸ A tradicionális szemlélet egybeek között ezért is utasítja el az evolúciós felfogást.

az, ami alászáll vagy felemelkedik, *ez* az, ami a realizáció folyamán áthalad a világokon (amelyek ilyen módon a realizáció lépcsőit jelentik).

A világok azonban nemcsak lépcsőket jelentenek, hanem egyúttal *ronzásoköröknek* is megfelelnek, vagyis olyan negativisztikus lehetőségeket reprezentálnak, amelyekbe – az individualitás különböző mérvű megőrzésével vagy elvesztésével párhuzamosan – bele lehet zuhanni és bele lehet olnadni. A realizációnak ugyanis nem a *lókák* átélése a célja, hanem transzcendálásuk. Éppen ezért az úgynevezett *lókatudományok* a metafizikai tudásnak csupán kiegészítői. A *lókák* a meditációs állapotokat *elhagyva*, a meditációs állapotokból *nisszatérve* tanulmányozhatók – mintegy rálátva ezekre az állapotokra, felülről áthatva őket. Ilyen módon a *lókatudományoknak* van bizonyos értékük és érvényük, de *ez* az érték és érvény nem centrális, nem lényegi, hanem csupán melléktermékszerű. A *lókák* tehát tanulmányozhatók, sőt tanulmányozásuk rendkívül érdekes lehet, a velük kapcsolatos ismeretek pedig felhasználhatók és figyelembe vehetők – esszenciálisak azonban sohasem lehetnek. Ami esszenciális, az a *lókák*ból a *lókafelettség* értelmében vett *lókánküliségbe* való átmenet. Az igazi megvalósító csupán *áthalad* a *lókák*on, de nem kapcsolódik egyikhez sem. *Urálja* az adott létállapotot, majd túllép rajta, hogy végül minden *lókán* túljutva nemcsak *lókésvara*, vagyis az adott *lóka* és a *lókák* összességének ura legyen, hanem *lókálókésvara* is, vagyis a *lókálóka* (*lóka-alóka*), a *lóka* és a *lókánküliség* együttes ura. Ő az igazi megvalósító.

A különböző *lókák* a *szanszúra* köréhez tartoznak. A legfelső, alulról hetedik *szahaszúra padmacsakra*, az ezerlevelű lótuszkerék jelenti a lét határát. Ennek a neve *brahmálóka*. A *brahmálóka* tulajdonképpen *lókafeletti lóka*: nem tartozik a világok köréhez, vagy másképp fogalmazva a *szanszúra* és a *nirvána* határát jelenti – egy olyan határt, amely a középpontban van. Ezért lehet a „határ urának” nevezni azt, aki a középponthoz eljut.

Bizonyos szimbolikák a *szahaszúra padmacsakra* fölött – elsősorban a Buddha-alakok ábrázolásánál – még egy kicsapódó lángot is ábrázolnak. Ez a *szanszúra* abszolút elhagyása, a *szanszúrán*t éltető láng ellobbanása. Ez a *nirvána*, a *defflammatio transcendentalis*, vagyis a transzcendentális ellobbanás.⁹ Az ellobbanás egyszersmind abszolút Önmagamhoz való visszavezetésemet is jelenti. Ami ekkor ellobban, az önnön mássá levésem lángja. Ha azonban a jögi még a létben akar maradni, akkor ezek a láng- és kígyóerők visszatérnek az *anáhata csakra*ba, vagyis az emberi *lókának*, a *mánava-* vagy *naralókának* megfelelő *csakra*ba.

Ha a *csakra*k sorrendjét fentről lefelé követjük, akkor a közvetlenül a *szahaszúra padmacsakra* alatt elhelyezkedő kétlevelű *csakra* az istenek világának, a *déva-lókának* felel meg. Az ez alatt tizenhat levelű *padmacsakra* az *asura-lókával* kapcsolatos, az *asura* pedig approximatív titáni létállapotot jelent. Ezután következik az *anáhata csakra*, amelynek a

⁹ A *nirvána* ugyanis nem egyszerűen kialvás, hanem ellobbanás, vagyis egy láng utolsó fellobbanása közvetlenül kialvását megelőzően.

mánava- vagy *naralóka*, az emberi világ a megfelelője.¹⁰ Ez alatt található a tűzlevelű *manipúra-csakerával* szimbolizált *tirjaklóka*, az állatvilág lokája.¹¹ Ez alatt áll a *prétáknak*, a démonoknak a világa (különös módon a démonok világa összefüggésben van a növényvilággal, hiszen a démon nem okvetlenül gonosz démon; jó démonok is vannak). Ez alatt van a *naraka-lóka*, a poklok és a sátáni lények világa, amely az ásványvilággal áll kapcsolatban.¹²

Egy kiegészítő szimbolika szerint minden *csakerában* minden *csakra* jelen van, minden *lóka*ban minden *lóka* jelen van (a *csakra*k illetve *lóka*k száma ilyen módon végül is hét a hetedik hatványon), és külön-külön mindegyik *csakerában*, valamint a minden egyes *csakerában* jelenlévő összes többi *csakerában* jelen van, Siva, a *sákta*.

A jelenlegi emberi világot a poklok világának megfelelő legalsó *csakerában*, tehát a négylevelű *múládhára csakerában* megnyilatkozó emberi világgal lehet összefüggésbe hozni – amelyet azonban benső természete szerint nem a *szusumna*ban él át az ember, hanem a perifériális *nádk* által. Saját világát az ember tehát a *legalsó csakerában*, de azon belül is a negyedik, tizenkét levelű *anáhata-csakerában*, perifériális *nádk* által éli át. Ez a poklok világába behelyezett emberi létállapot, vagyis az, amit az ember általánosan önmagában és önmaga körül tapasztalhat. Ez a *lóka* az, amiben az ember jelenleg él.¹³ Vagyis az ember jelenleg az *anáhata-csakerának* megfelelő *naralóka*ban él, de ez az emberi létállapot egy mineralizált állapotba van behelyezve, és ez a mineralizált állapot nem más, mint annak külső arculata, amit pokolnak vagy pokloknak nevezhetünk. Egy mineralizált létállapotba behelyezett emberi létállapot perifériálisan – vagyis nem a realizáció vonalán – átvélve: ez az a *lóka-* vagy más szempontból *padmacsakra*-átélés, amely a jelenlegi ember létállapota. A jelenlegi emberi világ tehát *nem* emberi világ. Az igazi emberi világ ugyanis a negyedik *csakra* átélése lenne a *negyedik csakerában*. Ez volna az emberi világ benső és bensőn is túli lényegi mivolta szerint.

A *nági* által reprezentált *sakti*: *májásakti*, vagyis a mágiának a *sakti*ja. Más *sakti* voltaképpen nincs is, de az egyes specializált megjelenésekben a legkülönbözőbb funkcióknak lehetnek *sakti*jai és *sakti*-aspektusai, s ilyen módon a *sakti-sákta*-reláció minden létformában, minden létezőben megjelenik. Lényegileg azonban *csak májásakti* van, és a tiszta *májásakti* a *sakti*nak a – hogy úgy mondjuk – prototipikus formája. A realizáció során a *sakti* és a *sákta* egyesülése, vagyis a *sakti* teljes birtokbavétele a *sákta* részéről egyre teljesebbé válik. Itt lényegileg ugyanaz a folyamat megy végbe, amit más oldalról úgy lehetne leírni, mint önmagam fokozatos közeledését önmagam felé. Ahogy

¹⁰ A *nara* szónak egyebek között „ember” jelentése is van (*narasinha* például azt jelenti: „emberoroszlán”).

¹¹ Az „állat” jelentésű szanszkrit *tirjak* észrevehetően rokonságban áll az úgyszintén „állat” jelentésű német *Tier*rel és görög *térion*mal.

¹² A *naralókát*, vagyis az emberi világot nem szabad összetéveszteni a *naraka-lóka*val, vagyis a poklok világával, amelynek másik szanszkrit neve a *pápalóka*.

¹³ Többek között ebből is világosan látható, hogy mennyire gyermeket az az elképzelés, amely szerint a jóginak egyszerűen mintegy *csakra*ról *csakra*ra kell „húznia” a *kundalini nágt* a gerincszlop mentén.

e közeledés során önmagam egyre inkább birtokba veszem önmagam, éppúgy Siva-aspektusom is fokozatosan birtokba veszi *sakti*-aspektusomat a realizáció tantrikus doktrínája szerint. Ez a birtokbavétel tulajdonképpen tehát egy redukció, amelyben önmagamot önmagamhoz vezetem vissza: a *májá* feletti hatalom (*sakti*) egyre inkább az uralkodó birtokába kerül. Voltaképpen a *sákta* sohasem veszíti el a *sakti*-t, ez azonban a létesülések körében nem így jelenik meg. A létesülések körében a *sakti* és a *sákta* egymástól el van választva, ahogyan személyes önmagam is el van választva alanyi Önmagamtól. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a személyes önmagam és alanyi Önmagam minden további nélkül megfeleltethető a *sakti*-nak és a *sákta*-nak, hiszen itt a valóság teljességének két egészen más értelemben vett megközelítéséről van szó. Tehát nem lehet minden további nélkül arról beszélni, hogy a saját személy megfelel a *sakti*-nak, az Alany pedig a *sákta*-nak. Ez egy ilyen vulgarizált beállításban nem lenne igaz. Valójában azonban e két egészen más szinten és dimenzióban végbemenő megközelítésben ugyanaz az öngyesítő processzus fejeződik ki. Ha ugyanis nem lenne bennem szétszakítva a *sakti* és a *sákta*,¹⁴ akkor máris a lét mágusa, mágikus ura lennék. A hatalom ugyanis éppúgy *megvan*, mint ahogy az uralkodói valóság is *megvan*, s ezeknek egyszerűen találkozniuk kell. És ez teljesen más oldalról azt jelenti, hogy önmagamnak önmagammal egyesülnöm kell.

Az egyesülés – a nász és a konjunkció – csupán azért mehet végbe, mert lényegileg soha meg sem szűnt. A konjunkció azért jöhet létre, mert noha megszűnt, de igazán, a *veritas* legmélyebb, esszenciális értelme szerint mégsem szűnt meg.¹⁵ Az újraegyesítés során derül ki ugyanis, hogy az elszakadás és az eltávolodás soha nem valósult meg, s hogy e soha fel nem bomlott egység minden fokát a tudati lét birtokolja, mert a tudati létben mindezek a fokozatok benne vannak: az egység éppen végbemenő megtagadása és megszűnése vagy az eltávolodás maximuma éppúgy *megvan* benne, mint a helyreállítás vagy a soha fel nem bomlott egység. A tudati létben minden egyszerre esedékesen van jelen – és a megvalósításnak éppen ez az értelme. Mert csak az valósulhat meg, ami – ismét csak *essentialiter* – soha meg sem szűnt.

A VÍRA ÚTJA ÉS A DIVJA ÚTJA

A tantrikus praxis alapvetően két utat ismert: a *víra*, vagyis a félisteni rangú hős útját és a *divja*, vagyis az isteni rangú ember útját.

¹⁴ Ezt a szétszakítást az ember tulajdonképpen még nem emberi és nem személyes létállapotokban hajtotta végre.

¹⁵ Ezért mondta egy alkalommal Douglas Harding, hogy nemcsak arról van szó, hogy minden út Rómába vezet, hanem mélyebbre nézve az is kiderül, hogy sohasem hagytuk el Rómát – és éppen ezért vezethet minden út Rómába. Ha ugyanis *igazán* elhagytuk volna, soha nem térhetnénk vissza.

A *vīra*¹⁶ útján a *saktīt* egy élő, konkrét nő reprezentálja, aki a realizáció során egy „*dākinī*” nevű szellemi létformát képvisel. A *dākinī* a szanszkrit nyelvben egyszerre jelent „tündért” és „boszorkányt”, de mindenekelőtt egy olyan lényre utal, aki a *saktīt* reprezentálja. A *dākinī* – és rajta keresztül a *saktīt* – képviselő nő neve *jógini*. A *jógini* tehát nem egy női jögi, mint ezt némelyek hiszik, hanem a jögi úton járó társa. Önmagában álló *jógini* nincs, és már pusztán elvi alapon sem lehet, hiszen a *jógini* csak akkor lehet *jógini*, ha képes prezentálni a *saktīt*. Míg ugyanis ő a *saktīt* prezentálja, a jögi Sívát. A jöginek egy konkrét női kiegészítő, vagyis *jógini* nélkül is lehet *saktī*, ugyanis képes arra, hogy önmagából extrahálja a *saktīt*, majd az önmagából extrahált *saktīt* mint szellemi, testetlen hatalmat és erőt világ*saktī*ként megragadja. A tantrikus jögében az ilyen jögit *divjának*, divinális embernek, vagyis istenembernek nevezik. A *divja* útja tehát az egyedülálló ember útja: azé a jögicé, aki megtalálta önmagában a másik nemet, azt egy benső szellemi szeparáció folyamán önmagától elválasztotta, teljesen elkülönítette, végül pedig mint világ-*saktī*val, egyesült vele. Tehát míg az utak egyikében, a *divja* útjában egy egyedülálló realizáció megy végbe (noha a rejtett világpolaritás egyesítése itt is megtörténik), addig a *vīra* útján a *saktī*nak konkrét, látható reprezentánsa van, vagyis a polaritás két konkrét személyben jelenik meg.

Minden jöga sívai út, ami azt jelenti, hogy a jöga a három isteni arcukat (Brahmá, Visnu, Siva) közül Sívával van a legszorosabb kapcsolatban; éppen ezért az indiai szemlélet Sívát tekinti az összes jógairányzat urának, vagyis *Jógésvarának*. A tantrikus utak pedig még szorosabban kapcsolódnak a sívai princípiumhoz. Ennek ellenére a tantrán belül is van úgynevezett *rajsnava* tantra (visnui tantra) és *sairia* tantra (sívai tantra), és a kettő megkülönböztetése hozzávetőlegesen megfelel a *daksinácsárának*, vagyis a jobb kéz útjának, illetve a *vámácsárának*, vagyis a bal kéz útjának. A hangsúlyozottan rituális jellegű jobb kéz útján járó *divja* inkább a pozitíviztikus, kreatív isteni erőkkkel áll kapcsolatban, s ennek megfelelően mindig hajlik egyfajta heterotéizmusra. A balkezes tantrizmus határozottan sívai karakterű és autotéiztikus útján járó a *vīra* ezzel szemben a negatíviztikus, reduktív isteni erőkkkel áll összefüggésben – vagyis pontosan a sívai princípiummal. A bal kéz ugyanis Indiában a távortartásnak, az elutasításnak a keze. Így például a magasabb kasztok körében senki nem vett bal kézzel ételt a szájába. A bal kéz ugyanis nem az elfogadás, hanem az elhárítás keze. A bal kéz útján azonban éppen azzal kell élni, amit közönségesen el kellene hárítani, és amit közönségesen *el is kell* hárítani. Közönségesen – de a megvalósítás vonalán nincs közönséges élet, és a közönséges feltételek sem érvényesek többé. Amit közönségesen el kellene utasítani, azt *vámácsárinként* magamhoz kell vennem. Természetesen az élet közönséges dimenziói között ezek elutasítandók, de ha a megvalósítást önmagam feladatává tettem, akkor nem az élet közönséges dimenziói szerint akarok élni, mert akkor önmagam által meghatározott kötelezettségeim vannak. Mert a megvalósítás általánban és közönségesen, *in abstracto*

¹⁶ A „hős” jelentésű szanszkrit *vīra* etimológiai és szemantikai kapcsolatban áll az ugyancsak „hős” jelentésű görög *hērōszal* (hiszen az ősgörögben a *hērōs* még *vīros* volt) és a „férfi” jelentésű latin *vīr*rel.

nem feladatom – hanem csak akkor az, ha feladatommá *tettem*. *Ekkor* már valóban a feladatom. A megvalósítás vonalán semmi olyan nem merül fel, ami a „kellene” kategóriájába tartozna. Sőt teljesen dilettánsak azok a megfogalmazások, amelyek úgy állítják be, mintha a transzcenzió tulajdonképpen *feladat* lenne. A transzcenzió csak abban az esetben feladat, ha feladatommá *teszem*. Attól a pillanattól kezdve valóban feladat, addig azonban nem. A megvalósítás ugyanis a megvalósítandó vonatkozásában semmiféle többletet nem jelent: a centralitásnak nincs szüksége arra, hogy megvalósuljon.

Az egyre fokozódó elsötétedés korszakában az életnek és az általános emberi körülményeknek egyre több olyan vonása kerül előtérbe, amelyek a metafizikai realizáció szempontjából elhárítandókká válnak, vagyis az ellentétezők szolgálatába kerülnek. S miután lassan minden elhárítandóvá, elutasítandóvá válik, és még azok a képességek is egyre inkább a megvalósítás ellenében kezdenek működni, amelyek valamikor a megvalósítás szolgálatában álltak, azt lehet mondani, hogy a tantra egyre aktuálisabbá válik. Az aranykort a tiszta védai hagyomány, a *véda-srutí* primátusa jellemezte. Az ezüstkort már a *sm...ti*, a másodlagos hagyomány fémjelezte. Az érc korban a *sm...ti* egyik sajátos részét alkotó *puránák* kerültek előtérbe. A vas- vagy ólomkorban, vagyis a jelenlegi sötét korban a tantrák és az *ágamák* kerülnek első helyre – mégpedig azért, mert a tantrák tulajdonképpen már a védák előtt időkben is a legradikálisabb tradicionális vonulatát képezték a metafizikai realizációnak. A tantrák éppen azért tudnak még a sötét korban is funkcionálni és érvényes metódust kínálni, mert gyökereik a védikus időkkel megelőző korszakokba nyúlnak. A tantra sötét korszakbeli aktualitását azonban nagyon óvatosan kell kezelni, hiszen a tantrikus utak rejtik magukban a legtöbb veszélyt; ráadásul pedig éppen ezek az utak a legnehezebbek. A tantrikus utak mindig is sokkal nehezebbek voltak, mint az egyéb utak – viszont az egyéb utak mára teljesen járhatatlanokká váltak. Tehát a legnehezebb út maradt meg viszonylag járhatónak, míg a kevésbé nehéz ma már teljesen járhatatlanok.

A POSZTMORTÁLIS ALTERNATÍVÁK ÉS A HALHATATLANSÁG KIVÍVÁSA

A tantrikus szemlélet a halhatatlanság és a szabadság szemlélete, mert egy olyan útnak az elvi alapját jelenti, amely a halhatatlanságra és a szabadságra irányul.

A halandósággal és halhatatlansággal kapcsolatban a különféle világnézetek az alábbi három lehetőséget kínálják :

1. Bizonyos szemléletek – mint amilyen például a materializmus – a halhatatlanságot explicit módon tagadják.
2. Bizonyos szemléletek – például a különféle vallásos szemléletek – a halhatatlanságot feltétlennek tekintik.

3. Bizonyos irányzatok – így például az okkultizmus különböző formái – a reinkarnáció törvényébe vetik hitüket.¹⁷

A jógikus és tantrikus szemlélet szerint azonban a halált követő lehetőségek alternatív módon merülnek fel. A halál éppúgy túlélhető tudatosan, mint ahogy a halálban ki is aludhat a perszonalitásba süllyedt és a testi feltételekhez kötődő tudat. S az emberek nagy része számára – nevezetesen azok számára, akik nem hajtottak végre semmiféle belső átalakítást saját tudati struktúrájukon belül – éppen ez utóbbi lehetőség aktualizálódik: nekik a halál egy testi felbomláshoz hasonló lassú tudati felbomlást jelent. Ezért nevezi például éppen a tantra a közönséges embert *paszma*k, vagyis „áldozati állatnak”. Ez azt jelenti, hogy a közönséges ember sorsa analógiában áll az áldozati állat sorsával; abban hasonlít rá, hogy individuálisan nem rendelkezik a halál tudatos túlélésére felhasználható erővel. Az, hogy valaki túl tudja-e élni a halált, nem morális kérdés, nem jutalom kérdése, hanem szellemi erők függvénye.

A halál *túlélésével* kapcsolatban háromféle lehetőség van :

1. A halál tudatos túlélése, amely után azonban mégis kialszik a tudat (az időbeliség itt természetesen nem földi értelemben jelentkezik).
2. A relatív halhatatlanság, amelynek *in tempore*, vagyis az időben sem kezdete, sem vége nincsen.
3. Az abszolút halhatatlanság, mely időtlen örökkévalóság. E halhatatlanság azért nevezendő abszolútnak, mert nem a létesültek körén belül valósul meg. Aki eléri, az a lét centrumává és ennek révén a lét urává válik. Ez a centrális és abszolút állapot az abszolút halhatatlanság és az abszolút szabadság állapota – noha itt még az „állapot” szó is csupán hasonlatszerűen alkalmazható.

A halál utáni lehetőségek a jóga és a tantrizmus szerint tehát az ember lelki-szellemi, elsősorban azonban szellemi erőitől függenek, amelyeket viszont az általános életvezetés, a halált közvetlenül megelőző időszak szellemi ébersége és a halál pillanatának minősége határoz meg.

Természeténél fogva az ember nem rendelkezik a halál túlélésének lehetőségével; erre csak akkor nyílik lehetősége, ha meg tudja valósítani a tudati erőinek a testi funkciók, testi feltételek nélküli fenntartását. Mindazok, akik a tudatfunkciók kérdését elmélyültebb vizsgálat alá vették, jól tudják, hogy a test – a központi idegrendszer, az agy és az agykéreg – nem végez tudati funkciókat, még ha az agyi funkciók áttételes módon kétségtelenül hordozói is a tudatfolyamatoknak. Ez önmagában véve ter-

¹⁷ Itt kell megjegyezni, hogy noha a keleti szemléleteket rendszeresen összefüggésbe hozzák a reinkarnációval, ez egy fundamentális tévedés. A magas szintű keleti vallások és tanítások soha nem tanítottak szükségesszerű reinkarnációt, csupán bizonyos tendenciák, emberi törekvések regeneratív visszatérését az emberi létformába. Tehát nem az individuum, hanem bizonyos tendenciák, erők regenerációjáról illetve visszatéréséről van szó, s ebben az összefüggésben akár bizonyos okkult örökletességről is beszélhetünk, amely a materiális örökletességet is befolyásolhatja.

mészetes. Ami viszont már sokkal kevésbé természetes, és ami az alászállottságon belüli *külön* alászállottsággal függ össze, az az, hogy a tudatfunkciók mintegy „beleomlottak” az agyi funkciókba, s ennek következtében mintha csak összenőttek volna velük. Mintha a lovasnak a ló nem egyszerűen hordozója lenne, hanem összenőtt volna a lóval. Az előkészítő utak gyakorlatai egyebek között éppen arra irányulnak, hogy a tudatfunkcióknak ezt a kényszerű összefüggését megszüntessék. Az agyi funkcióknak a hordozó szerepét kell betölteniük, de nem a tudatfunkciókkal való összenőtttség értelmében.

A halál túlélésének, a relatív vagy abszolút halhatatlanságnak az ember alanyiségében, vagyis személyiségén túli belső elvben kell megvalósulnia; és éppen ez az élet egyik alapvető feladata. Azt ugyanis, hogy a halhatatlanság mellékes, senki nem gondolhatja komolyan. Aki ezen az állásponton van, az nem érti a problémát, nem látja meg az alternatívát. Aki megérti, hogy miről van szó, és aki felismeri a halhatatlanság kérdésének voltaképpeni tétjét, annak számára ez nem lehet érdektelen. Annak számára az a fontos, hogy megközelítsen egy realizációs utat – sőt az ilyen ember számára ez minden egyébnél lényegesebb lesz. Éppen ezért az embernek nagyon fontos önmagán belül tisztáznia azt, hogy életében melyik elvet részesíti előnyben: az „*inkább élni*” elvét vagy a „*jóbb mint élni*” elvét. S ha az ember felismer valamit önmagában, ami az élet és a halál kettősségén túl van, akkor választása nem lehet kétséges.

Aki magát pusztán testi lénynek tekinti, azt a test sorsa nemcsak egyszerűen befolyásolja, hanem teljes egészében meg is határozza: testének leépülése őt mint személyt is megszünteti. A másik lehetőség: felismer magában valamit, ami nincs alávetve sem az életnek, sem a halálnak. Ez még nem azt jelenti, hogy önmagában ezt az állapotot stabilizálta is, s ezzel a halhatatlanságot is megszerezte, hanem pusztán annyit jelent, hogy elindult egy olyan úton, amely végül esetleg lehetővé teszi számára a halhatatlanság kivívását.

A HALÁL UTÁNI MEGVALÓSÍTÁS MINT TÁNTRIKUS SPECIFIKUM

A tanítások általában három változatát különböztetik meg a felszabadulásnak illetve felébredésnek. A földi élet folyamán végbemenő felszabadulást *džsínan muktának*, az ilyen módon megszabadult embert pedig *džsínan muktának* nevezik. A halál utáni felszabadulást *vidéha muktának*, az ekkor megszabadult embert pedig *vidéha muktának* nevezik. Harmadik lehetőségként a *džsínavidéha mukti* pedig egy határhelyzetben, magában a halál pillanatában történő felszabadulást jelent, s a halálban megszabadult embert *džsínavidéha muktának* nevezik.

A halál utáni megvalósítás a nem tantrikus utak köréből szigorúan ki volt rekesztve. Az erre vonatkozó tanítások általában arra utaltak, hogy a megvalósítási processzusok csak a halálig gyakorolhatók, azután már nem, ugyanis a halál után már nincsenek korrekciós lehetőségek. Ez az úgynevezett nem tantrikus megvalósítási utakra vonatkozóan teljes mértékben így is van. A tantrikus irányzatok esetében azonban más a helyzet, ezek ugyanis *mindhárom* megvalósítási formát magukban foglalták, ami pedig azt

jelenti, hogy a *vidéha muktá* lehetőségére irányuló metodikákat kizárólag a tantrikus utak birtokolták. A *Bardo-födöl*, a tibetiek halottaskönyve tulajdonképpen egy ilyen *dévajánára* és *vidéha muktára* irányuló realizáció doktrinális foglalata azok számára, akik már életükben átmentek bizonyos *bardo*-beavatásokon, s ezáltal előkészítették a halál utáni lehetőségek megvalósítását.

A BUDDHISTA TANTRAJÁNA

A buddhizmus két alapformája a hínájána és a mahájána buddhizmus. Ez utóbbi tantrikus változatának neve a vadzsrajána, a gyémántvillámjogar-hordozó.¹⁸ A vadzsrajána másik neve a *tantrajána*. A *tantrajána* a tulajdonképpeni buddhista tantrizmus.

Noha a buddhista *tantrajána* nem vezethető le a hindu tantrizmusból, vagyis a buddhista *tantrajána* nem a hindu tantrizmusból jött létre, ennek ellenére szoros kapcsolat van közöttük. E szoros kapcsolat abból fakad, hogy mindkét tantrizmus egy olyan tantrikus ősforrásból, ősvonulatból származik, amely jelen volt mindkét tradíció hátterében, és a hindu hagyományon belül a hindu tantrizmust, a buddhista hagyományon belül pedig a buddhista tantrizmust eredményezte. Ugyanis minden tantrának egy tantrikus háttérhagyomány az alapja – egy olyan háttérhagyomány, amely bár heterodoxnak tűnik, a legmélyebb/legmagasabb értelemben vett ortodoxiának felel meg.

A hindu tantrizmus és a buddhista *tantrajána* egyfelől szorosan összefügg, másfelől határozott különbségek is megállapíthatók közöttük. A hindu tantrizmus tengelyében a szexualitás, pontosabban az *úttá tett szexualitás* áll.¹⁹ A buddhista *tantrajánában* a *megismerésnek* van kitüntetettebb szerepe. Ugyan határozott szexuális szimbolizmussal rendelkezik, ez a szimbolizmus azonban sokkal több és mélyebb vonatkozást mutat egy transzcenzionális és transzcendentális megismeréssel, mint magával a konkrét szexualitással.

¹⁸ A szanszkrit *njára* egyszerre jelenti azt, hogy „gyémánt”, „villám” és „jogar”; a *jána* pedig annyit jelent, hogy „hordozó”.

¹⁹ A félreértések eloszlátása miatt itt kell leegyszerűsíteni, hogy aszexuális szellemi út nem létezett soha, és nem is fog létezni soha. A leghigorúbb aszkézisre alapított utak sem szexustalanok. Teljesen elhibázott lenne az a realizációs megoldás, amely mintegy végletesen aszexualizálni kívánná saját metodikáját. Ez nem azt jelenti, hogy mindegyik szellemi út esetében jelentősége lett volna a szoros értelemben vett szexualitásnak. Természetesen voltak olyan irányzatok, amelyekben a szorosan vett szexualitás semmiféle szerepet nem kapott – de áttekintésük még ezekben az utakban is volt valamilyen szerepe, hiszen a *parusa* és a *prakriti* egyesítése, a *prakriti* felvétele a *parusa*-ba minden megvalósítás lényege. Tehát minden megvalósítás *előre* kapcsolatban áll a szexussal, vagyis azzal, ami a földi-emberi világban mint szexus és szexualitás jelenik meg, s ennek kiterjesztett vonatkozásai minden úton belül megjelentek. Némely úton pedig – mint amilyen éppen a hindu tantrizmus – még a szorosan vett szexualitás is külön szerepet kapott.

A buddhista tantrizmusban a *sakti* megfelelője rendszerint a *pradžnyá*. A *pradžnyát* nem lehet lefordítani, de azt fejezi ki, ami a transzcendentális megismerést annak előfeltételeként megelőzi. A *pradžnyá* tehát még nem megismerés, hanem az, ami lehetővé teszi a megismerést: minden megismerésnek és minden transzcendentális megismerésnek az alapja, a gyökere és az előfeltétele. S e tekintetben ugyanolyan természetű, mint a *sakti*. Azt lehetne mondani, hogy a *sakti* egyik arculata a *pradžnyá*, mint ahogy azt is mondhatjuk, hogy a *pradžnyá* egyik arculata a *sakti* – és a *sakti* csak egy megismerésre centráltabb szemléletben kapta a *pradžnyá* nevet.

Ha a buddhista tantrizmusban a *sakti* megfelelője a *pradžnyá*, akkor a *sákta* megfelelője az *upája*. Az *upája* vulgáris szófejtéssel egy olyan dologra utal, ami *valami* mellett és alatt van, de magasabb rátekintésből mélyebbre hatolva egy olyan létet fejez ki, ami *valami* felett van. Az *upája* tehát bázis, mégpedig a *pradžnyá* bázisa. Az *upája* az a megingathatatlan alap, ami nemcsak alul van, hanem felül is ott van. Az *upája* az a kikezdhetetlen alap, amire a *pradžnyá* irányul, és kizárólag a *pradžnyá* és az *upája* egyesülésével valósul meg a transzcendentális megismerésnek az a foka, amely végül is a felébredést eredményezi.

Egy további különbség a két *tantrájána* között abban ragadható meg, hogy míg a tantrizmus hindu változatában a tevőlegesség nagyobb szerepet kap, a buddhista *tantrájána* bizonyos értelemben inaktívabb. Így például kisebb szerepet kap benne a szorosan vett szexualitás – de ez egyáltalán nem azt jelenti, mintha ez a buddhista tantrikus utaknál teljesen elsikkadna (mint ahogy némelyek szeretnék ezt beállítani, mert valamilyen enigmatikus okból úgy vélik, hogy ha a szexualitás *in concreto* szerepet kap, akkor az szükségképpen a lényeg elhomályosodásához vezet).

A TIGRISLOVAGLÁS

Főképpen a buddhista *tantrájána* vonatkozásában, némely tekintetben azonban a taoizmushoz kapcsolódó tantrával összefüggésben, leginkább pedig e kettő összekapcsolódásának vonalán jelenik meg a „tigris meglovaglásának” szimbolikája mint a legradikálisabb tantra egyik kifejeződése. Julius Evola egyik könyvének címe éppen ezt jelenti: *Cavalcare la tigre*, vagyis szó szerint „meglovagolni a tigrist”.²⁰ A tigris, mint ahogy fentebb már szó volt róla, a létesítő erők feminin aspektusának fékevesztett változatát, vagyis a féktelen *saktit* szimbolizálja. E tigrissel különféle vonatkozásokban lehet az ember: attól kezdve, hogy jelen van az életében, de mivel nem látja, rejtett méreggé válva folyamatosan toxikálja, egészen addig elmenően, hogy már nem jelent számára semmiféle ártó erőt, s ilyen értelemben mint tigris eltűnik az életéből, az ember és a tigris között a viszonyok hierarchiájával lehet számolni. Elvileg lehetséges olyan szint is, amikor a tigrist le lehet győzni vagy a tigristől el lehet menekülni. A tigris

²⁰ *Cavalcare la tigre. Orientamenti esistenziali per un'epoca della dissoluzione* (Milano: Edizione di Vanni Scheiwiller, 1963).

meglovaglásának esete a szóban forgó szimboliztika keretén belül arra utal, amikor a realizáció ösvényén haladó ember meglátja a tigrist, találkozik vele, azonban sem legyőzni nem tudja, sem pedig elmenekülni nem tud előle. Birtokában van azonban egy képességnek, amivel él is: felül a tigris hátára, és a vágató tigrist még vadabb vágatásra ösztönzi, majd pedig irányítani kezdi. Egy bizonyos szimboliztika szerint végül elérkezik az a pillanat, amikor a tigris összeroskad, és akkor meg kell ölni. Egy másik, talán még ennél is magasabb perspektívát nyitó szimboliztikában azonban a tigris egyre inkább irányíthatóvá válik, végül pedig mintegy megszeli magát és hordozójává lesz a jóginak. Ekkor az a fenyegető és pusztító ellenséges erő, amely nemcsak az élet kioltására tör, hanem az életfelettre irányuló erők megsemmisítésére is, a megvalósítás szolgálatába áll: azon az úton válik meglovaglójának és megszeliőjének hordozójává, amely a megvalósítás útja.

Az ember életében a tigris meglovaglásának a legkülönbözőbb esetei jelenhetnek meg. Evola az imént említett könyvében leginkább a – hogy úgy mondjuk – „kulturális tigrisekről” beszél. A művészeti irányzatok körében ilyen tigris volt például a dadaizmus. Evola, aki a dadaizmus alapítói közé tartozott, talán egyedülként volt képes arra, hogy a dadaizmusban ne csak meglássa a tigrist, hanem meg is lovagolja a dadaizmus tigrisét. Egykor a filozófiai irányzatokra és szellemi orientációkra nem volt jellemző a tigrisszerűség. Nem pusztító erők voltak. A XX. században azonban olyan irányzatok jelentek meg, amelyekben markánsan jelent meg ez a tigrisszerűség. Hogy egy-egy irányzat, jelenség vagy erő önmagában véve alkalmas-e arra, hogy meglovagolják, az azon múlik, hogy milyen kvalitásokat reprezentál. A hinduizmusban és a buddhizmusban jelenik meg a *triguna*, vagyis a három ősimőség tana. A három *guna* közül a legmagasabb a tiszta szellemi lényeket képviselő *sattva*; ez alatt helyezkedik el az izzó lelkiállapotot képviselő *radzsas*; legalul pedig a sötét tenyészetnek, a tompaságnak, az inercialitásnak és a tömegnek, majd pedig a megszűnésnek megfelelő *tamas*. Voltaképpen csak azok a tigrisek, csak azok a *sakti*-megnyilvánulások lovagolhatók meg, amelyek a *sattva* és a *radzsas* határától a *radzsas* és a *tamas* határáig terjednek. Azok a tigriserők, amelyek *tamasszerűek*, meglovagolhatatlanok és nem is lovagolandók meg. Tehát míg egy szélsőséges irányzat vagy egy szenvedély meglovagolható, addig a butaság és a tompultság már nem lovagolható meg. Vannak ugyanis olyan tigrisalakzatok, amelyeknél nem a meglovagolás, hanem a *megölés* az egyetlen alkalmazható szimbolizmus, vagyis amelyekhez csak a kiiktatás az egyetlen adekvát viszonyulási lehetőség. A nietzscheiánizmusban vagy az egzisztenciális filozófiában megragadható a tigriselem; ugyanezt azonban már nem lehet elmondani a materializmus vagy a poszt-marxizmus vonatkozásában. Nem azért, mert ezek ártatlanok, hanem azért, mert annyira alacsonyrendűek, annyira a *tamas*-princípiummal függenek össze, hogy már kezelhetetlenek. Ezért ami tigrisként meglovagolhatatlan, azt ki kell iktatni.

A „TANTRIKUS” PROPAGANDA ÉS A TANTRIZMUS EXKLUZIVITÁSA

Végső soron minden ember képes metafizikai önmegvalósításra – de csak *végső soron*. Ebből a konkrét emberre vonatkozó konzekvenciákat nem lehet levonni. Ez pusztán annyit jelent, hogy az emberi létforma *eleve* hordoz ilyen irányú lehetőségeket, s bizonyos feltételek már egyszerűen az emberi létformával adóttak – de hogy minden előzetes feltétel meglegyen, ahhoz az emberi létformán belül kivételes kvalitások megszerzésére vagy birtoklására van szükség.

Nagyon sajnálatos, hogy a jelenkorban már keleti – indiai és újabban tibeti – „guruk” is járják a világot, hogy különféle utakat propagáljanak. Úgy látszik, hogy már az a pusztán tény, hogy keletiek, és az adott a témáról informatíve tudnak valamit, különösen szuggesztív hatással van a nyugati emberre. Pedig ha egyszer valaki tud valamit, teljesen mindegy, hogy azt honnan tudja; *ha tudja*, teljesen mindegy, hogy – például – villamoson hallotta vagy egy keleti mestertől tanulta.

Amit konjunkturális szempontból előnyösen népszerűsíteni lehetett, azt népszerűsítették is. Éppen ezért a mai világban járó úgynevezett „jógikról” India zárt, exkluzív köreiben a legrosszabb vélemény alakult ki. Azt, hogy valaki ezen a téren tévutat képvisel, abból lehet csalhatalan pontossággal megállapítani, hogy az általa képviselt ösvényt mindenki számára minden további nélkül járhatónak tartja; ebben az esetben *nyíltmálván* tévútról van szó, s ez alól kivétel nem lehet. Ez ugyanis éppen az emberi minőségnek a megtagadását jelenti – márpedig az emberi kvalitásoknak ebben az összefüggésben összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőségük van, mint általában az életben. Éppen a kevésbé látványos különbségek azok, amiknek a jelentősége hallatlanul fel-fokozódik.

A szellemi élet minden formája minden elképzelhető vonatkozásában *hierarchikus*. Ilyen módon a szellemi önmegvalósításnak is egy belső hierarchiája van, mely a közönséges emberi állapotoktól az Abszolútum megvalósításáig hierarchikus képet ad. S mivel az emberek hierarchikus princípiumok szerint különböznek egymástól, a jóga szemlélete sem ismer el semmiféle emberi egyenlőséget. Csupán egységet ismer, s nem egyenlőséget – egységet, amely azonban csak az állapotokon kívüli centrális, középponti abszolút állapot megvalósításával áll helyre.

A TANTRIKUS PRAXIS ALAPFELTÉTELEI

Illusztratív szempontból néhány szót szeretnék szólni azokról a feltételekről, amelyek az előkészítés előkészítésének fázisában, vagyis a *prajóga* szintjén rendelkeznek elengedhetetlen fontossággal. Ezt a fázist nevezi a tantrikus szimbolika „a bilincsek széttrésének”.

A tantrikus irányzatokban meg kell haladni minden emocionalitást. A mai pszichológiai szóhasználat értelmében az emóció az érzés degenerált állapotát jelenti, egyfajta belső szétszóródottságot. Az emocionalitás meghaladása pedig azt jelenti, hogy

először a negatív, majd a pozitív emóciókat kell felszámolni. Tehát a tantrikus úton az emocionalitás egy felszámolási folyamat során már a kezdeti stádiumban *meghaladottá* válik – és itt valóban a „meghaladottság” a legpontosabb kifejezés, mert nem egyszerűen egy kiiktatást takar, hanem a negatív és pozitív emóciók szintjén való túllépést.

Még lényegesebb előfeltétel a *félelem megsemmisítése*. A félelem tantrikus szempontból az egyik legsúlyosabb akadály, éppen ezért a félelem megszüntetését a lét minden síkjára ki kell terjeszteni. Az elvektől, a gondolatoktól, az érzésektől, az állatoktól, az emberektől, a természeti erőktől, a magasabb hatalmaktól való félelem – egyszóval a félelem *minden formája* elvetendő.

Különös módon még *az életet meghatározó szabályok meghaladása* is szükségessé válik. A valóban spirituális szellemi szemlélet – különösen pedig a jóga és a tantrikus jóga – a moralitást egészen más szempontból értékeli, mint ahogy az például a vallásoknál szokásos. A moralításban egy benső intuíciónak kell működnie, és a kodifikált morális szabályok a benső intuitív döntések szempontjából csupán a tájékozódást szolgálhatják. Vagyis a tantrikus moralitás szempontjából mindaz helyes, mindazt meg lehet és meg kell tenni, ami a metafizikai önmegvalósítást elősegíti, és mindaz helytelen és mindazt kerülni kell, ami ezt akadályozza. Ezen kívül más morális szabály nincs. Az összes szabály csak a figyelem felhívásának szerepét szolgálja.²¹ Annak, akiben benső fény él, akiben a felelősség a lét egészével egybeeső elveken nyugszik, az elmondottakon kívül nincs szüksége más irányelvre. Vagy az abszolúciót szolgálja valami – és akkor meg kell tenni; vagy akadályozza az abszolúciót – és akkor el kell kerülni. Ami pedig e téren közömbösnek látszik, azt még mélyebb konszideráció tárgyává kell tenni, hogy a döntés intuitív, szabad és akaratlagos lehessen.

A TANTRIKUS TEÓRIA ÉS A TANTRIKUS PRAXIS

A jóga s azon belül a tantrikus jóga szinte kimeríthetetlen téma, hiszen már pusztán teoretikus része is óriási előtanulmányokat igényel. Azonban azt hiszem, hogy bizonyos irányadó, meghatározó szempontokat röviden is fel lehet villantani azok előtt, akik csak nagyon keveset hallottak erről.

Ma az önátalakítás kérdése pszichológiai és egzisztenciális dimenziókban gyakran felvetődik. Az ilyen jellegű ismeretek azonban nem járulnak hozzá a távol-keleti realizációs ösvényekben megfogalmazott alapelvek világosabb megértéséhez. A tantrizmust és a jógát semmiféle olyan szempontból nem lehet megérteni, amely nem magában ebben a körben, vagyis nem a megvalósítás elvének és gyakorlatának körén belül merül fel. Ahogy a jógának és a tantrizmusnak nem lehetséges olyan pszichológiai

²¹ Meg kell jegyeznünk, hogy ez a tétel ebben a formájában nem érvényes azokra az emberekre, akik nem az Ön-megvalósítás útját járják. Az ilyen emberek számára a szabályok *paramsolatok*, amelyeket meg kell tartaniuk, amelyeket követniük kell, sőt az ilyen embereket végső soron akár rá is kell kényszeríteni arra, hogy betartsák a szabályokat.

interpretációja, amely valóban irányadó lehetne, éppúgy a társadalmi vagy történeti szempontokból sem vezethetők le olyan elvek, amelyek ezen a területen biztos eligazítást nyújthatnának.

A szellemi szférában a pszichológia inautentikussá válik, mert megpróbálja a szellemet a psziché szintjére csökkentve értelmezni – vagyis azon a szinten, ahol a szellem alanyiságát figyelmen kívül hagyhatja. A pszichológiai megközelítés a szubjektumban legfeljebb annyit lát, hogy a pszichikum a világot – amely a pszichológia szerint eleve adott – saját projekcióinak megfelelően módosítja. Ezzel szemben az a szemlélet, amely a jógának is sajátja, nem a világ módosításának lehetőségét tételezi a perszonális akarat számára, hanem ennél összehasonlíthatatlanul többet: azt vallja, hogy az egész világ létének avagy nemlétének meghatározása az Alany hatalmi körébe tartozik. E szemlélet szerint ugyanis nincsen a felfogó tudat létén kívüli objektivitás. Maga az objektivitás is a tudati lét körébe tartozik. Van objektív világ – de nem a tudattól függetlenül.

Ha valaki a jógában azt látja meg, amire a jóga irányul, akkor azt is belátja, hogy ez a szemlélet elvitathatatlan és integráns elemét alkotja a jógának. Természetesen ahhoz, hogy az ember a jobb közérzet érdekében testgyakorlatokat végezzen, nem szükséges jógája, de az efféle praxisnak nincs is semmi köze a jógaéhoz, és csak névlegesen függ össze vele. Ez az összefüggés azonban, mely a közvélemény szintjén mintegy megalapozottságot nyert, inkább akadályozza az egész kérdéskör megértését, semmint irányadó lenne.

A személyes, perszonális ember hatalmi körébe nem tartozik bele a világ. Nem uralkodik a világ felett, és a világ – úgy tűnik – nélküle is fennáll. Ez azonban a perszonális lefokozottságból származik, illetve azokból a kifordult szemléletekből, amelyek e lefokozott állapotnak a sajátosságai. Ennek egyik legeklektikusabb példája az, hogy az ember azt tartja valóságosnak, amivel szemben tehetetlen, és minél tehetetlenebb valamivel szemben, azt annál valóságosabbnak tartja. A közönséges ember a láthatóságot, különösen pedig a tapinthatóságot tartja a valóság legfőbb kritériumának: „Ha látom, elhiszem. Ha tapintom, elhiszem...” Pedig sokkal helyesebb lenne, ha azt tartaná a legvalóságosabbnak, ami leginkább a hatalmában van. Az efféle funkcionális és tartalmi kifordultságok eredményezik azt, hogy a közönséges ember az észleleti világot – minthogy azzal szemben tehetetlen – kifejezetten reálisnak tartja: olyannyira reálisnak, hogy az már tőle függetlenül is fennáll. Kétségtelen, hogy a közönséges vagy perszonális tudat sem teremtőként, sem fenntartóként nem éli át önmagát. És ez valóban így is van; az ember közönséges tudatállapotában az észleleti világot nem úgy éli át, mint saját teremtményét. Ez azonban pusztán annyit jelent, hogy önmaga teremtető aktivitását mintegy elveszítette. Ha úgy érzi, hogy amit maga körül tapasztal, azt más hatalom létesítette és az más hatalom által áll fenn, akkor ez azt jelenti, hogy saját erőt nem saját erőiként fogja fel. Ettől függetlenül azonban a közönséges észleleti világ is az észlelés révén van – csak hogy ebben az esetben a teremtető aktivitás tudata nem jelenik meg a tudatosság körében. Vagyis az, hogy az ember

nem tud saját teremetői potencialitásáról, nem cáfolata a szolipszizmusnak, hanem egy arra irányuló figyelmeztetés, hogy a szolipszisztikus helyzetet meg kell valósítania, s önmagát maradéktalanul a teremető, a fenntartó és az átalakító hatalom pozíciójába kell redukálnia – vagyis nem abba a helyzetbe, ami az erők elvesztettségével függ össze, hanem abba a pozícióba, ami megfelel a valóságos helyzetnek.

Az, hogy perszonális szinten az ember nem éli át magát teremetőnek, és a világot ilyen módon függetlennek tartja önmagától, csaknem természetes. Ez azonban azzal függ össze, hogy saját tudatával kapcsolatban nem rendelkezik a szükséges intuíciókkal. Ha az ember élesen figyeli saját tapasztalati világát, akkor ezekhez az intuíciókhoz tulajdonképpen minden különösebb előtanulmány nélkül is eljuthat. Ha elfogulatlanul és minden különösebb világnézeti megszorítás nélkül élesen megfigyeli a körülötte lévő világot, akkor felébredhet benne az az intuíció, amely a világ és önmaga létének helyes relációját feltárja. Ugyanennek a relációnak a tételezése a jogának és a tantrikus jogának is integráns elemét alkotja; sőt annak érdekében, hogy valaki önmagában tudati, létfeli átalakításokat hajtson végre, ez a szemlélet – előfeltétel.

A *padmacsakra*kkal, a nőnemű kígyóhatalommal és a *sáktával* kapcsolatos doktrínakörben valójában egy egységnek, sőt – minthogy itt egy emberfeletti léptékű egységfogalomról van szó – egy *egység feletti egységnek* a helyreállításáról van szó. Ez az egység mindig *önmagam* egysége. Ez az, amire mindig vissza kell térni, bármennyire is eltávolodunk tőle a mitologikus és szimbolikus megfogalmazások során: mindig vissza kell kanyarodnunk ahhoz, hogy végső soron mindig *önmagamról* van szó. Nem önmagunkról – mert egy ilyen megfogalmazás csak elvonné a kérdés élet –, hanem Önmagamról, de nem személy szerinti önmagamról, hanem Alany szerinti önmagamról. Ha az ember nem képes mintegy fehérizzáson tartani azt a gondolatot, hogy „*rajtam* múlik minden”, óhatatlanul eltévelyedik. S ha ez bekövetkezik, többé sem racionális, sem ennél magasabb értelme nem lesz annak, amit a kozmológiáról, a metafizikusról, mindenekelőtt azonban amit az önmegvalósításról lehet mondani.

...

Vizi Péter és Vizi Pál

Pap Gábor

Egy magyar népmese asztrálmítoszi dimenziói

Mindenekelőtt néhány hasznos tudnivaló.

Jelen tanulmány „A mindenséggel mérd magad!” (A népművészet jelrendszeréről) című, készülő könyvünk egyik – reményeink szerint magában is érthető – fejezete. Elhelyezkedése az eredeti kézirat egészében szigorúan megszabja, milyen fogalmi apparátust alkalmazhatunk itt tételeink kifejtésére (csakis olyan fogalmakat, illetve módszereket, amelyek az előző fejezetekben már bevezetődtek), és milyen „kellékek” alkalmazásáról kell egyelőre lemondanunk.

Teljes egészében ismertnek tételezzük a mediterrán és a keleti zodiákust, a maga 12-12 „állat”-alakzatával; továbbá a mediterránon belül az ún. dekanátusi rendszert, a keletin belül pedig a Hold-házak 28-elemű csoportozatát. Nem számolhatunk viszont még a bolygóuralmi rendszer ismeretével, ezért a szórványosan felbukkanó ilyen irányú észrevételeket mindig külön kell bevezetnünk, illetve kommentálnunk. Ugyanígy le kell mondanunk az ún. misztikus zodiákusra való utalásokról, s ebből következőleg a hagyomány háromrétegű ember-, illetve eseményképéből (szellemiség – lelkeség – testiség) itt és most csak a két szélsőséggel, a szellemi, valamint a testi vonatkozásokkal tudunk foglalkozni.

Az elemzésünket pontról-pontra követni és ellenőrizni vágyó Olvasó számára mindenesetre most mindjárt egyetlen táblázatba összesítjük a legfontosabb tudnivalókat (1. ábra).

1. ábra (az I. sz. táblázathoz)

1. sz. táblázat

Dekanátusok	Ny-i Zodiákus	BolygókK-i Zodiákus	Hold-házak
-------------	---------------	---------------------	------------

Kos

Oroszlán

Nyilas

Kos

Mars otthon

Nap erőben

Kutya

Kutya

Farkas

Griffmadár

Bika

Szűz

Bak

Bika

Vénusz o.

Hold e.

Disznó

Disznó

Galamb

lkek

Mérleg

Vízöntő

lkek

Merkúr o.

Sárkányfej e.

Patkány

(Egér)

Patkány (Egér)

Bagoly

Rák

Skorpió

Halak

Rák

Hold o.

Jupiter e.

Bivaly (Ökör)

Bivaly (Ökör)

Gólya

Párduc

Oroszlán

Nyilas

Kos

Oroszlán

Nap o.

— e.

Tigris (Oroszlán)

Tigris (Oroszlán)

Róka

Szűz

Bak

Bika

Szűz

Merkúr o.

Merkúr e.

Macska (Nyúl)

Macska (Nyúl)

Medve

Mérleg

Vízöntő

Ikrek

Mérleg

Vénusz o.

Szaturnusz e.

Sárkány

Sárkány

Szarvaskígyó

Gilisza (Kolbász)

Skorpió

Halak

Rák

Skorpió

Mars o.

— e.

Kígyó

Kígyó

Szarvas

Nyilas

Kos

Oroszlán

Nyilas

Jupiter o.

Sárkányfarok e.

Ló

Ló

Dámvad (Őz)

Bak

Bika

Szűz

Bak

Szaturnusz o.

Mars e.

Kecske (Juh)

Kecske (Juh)

Sakál (Szakáll)

Csecsemő

Vízöntő

Ikrek

Mérleg

Vízöntő

Szaturnusz o.

— e.

Majom (Ifjú)

Majom (Ifjú)

Holló

Halak

Rák

Skorpió

Halak

Jupiter o.

Vénusz e.

Kakas (Madár)

Kakas (Madár)

Páva

Elemzésünk tárgya a Vizi Péter és Vizi Pál című magyar népmese, Benedek Elek – Kormos István feldolgozásában. (Forrásunk: Benedek, 1976. 144–151. o. – a kiemelések minden esetben tőlünk!)

2. ábraEgyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, még az Óperenciás-tengeren is túl, volt egy öreg király, s annak egy szépséges leánya. Akadt is a királykisasszonynak kérője, nem egy, de tizenkettő is. Hanem az öreg király egyhez sem adta, mert egy éjjel valami csudálatos álmot látott, azt előbb meg akarta fejtetni az ország bölcs embereivel. Az volt a király álma, hogy a leánya két korszó vizet kiöntött a földre, az a víz elkezdett áradni, s olyan nagyra áradott, mint a tenger; elborította az ő országát, de nemcsak azt, elborította az egész világot.

Reggel, amint felkelt a király, összehívatta mind az ország bölcsseit, a jóvendőmondókat, az az álomfejtőket, s elmondotta nekik az álmát. Összeültek a bölcssek, s nagy tanakodás után meg is fejtették az álmát a királynak. Azt mondták, hogy az a két korszó víz két vitéz fiút jelent, s az a két vitéz fiú a királykisasszony gyermekei lesznek. A kiöntött víz áradása a két fiú vitézségét jelenti, s az a szörnyű nagy áradás meg azt, hogy az a két fiú elfoglalja az egész világot, s egyben az öreg király országát is. Merthogy megijedt az öreg király ettől az álomfejtéstől, az ország bölcssei azt tanácsolták, hogy ne adja férjhez a leányát, hanem a legmagasabb hegy tetején építtessen egy kis vasházat, azon a vasházon ne legyen se ajtó, se ablak, csak éppen egy akkora lyuk, hogy egy csupor meg egy tányér s mi más egyéb, ami kell, beférjen rajta.

Ebbe a kis házacskába zárja be a leányát, ki se eressze soha, s akkor nem teljesedik be az álma.

Eddig tart az első dramaturgiai egység, itt mindjárt mi is megállhatunk egy szusszanásra. Minthogy a továbbiakban nem lesz módunk rangjukhoz méltó terjedelemben elemezni a hazai és külföldi folklórkutatás tárgyunkat érintő fontosabb eszmefuttatásait, így ezúttal először és utoljára mutathatunk rá, hogy megítélésünk szerint hol és miként csúszhat vakvágányra folkloristáink okoskodása, amikor – ritkán – népmeséink tartalmi vonatkozásainak boncolgatására is időt szakítanak.

Eljárásuk lényegében két alaplépésből áll. Először megállapítják, hogy a szóban forgó mesemotívum – mondjuk, esetünkben az álom útján nyert figyelmeztetés, illetve a veszély elhárítására tett kísérlet: a még érintetlen leánygyermek elzárása a világ elől; vagy a korszó(k)ból kizúduló, mindent elöntéssel fenyegető vízáradatnak a születendő gyermek(ek) vitézségére, majdani világhódító tevékenységére való magyarázása stb. – melyik rekeszébe (alrekeszébe) sorolható be az éppen érvényben lévő nemzetközi népmese-katalógusnak. Ez az eljárás első közelítésben pontról pontra megfeleltethető annak, ahogyan egy vegyész elemekre bont valamely tetszőleges összetételű vegyületet, s az elemeket sorra beutalja a

periódusos rendszer nekik rendelt lakosztályaiba. Folkloristáink büszkék erre a megfelelésre, mert úgy vélik, annak a jele ez, hogy elemző módszerük épp olyan tudományos, mint a kémikus kollegáké. Pedig nem így van, és nem is olyan nehéz belátni, miért.

Amikor egy kémiai elemet „azonosítunk”, azaz megkeressük a helyét a periódusos táblázatban, nem pusztán formális jellegű a tevékenységünk. Valójában egy hierarchiában keressük meg a vizsgált valóságdarabkánk helyét, szerepét, s ez a hierarchia végső soron az egész való világé, hiszen mai tudásunk szerint nincs a világnak olyan – kémiai értelemben vett – eleme, amely ebben a táblázatban meg ne találhatná (sőt, jobbára már meg is találta) a maga pontosan meghatározott, de legalábbis tetszőleges pontossággal meghatározható helyét. Ugyanez nem mondható el a nemzetközi folklórkutatás ma érvényben lévő „periódusos rendszereiről”, az ilyen vagy olyan tudósnevekkel fémjelzett motívum-katalógusokról. Ezek felépítéséből éppen az a mozzanat hiányzik, amely a Mengyelejev-féle rendszert „világmagyarázó” szerepkörrel ruhazza fel: a szervesség mozzanata, más módon kifejezve: a gráf-jelleg, egészen egyszerűen fogalmazva: a hierarchia, amely valamiféle magasabb szükségszerűség, másképp-el-nem-képzelhetőség jelenlétét sejtetné bennük, mint teszi a Mengyelejev-táblázat esetében.

Ha ez utóbbiban megtaláltuk vizsgált anyagféleségünket, azzal róla magáról is, meg a világról is, amelyben „helyére került”, igen sokrétű és értékes információhoz jutottunk. Ha a motívum-katalógus segítségével „azonosítani” tudunk valamely népmesei fordulatot, azzal csupán egy többé-kevésbé összetett számadathoz jutottunk, amely – a rendszer összeállításában vezérszerepet játszó önkényesség mozzanatából fakadóan – önmagán túl vajmi keveset árul el kérdéses motívumunknak a tágabb világban elfoglalt helyzetéről, szerepéről, de még csak utalást sem tartalmaz arra, hogy ilyenje is lehetne neki.

Jórészt ennek a – mindjárt az első lépésnél pregnánsan megnyilatkozó – hiánybetegségnek a folyományaként kerül sor a folklorista jelzővel ellátható népmesekutatás gyakorlatában a második számú típusos „félrelépésre”. Minthogy az a számontartási rendszer, amelynek a besorolással tagjává avattuk a vizsgált népmesemotívumot, nem rendelkezik olyan hierarchiával, amely valami (nem túlságosan bonyolult) módon összefüggésbe hozható lenne a való világ – tágabb keretek között, illetve hosszabb távon érvényesülő – saját hierarchiájával, nem marad más választás: lineáris megfeleléseket kell (re?)-konstruálni az egyes tételek között, illetve egy-egy tétel és más, hasonlóan szeretlen felépítésű rész-rendszerek – például a történelem- és irodalomtudomány által már korábban kialakított térbeli-időbeli egységek – ránk maradt termékei: ókori, középkori, reneszánsz, barokk, rokokó, biedermeier (stb.), ilyen vagy olyan nemzetiségű történeti, anekdotikus vagy mitológiai jellegű szövegemlékek között.

A folklórkutatás tipikus kérdése ebből kifolyólag csakis az lehet egy-egy népmesével vagy népmese-részlettel kapcsolatban, hogy a szóban forgó motívum onnan ment-e ide, vagy innen oda. (Esetünkben az elzárt leányzó az ókori Rhea Sylviának, Romulus és Remus anyjának a leszármazottja-é inkább vagy a középkori Szent Borbáléé?... a vízáradat, mint a jövődő világalom előhírnöke, vajon nem a népvándorlás-kori Turul-monda Álmosának hagyatéka?... stb.) Márpedig rosszul feltett kérdésekre, mint ismeretes, nem lehet jól válaszolni.

A mi kérdésfeltevésünk – nem árt, ha újólag tisztázzuk – éppenséggel arra irányul, hogy a népmeséinkben egyenként, illetve e mesék együttesében megnyilatkozó hierarchia nyomait pontról-pontra ki tudjuk tapogatni, s ezt a „belső hierarchiát” minél szorosabb kapcsolatba tudjuk hozni (pontosabban: amennyiben van ilyen kapcsolat, azt minél meggyőzőbben ki tudjuk mutatni!) a tágabb világ hagyományosan fontosnak, számontartásra kiválólag és sok-sok generáción keresztül érdemesnek tartott hierarchiájával.

Minthogy a szóba jöhető hierarchikus képletek között eddigi tapasztalataink szerint az Állatöv (a fentebb adott kétirányú, „keleti”, illetve „mediterrán” megfogalmazásában, továbbá a jelzett Hold-házis dekanátus-bontásokkal) bizonyult a legátfogóbb érvényességi körűnek, illetve legtartósabbnak, első közelítésben eddig is, eztán is ehhez fogjuk mérni – ennek az egyes rekeszeibe fogjuk „belepróbálni” – vizsgált és vizsgálandó népmese- (ábrázolósos népművészeti) motívumainkat. Így aztán, ha egy-egy ilyen „azonosítási” kísérlet sikerrel jár, mi is elmondhatjuk majd kémikus kollegánkkal, hogy igen sokrétű és értékes információkat szereztünk az ily módon „helyére került” népművészeti „elemről” – valamint, rajta keresztül, az őt magába foglaló tágabb valóságról.

De térjünk vissza most már választott mesénkhez, illetve annak első, imént idézett fejezetéhez.

Alig hihető, hogy akadna olyan elfogulatlan olvasó, aki a fentiek ismeretében ne hozná összefüggésbe „kapásból” a szóban forgó meserészletet az évkör Vízöntő-szakaszával. Ám az is nyomban felismerhető, hogy ugyanitt és ugyanakkor egyszersmind az Ikrek-tulajdonságmező is legalább ekkora hangsúllyal jelentkezik. A kérdés mármost úgy fogalmazható meg – ha azt akarjuk, hogy a válasz valóban felvilágosító erejű legyen –, hogy vajon a Vízöntő-korszak Ikrek-dekanátusában járunk-e mesénk kezdetén, vagy megfordítva: az Ikrek-kor Vízöntő-dekanátusában.

A választ ennek az egy egységnek az elszigetelt vizsgálata alapján nehéz lenne megadni, illetve helyességét hitelt érdemlően igazolni. Mindenesetre valószínűbbnek látszik a második eset, hiszen ekkor egy korszak első és utolsó dekanátusa jellemezné mesei „helyszínünket” (helyesebb lenne „tér-idő-

színről” beszélni!), s így máris szinte biztosra vehetnénk, hogy a precessziós rendben kell majd végigjárunk a mese egymást követő fejezeteit, amikor is minden egyes szakaszba a vége felől (az utolsó, harmadik dekanátuson kezdve) nyomulunk be. Ha feltételezésünk helytáll, akkor a következő mese-fejezetben jellegzetes Bak-tulajdonságokkal kell találkozunk, amelyekről a szakasz végéig ki kell derülnie annak, hogy Bika-közegeben nyilatkoznak meg. Ezzel szemben a másik feltételezést – hogy tudniillik a Vízöntő-kor Ikrek-dekanátusa íródott volna körül a mese-kezdő részletben – akkor tekinthetnénk igazoltnak, ha visszamenőleg sikerülne kimutatni benne a harmadik Vízöntő-dekanátus, a Mérleg egyenrangú jelentkezését (ez még elképzelhető lenne, hiszen a tanácsadók álomfejtése ilyen jegy-tulajdonságok jelenlétére is utalhat), továbbá – és ez a perdöntő mozzanat! – ha utána a Halak-korszakra jellemző tulajdonságok, majd a Halak további rész-egységei, a Rák és a Skorpió tűnnének föl a következő cselekményegységben.

Lássuk, melyik esettel állunk szemben!

3. ábraHát az öreg király megfogadta a bölcs emberek tanácsát, felvitte a leányát a legmagasabb hegy tetejére, körülépítette egy kis vasházacskaival, s azon csak éppen akkora lyukat hagyatott, hogy enni- s innivalót beadhassanak neki.

Hej, sírt a szegény királykisasszony, szakadott a könnye, mint a záporeső. De hiába sírt, az öreg király nem kegyelmezett. Sírás volt éjjele, nappala, nem látta a fényes napot, nem látott sem embert, sem állatot.

Egyszer, mi történt, mi nem, elég az, hogy nagy csuda történt: a kis vasházacska földjéből forrásvíz buggyant ki. A királykisasszony nagy örömmel ivott belőle, aztán lefeküdt, elaludt szépen, csöndesen. S ím, halljatok csodát! – két aranyhajú gyermek játszadozott reggel körülötte.

Éppen Péter és Pál napja volt, s a királykisasszony a két fiút elnevezte Péternek és Pálnak, s arról a forrásvíztől még vezetéknevet is adott nekik. Úgy hívtá őket: Vízi Péter és Vizi Pál.

Zárt állapotba kerülni, ahol csakis enni és inni lehet – ez a Bak-, illetve Bika-tulajdonságok félreismerhetetlen jelentkezése a meseszövegben. Ráadásul mindez a szűzen-maradás érdekében történik, vagyis a harmadik föld-elemű dekanátus is jelen van a situációban.

De vajon mit keresnek ebben a Zodiákus-szakaszban az olyan „renitens” elemek, mint a forrás, a csodás teherbeesés, az aranyhajú ikerpár vagy a Péter-Pál napról történő névadás? A választ az utóbbi mozzanat adja meg. Nyilvánvalóan a „túloldali” (a föld alól feltörő), azaz a testi megnyilatkozás külsőségeit meghatározó jegytulajdonságokkal állunk szemben ezúttal: Péter és Pál a Bakkal szemközti Rák-hónap karakteres szent-párosa, közös névünnepük június 29-ére, a Rák havának első, jellegadó dekanátusába esik. Ennek megfelelően anya-központú család (Rák-jellegzetesség!) képződik a föld alól érkező „kihívásra” a Bak-ság kényszerűen zárt közegében. A Péter-Pál karakterű iker-állapot (a két aranyhajú gyermek) ebben az összefüggésben leginkább a Rák-testiség Halak-dekanátusát idézheti, míg a Bika-tulajdonságmező „átellenese”, a Skorpió-ság az ital által való megtermékenyülés aktusában kap testi karakterű megfogalmazódást.

Bár ily módon mindhárom „szemközti” dekanátus jelenléte kimutatható a meseszövegben, észre kell vennünk, hogy a „bemeneti” dekanátus – esetünkben ez a Baké – átellenese „mutatja magát” a legpregnansabban. E megállapítás érvényességének hatókörét könnyen ellenőrizhetjük, ha visszalapozunk előző mese-egységünkhöz. Itt – mint még bizonyára emlékszünk rá – a Vízöntő volt a bemeneti jegy-szakasz, s valóban: a vele szemközti Oroszlán-tulajdonságok mutatkoztak meg abban a körülményben, hogy a vízáradat álom-motívumának értelmét – reális, evilági keretek közti megvalósulását – az álomfejtők világhódító uralkodói magatartásban állapították meg. Ez pedig, mint tudjuk, jellegzetes Oroszlán-„hozadék”, amelyet a hódítás féktelensége Kos-, a rendkívüliség, a nem-evilágiság (álomból-indukálódás) mozzanata pedig Nyilas-tulajdonságokkal színezték át.

De kövessük tovább Vizi Péter és Vizi Pál történetét. Ha játékszabályaink továbbra is érvényben maradnak, akkor most a Nyilas bemeneti szakaszán át a Kos-világkorszakba kell érkeznünk, miközben a testiség síkján a szemközti Ikrek-sajátosságokkal kell találkozunk. Úgy is mondhatnánk: a végrehajtás munkája ikrekre kell, hogy háruljon ebben a meseszakaszban.

4. ábraTelt-múlt az idő, a királykisasszonynak elmúlt a rossz kedve, dajkálta, nevelte a gyermekeket, s mire hét esztendősek lettek, úgy megerősödtek, hogy egyszerre csak nekidültek a vasházacska falának, s az oldalát kidöntötték. Most már mehettek, amerre szívüknek tetszett. A fiúk az anyjukkal együtt azt határozták, hogy az anyjuk csak maradjon ott, míg visszajönnek szabadítására.

Elindult a két fiú, bementek a városba, ott szereztek maguknak nyilat, kardot, kést, mindenféle fegyvereket, aztán addig mentek, mendégéltek, míg egy rengeteg erdőbe nem értek. Rengeteg erdőben addig mentek, míg egyszerre csak az út kétfelé vált. Ott letelepedtek egy fa alá. Nem is gondolták, hogy miféle fa alá telepedtek le. Ez a világ jósfája volt. Aki e fa alatt valamit kívánt, annak minden kívánsága teljesedett.

A képlet világos: a zártság állapota – a Bak-tulajdonságmező – drámai hirtelenséggel felszámolódik. (Az átalakulás effektív végrehajtói természetesen az ikrek!) A kunyhó falának ledöntése, majd visszaállítása – egy folyamat színéről-visszajáról történő végigpörgetése – a Kos-tulajdonságmező átellenében esedékes Mérleg-testiséget (egyensúlyra törekvés, illetve az egyensúly megvalósítása) idézi rendkívül érzéketlen, plasztikus formában. (Jellemző adalék, hogy a gyermekek nem térnek vissza többé a mese folyamán a „helyreállított” vasházikóhoz: a cselekménymozzanat értelme végső soron a rombolás-építés egyensúlyának megteremtése, s ezáltal az anya biztonságának szavatolása. Mint tudjuk, mindkét mozzanatot a Mérleg-tulajdonságmező idézője a hagyományban.)

Bevonulás a városba, különféle fegyverek vásárlása, más szóval: felkészülés a jóslat betöltésére – mindebben a megvalósulás síkjára átvetült álom-motívumot érzékelhetjük, vagyis Oroszlán-tulajdonságok derengenek át a „tüzes” Nyilas- és Kos-sajátosságok által keretbe foglalt mese-közegen. A kétirányú „mentek, mendegéltek” – előbb a városba, aztán az erdőbe – jellegzetesen Kos-jelet ír le összesített nyomvonalként, s ez a mozgásdiagram végül állóképpen is megfogalmazódik: „az út kétfelé vált”.

Térben és időben egyaránt definiálható tartományhatárra érkeztünk. Ha a bemeneti dekanátusok szerint tartjuk nyilván az egyes téridő-színeket, akkor itt és most a Nyilas és a Skorpió határmezsgyéjén emelkedő Tejút-fa kell, hogy fogadjon bennünket, hiszen – egyelőre tökéletes csillagkép-állatövi jegy-szinkronitást feltételezve – a Tejút éppen e két csillag-birodalom közös határsávjában metszi az Ekliptikát; idő-egységekre átszámítva pedig ez annyit tesz, hogy e két jegy-érvénytartam határára érkezve okvetlenül valamilyen csodás élőfának kell a mesehős(ök) útjába állnia. „A világ jósfája”, amely az alatta állók (értsd: a közegébe jutottak) minden kívánságát teljesíti – pontos, szinte szó szerinti megfelelője a sámánizmus „világfájának”, amelyet Solymossy Sándor, Berze Nagy János, majd Diószegi Vilmos már korábban kapcsolatba hozott népmeséink „mindenmagterő”, „tetejetlen” és egyéb, rendkívüli tulajdonságokkal felruházott fáival.

A Tejútra alkalmazott élőfa-jel nem önkényes konstrukció, hanem – a többi, már megismert képjelhez hasonlóan – szerves karakterű, azaz közvetlen és sokoldalú kapcsolatban áll az általa jelölt valóságtartománnyal: a legfontosabb (elsősorban is „mindeneket generáló”) tulajdonságaival jellemzett Tejútrendszerünkkel. Prózaiban fogalmazva: a Tejút, szabad szemmel nézve, éppen itt, a Skorpió és a Nyilas csillagképek között mutatkozik leginkább élőfának az égbolton, mégpedig vastag törzsű, az Ekliptika „talajszintje” fölött mindjárt két ágra bomló fának, míg a többi csillagkép mezejében inkább útnak vagy folyónak mutatkozik, s csak az átellenben lévő Bika-Ikrek határterületen egyenesedik fel ismét, hogy – most meg vékony és egyetlen-törzsvonulatú fácska váljék belőle: voltaképpen a mi

kéttörzsű „jósfánknak” a túlsó – innen, a Skorpió-Nyilas átmenet mezejéből nézvést „odaföntinek” adódó – fele.

Ez annyit is jelent, hogy ami „odaföntről” esik le, az értelemszerűen a túloldalról jön, azaz ha a Nyilas mezejében várom, akkor az Ikrekből, ha a precessziós „séta” során már átjutottam a Skorpióba, akkor a Bikából.

Miféle „névjegyet” küldhet át ide a szemközti Bika-tulajdonságmező, hogy nyomban ráismerjünk: ő a feladó? Nyilván ételt-italt, s ha „teljes névével” is be akar mutatkozni, akkor teljes testiségében materializálódott – malacot, a Bika-jegy keleti állat-jelvényét.

5. ábraLeült a két fiú a fa alá, beszélgetnek, tanakodnak. Egyszerre csak azt mondja az egyik:

– Hej, istenem, de jó volna egy kicsi ropogós malacpecsenye.

Abban a pillanatban, ahogy elsőhajtotta magát, leesett a fáról egy sült malac. Most már tudták, hogy a világ jósfája alatt vannak.

Kívántak is mindenféle jó enivalót, innivalót, s a fáról csak úgy hullott le, amit szemük-szájuk kívánt.

Mikor aztán jóllaktak, s jól kipihenték magukat, azt mondja Péter:

– No, öcsém, itt kétfelé válik az út, váljunk el mi is egymástól. Merre akarsz menni, jobbra-e vagy balra?

Azt mondta Pál, hogy ő jobbra megyen.

– Jól van, öcsém – mondotta Péter –, akkor én balra megyek. De előbb a késünket szúrjuk belé ebbe a fába, s ha majd valamelyik visszakerekedik kettőnk közül, húzza ki a másíknak a kését. Hogyha fehér víz

folyik ki utána, az azt jelenti, hogy a másik él, és jó dolga van. De ha piros vér folyik, az a másiknak a halálát jelenti.

Amennyire könnyű ráismerni a Skorpió-tulajdonságmezőre az átellenből idepottyant sült malac jóvoltából, annyira reménytelennek tűnik első ránézésre a Rák-, illetve a Halak-dekanátusok azonosítása. Ezúttal hamarabb célt érünk, ha mozgásdiagramok – az adott időszakban esedékes „szellemi” tulajdonságok, illetve viselkedési trendek – oldaláról próbáljuk felfejteni a rejtvényt. „Énvelem itt történik valami – te ott tudomást szerzel róla, anélkül, hogy közben bármiféle közvetlen kapcsolat létesülne közöttünk” – ez eléggé tipikus Rák-szituációnak tekinthető. Érzékletesebben fogalmazva ugyanez a problematika így is kifejezhető: amint az én mozgási energiám csökken, ugyanabban az ütemben aktivizálódasz te – végső fokon az én teljes leállásom (halálom) „gyújt be”, sarkall cselekvésre téged, aki mindaddig éppenséggel semmit sem halltál magadról. A kölcsönösség minden vonatkozásban fennáll a kétféle mozgásvonulat között, egészen az „átváltás” mozzanatáig: én húzom ki a te késedet; a te – ezáltal, vagyis végső soron énáltalam felszabadított – energiád (kiömlő véred) indít el engem az én – lényegileg a tiéd nyomvonalát követő – pályámon. Ami a gyakorlati (testi, fizikai, reális) megvalósulás mikéntjét illeti, ezúttal is vas-elem (a késpenge) zár le életáramot, akárcsak a második mese-helyszín vasházikója esetében, így nem nehéz ráismernünk a dekanátusi szinten – tehát jóval halványabban – jelentkező Bak-sajátosságokra. (Mars-erőbenlét!)

Végül a Halak – a Skorpió-dekanátussal indult világhónap – legáltalánosabbnak tekinthető mozgástendenciája, a még-éppen-nem-mozdulás, ugyancsak tetten (illetve még-éppen-nem-tetten) érhető ebben a meseszakaszban. A készség már megvan a fiúkban a cselekvésre, de maga a cselekvés még nem indulhat meg. Miért? A választ ismét a testiség síkján kapjuk meg: mert előbb – a majdani siker biztosítása érdekében – meg kell beszélni a dolgokat. Elemezni kell az eshetőségeket, meg kell állapodni a játékszabályokban; általában véve: előrelátóan – s ami ezúttal még lényegesebb: racionálisan – kell viselkedni a cselekmény további kimenetele szempontjából döntő jelentőségűnek ígérkező élethelyzetben.

Tipikus Szűz-megnyilvánulások ezek, itt és most félreismerhetetlenül a hétköznapi valóság – röviden szólva: a testiség – közegeiben.

6. ábraA következő dramaturgiai egység a Vízöntő világhónapjába vezet át bennünket. A precessziós menetrendnek megfelelően előbb a Mérleg, azután az Ikrek, s végül a névadó Vízöntő dekanátusain kell áthaladnia a hősnek. Ezek szerint szellemi tekintetben valamiféle meg- vagy bemérést (ez lehet célbavevés is!), azután döntetlenül végződő vetélkedést, végül pedig egyfajta törékeny, nem egészen magától értetődő, sőt akár irreálisnak is tekinthető kapcsolat kialakulását várjuk az egymásra következő

lépésekben. Ami mármost a testiséget illeti, az első és a harmadik lépésben nincs gond: a Mérleg szellemiségének a szemközi Kos testisége felel meg, ez bármelyik Hold-házával megidézhető a három közül, s így kutya, farkas vagy a yü-nek megfelelő griffmadár testi megjelenésére számíthatunk. A „kimeneti” szakaszban várhatólag a Vízöntő-kor testi reprezentánsa, az oroszlán (keleti megfelelője a tigris) vagy második Hold-ház állata, a róka fog feltűnni, ha játékszabályaink továbbra is érvényben maradnak. Ami viszont a középső, Ikrek-dekanátust illeti, ennek a „testiségével” – előre be kell jelentenünk – baj lesz! Szigorúan véve ugyanis a Nyilas nem realizálható, azaz közvetlenül nem valósíthat meg testiséget. Pontosabban fogalmazva: megvalósíthat, csak számunkra, itt, a mi zodiákusi „kiszvilágunkban”, ez nem lesz észlelhető. (Tudjuk már: ez a rendkívüliség abból fakad, hogy ezen az ívszakaszon „tűnik át” közvetlenül az eggyel magasabb rendű Tejút-minőség, ez pedig a mi állatövi „műszerezettségünkkel” közvetlenül nem mutatható ki, csupán utalásokból következtethetünk a jelenlétére.) Soron következő meserészletünk igen elegáns megoldást kínál erre a feladványra.

Beleszúrták a késüket a fába, keserves könnyhullatások közt elbúcsúztak egymástól, Péter ment balra, Pál jobbra. Alighogy elváltak egymástól, Péter meglát egy farkast, ráhúzza a nyilát, meg akarja löni, de a farkas könyörögni kezdett, hogy ne bántsa, inkább egy kölykét nekiadja. Jól van, nem ölte meg Péter a farkast, de a kölyköt elfogadta, s vitte magával. Megy, mendégél, s meglát egy tigrist, célba veszi azt is, de azt mondja a tigris:

– Ne lőj meg, királyfi, neked adom egy kölykemet, bizony hasznát veszed.

Péter leeresztette a nyilát, nem lőtte meg a tigrist, hanem a kölykét magával vitte, s úgy ment tovább a tigris és farkaskölyökkel. Amint menne, mendégélne, elejbe toppan egy oroszlán. De biz ő nem ijed meg, célba veszi ezt is. Azt mondta az oroszlán:

– Hallod-e, te királyfi, ne ölj meg, inkább neked adom a kölykemet, bizony még nagy hasznát veheted.

A királyfi megkegyelmezett az oroszlánnak is, elfogadta a kölykét, úgy ment tovább a három kölyökkel.

Részletünk iskolapéldának tekinthető. A bemeneti dekanátus egyszer, a kimeneti – a voltaképpeni jellegadó, az egész világhónapra érvényes tulajdonságok letéteményese – kétszeresen hangsúlyozódik jelzőállatával, illetve -állataival. Ami a középsőt illeti (ez, mint már láttuk, általában jellegtelenebb szokott lenni), ennek látens jelenléte végig érezhető, bár a másik kettőtől jellegében eltérő jelöléssel: nem állatalakban, hanem a magát mindháromszor megmutató, de végül mindig visszahúzódó fegyver, az

íj és a nyíl képében. A kölcsönös nagylelkűség nagyon is fizikai természetű megnyilatkozásai pedig – a fiú az életüket (a jelenüket) kíméli meg az állatoknak, ezek a kölykeiket (a jövőjüket) ajánlják fel neki! – minden kétséget eloszlatnak az irányban, hogy a Nyílason áttűnt magasabb rendű (jupiteri-„atyai”) tulajdonságok valóban a maguk testi mivoltában nyilatkoznak meg ebben a meserészletben.

7. ábraA következő egység a Szűz jegyében indul, a külsőségek tekintetében tehát Halak-jellegzetességeket várhatunk. Tömören fogalmazva ez annyit tesz, hogy szűzleányról esik majd szó halál-közegben. (A Szűz-minőséget öreg – általában özvegy – asszony is jelölheti a népmesékben!) A szomszédos Bika-dekanátus szellemi tekintetben egyfajta elementáris kéjvágyat (étel-, ital-, szerelem-fogyasztás) hoz a képbe, testisége az ön- és közveszélyes, halált hozó Skorpió köntösében kell, hogy megmutatkozzék. Ennek a leghétköznapiabb megnyilatkozása a korunkban oly sokszor leírt, mindannyiunk számára ismerős ön- és/vagy partner-pusztító szexualitás. Végül az egész egységen végigvonuló Bak-karakter épített környezetet – kő-közeget – feltételez, továbbá testiségükben éppen jelen nem lévő sárkány-tulajdonságokat. Ami a testi jelenlétet illeti, az valamiféle család-képlettel kell, hogy összefüggjön, vagy bármilyen olyan kapcsolatrendszerrel, amelyben az egyik fél viselkedése reciprok-jellegű a másik féléhez képest. (Például: valaminek az elfogyása egy másik valaminek a megszületését, illetve gyarapodását eredményezi.)

Mentek, mendégéltek hetedhét ország ellen, erdőkön, mezőkön által, – s egyszer beérnek egy rettentő nagy városba. De abban a városban minden ház gyászfeketébe volt húzva. Az utcák is be voltak teregetve gyászfekete posztóval, de még a hidak, de még a fák is. Volt a város végén egy kicsi ház, abban lakott egy öregasszony. Bemegy ahhoz Péter, köszön illendőképpen, s kérdi:

– Ugyan bizony, öreganyám, miért húzták ezt a várost gyászfeketébe?

– Jaj, lelکم fiam, ne is kérdezd. Ennek előtte huszonnégy esztendővel egy irgalmatlan nagy sárkány keresztülrepült a városon, s a város kútjába beleeresztett egy tojáást. Abból a tojásból kikelt egy tizenkét fejű sárkány, s ez a sárkány adót vetett ki a városra, hogy csak úgy ad vizet, ha minden esztendőben egy tizennyolc esztendőös leányt a kútba vetnek. Ebben az esztendőben csak egy tizennyolc esztendőös leány van, és ez a királyé. Most rá kerül a sor. Azt üzenté a királynak a sárkány, hogy ha a leányát szépszerével odaadja, többet nem sanyargatja a várost, mert a királykisasszonnyal elrepül nagy Sárkányországba. Hiszen csak akadna egy vitéz ember, aki a sárkányt megölje, neki adná a király a leányát s fele országát.

A képek ismerősek. Azonosításuk részben már megtörtént, a maradék rész megfejtése pedig az eddig tanultak alapján nem okozhat különösebb gondot. Néhány szembeszökő sajátosságra mégsem árt külön

kitérnünk. Ilyenek: az út-híd-fa hármasság a gyászba borult városban, azután a kútba ejtett sárkánytojás, s végül az itt különösen hangsúlyosnak tűnő számosságok: a 24 esztendővel ezelőtt történt sorsfordulat, a sárkány 12-fejűsége, illetve az áldozatul követelt leányok 18 éves kora.

Ami az út-híd-élőfa együttest illeti, egészen pontosan meghatározható a hagyomány által szentesített jelentése, amennyiben itt nyilvánvalóan az út-folyó-élőfa elemhármás által megidézett Tejút sajátos alakváltoztatásával állunk szemben. Az a tény, hogy a középső tagozat – a folyó – híddá, azaz tömör (kő)építménnyé változott, egyértelműen mutatja, hogy a Bak közegeiben járunk, ahonnan ilyenek látszik az égi „Hadak útja”. A híd képjele egyúttal a napfordulós tengelyt is megidézi az évkörön belül, s ezáltal átvezet bennünket a Galaxis tágabb létsíkjáról a szűkösebb, ám par excellence „nekünk való” Állatövbe.

A kútba ejtett sárkánytojás rejtvénye is könnyen „feltörhető”, ha figyelembe vesszük a következő két jellegzetes tengely-menti alakzatkapcsolódási „receptet”. A kútba esett (vagy lökött) lányokból menetrend szerint aranyhal lesz meséinkben (például: A háromágú tölgyfa tündére – Illyés, 1977. 552. o.). Ez a tengely-menti alakpárosítás nyilvánvalóan a Szűz-Halak szembenállást idézi meg. Esetünkben a kútba vetett – a sárkánynak kiszolgáltatott – lányok nem hallá, hanem „halállá” (a halál fiaivá) lettek. Úgy is mondhatjuk: a kút mélye a Halak, azaz a halál hona – legalábbis potenciálisan. (Már akár van sárkány a kút táján, akár nincs!) Ebbe az alapszituációba „pottyán bele” a tojás – egy jövőendő, bárminemű élet csírája, ígérete, kezdeménye –, amely a maga testi mivoltában mindenképpen Rák-tulajdonságokat idézne meg itt, a Halak közegeiben. Minthogy azonban a kútmélyi tojásból kiinduló „világtengely” túlsó végén – fenn a magasban – sárkányt találunk, világos, hogy ezúttal a tojás a Bak-tulajdonságok reális, testi vetülete, s a Halak közegeiben eleve benne rejlő halál-lehetőség ezáltal – és épp ezáltal – válik lehetőségéből véres valósággá. Amint viszont a Halak dekanátusa „kiűszik” a képből, a magára hagyott Rák-tulajdonságmező nyomban család-képletbe próbál testesedni: az utoljára maradt leányt a sárkány már nem áldozatul, hanem – a szituációból jól kiolvashatóan – feleségül kéri, s ezzel vége is szakadna a tragédiák sorozatának.

Lássuk végre a számosságokat. Ezekkel – itt is, másutt is – tanácsos fokozott óvatossággal bánni. A tapasztalatok szerint ugyanis a mesemondók – különösen a tudálékosabb, „kitanultabb” fajtákból valók – könnyen hajlanak arra, hogy szabványosítsák az ilyen „szent” számokat. (Ha sárkány, úgymond, legyen hétfejű, ha szűzlány, 18 éves stb.) Egyfajta általános érvényű receptként azonban még így is megjegyezhetjük magunknak, hogy ha a hetes vagy annak egész számú többszörösei (14, 21, 28...70, 77 stb.) szerepelnek egy mese- (vagy képi) fordulatban, akkor ott Hold- vagy Szaturnusz-jelenlétre gyanakodhatunk. E két égitest keringési idejében játszik ugyanis karakterisztikus szerepet a 28-as (illetve a negyedelésével kapott hetes) szám, a Hold esetében napokban, a Szaturnuszében években számolva. Ugyanilyen alapon érezhetünk Nap-, illetve Jupiter-„szagot”, ha a szövegben (képeken) a tizenkettősséggel, illetve annak tört vagy többszörös számértékeivel (6, 3; 24, 36, 60, 66 stb.)

találkozunk. (Vö.: Menzel, 1980.) Ennél tovább ehelyűtt nem merészkednénk a számosságok értelmezésében.

Ami viszont a lányok 18 éves korát illeti, ez – analógiák segítségével jól megvilágíthatóan – nagy valószínűséggel a Hold-csomópontciklusra utal, amely 18 kerek évet tesz ki, s a 19-edikben fordul új fázisába. Minthogy pedig ez a fordulat általában Nap-, illetve Holdfogyatkozásokban realizálódik, megérthetjük, hogy a mindaddig folyamatosan és érintetlen (szűz) módon fejlődő életre a 18. életégység után drasztikus „napfogyatkozás” vár. A Hold-csomópont – hagyományos, de a mai csillagászati szóhasználatba is átöröklődött nevével: Sárkányfej-Sárkányfarok (azaz fel- és leszálló Hold-csomópont) kettős, összevontan: maga a Sárkány! – ekkor telítődik, testet ölt, és ezzel megszakasztja valamelyik égi „világító”, a Nap vagy a Hold „életét”. (Szüzekről lévén szó, ezúttal valószínűbb, hogy a Holdét.)

Már ennyiből is érzékelhetjük, hogy egy-egy népmesei szituáció pontos értelmezéséhez még mindig nem rendelkezünk a kellő mennyiségű asztrálmítoszi segédlettel. Ha ugyanis a – mesénkben egyelőre csak emlegetett, de idestova színre lépő – sárkány szerepét, jelentőségét pontosabban is értelmezni kívánjuk, elkerülhetetlenül be kell vezetnünk a „bolygó-uralk” és „erőben-létek” (szakszóval: domicilium, exaltáció) fogalomkörét, melyről eddig csak futtában volt alkalmunk szólni. (Mars-erőbenlét a Bakban, Jupiter-uralom a Nyilasban.)

Lássuk hát, mire jut Vizi Péterünk a következő, dramaturgiai szempontból döntő jelentőségűnek ígérkező meseszakaszban. Előre most csak annyit jelzünk, hogy a mesének ezen a pontján bizonyos értelemben „visszajára fordul” a történet, amennyiben minden, ami a kezdő egységben szellemi minőségként hatott, az itt testiségként jelenik meg, és fordítva. (Itt vagyunk ugyanis éppen a „túloldalán” a mese-kezdő jelenetnek.) Innentől tehát ezt a vizsgálati szempontot is célszerű lesz érvényesíteni az egymást követő élethelyzetek elemzésekor.

8. ábra „No, Péter – gondolta magában a fiú –, most mutasd meg, mit tudsz.”

A királykisasszonyt másnap kellett vinni a kúthoz. Péter hát lefeküdt az öregasszonynál, hogy jól kipihenje magát, de hajnalhasadáskor felkelt, jól kifente a kardját, adott az állatjainak enni, amennyi csak beléjük fért, s úgy sétált a város kútjához.

Hát úgy délfelé hozzák szegény királykisasszonyt gyászfeketébe vont hintón, a hintó előtt tizenkét paripa, mind a tizenkettő hollófekete, s azokon is gyászfekete posztó. Jött a hintó után a nép is, de jó

messziről, sírt a királykisasszony, sírt az apja, anyja, sírt minden jó lélek. Csak egy ember jött a királykisasszonnyal, a vörös herceg. Ez előállott, hogy ő majd megöli a tizenkét fejű sárkányt. Vizi Péter fel sem ment a királyhoz, nem is ajánlotta magát, csak ott állott a kútnál, s várta a sárkányt.

Lapozunk csak vissza a meseelemzés elejére! Korsókból kiömlő víz; álomfejtés (mérlegelés); iker-világuralom – mindez szellemi síkon, azaz álomban vagy ígéret formájában. Hogyan tér vissza most, a hetedik rész-egységben mindez – bizonyára emlékszünk még rá: a Vízöntő-, a Mérleg- és az Ikrek-tulajdonságokról van szó – a testiség síkján?

Az álombeli páros korsóból kiömlő víz „testi” megfelelője itt a síró-rívó királyi pár s az őket követő zokogó sokaság. A mérlegelés – a hintó, mint a fenyegetettségben ideiglenes menedéket biztosító, labilis egyensúlyi helyzetben tovaringó (bárka-jellegű) alkotmány. Végül az iker-természetű nagyra törés itt a sárkánnyal birokra kelni merészeltő (a legnagyobb hatalommal is dacoló, azt is lebírní szándékozó) férfi párosban, hősünkben és a „vörös hercegben” nyeri el a maga testi megvalósulását.

Fordítsuk meg a képletet! A testiség síkján ott, az első meseszakaszban, az Oroszlán-, a Kos-, majd a Nyilas-tulajdonságok inkarnálódásaival találkozhattunk. (Lakodalomra készülő királyi udvar; két irányba szétterülő, erőszakos uralomra törés; csodás megintetés.) Most ezek a konkrétumok – tendenciák formájában kell, hogy élénk bukkanjanak.

Valóban: lakodalomra viszik a királykisasszonyt, de micsoda lakodalomra! Szabályosan feje tetejére állt a világ, a mesekezdő képhez viszonyítva. Ez a menyegző is kútba esik (kis híján szó szerint!), akárcsak az első, és itt is álom szól közbe: a hős és állatai (a Kos- és Oroszlán-tulajdonságok) nyugovóra térnek a párviadal előtt, erőgyűjtés végett. És itt is két irányba terül szét a hatalomvágy: a vörös vitéz a „hivatalos” utat járja, Vizi Péter rangrejtve tör célja felé. Ha bővebben is megismerkedhetnénk a bolygó-tulajdonságokkal – erre most nincs terünk –, arra is rávezetődnénk, miért a vörös vitéz „van elemében” ebben a dekanátusban. Most csak annyit: a vörös vitéz mindig és mindenhol a Mars (a „vörös bolygó”) képviselője népmeséinkben, amint azt Jankovics Marcell példásan szép okfejtéssel kimutatta egy korábbi tanulmányában (Jankovics, 1980. 56. o.), ez a bolygóistenség pedig éppen itt, a Kos jegyében, illetve dekanátusában érezheti „otthon” magát – pontosabban: tartja egyik, de éppen a számunkra most fontosabb, mert sötét karakterű, „éjszakai” székhelyét a kettő közül – az évkörön belül. Hogy a tizenkét paripa „húzása” mit jelenthet ebben az összefüggésrendben, azt már magunk is könnyen kitalálhatjuk, ha figyelembe vesszük, hogy a szóban forgó jegy következő, harmadik (pressziós rendről lévén szó, egyben névadó!) dekanátusa Nyilas-szellemiséggel telített, ennek a jegy-tulajdonságmezőnek a keleti névadója pedig éppen a ló. A gyászos előjelű („hollófekete”) jövőendő közvetlen vonzataként

értelmezhető, tehát képletünkben az áldozatot magában rejtő – s a maga dekanátus-sajátosságait (Kos), mint láttuk, testi közegbe transzponáltan megjelenítő – hintó.

9. ábra Ugyanezt az elemzési módszert alkalmazhatjuk a következő dramaturgiai (és zodiákusi) egység elemzésekor is. A Rák-örvény, amely a „szemben lévő” (második) mese-egységben valósággal is feltört a vasházikó földjéből, és életet hozott a börtönbe, itt csak tendenciaszerűen jelentkezhet. Ami pedig testi síkon megfelel majd neki, a Bak tulajdonságmező, az – láttuk már, a sárkánytojás példázatát elemezve – magában a sárkányban, mármint a „hurkos farkú”, azaz Bak-tulajdonságok megjelenítésére definíciószerűen alkalmas szörnyetegben kell, hogy megfogalmazódjék. Más szóval: nemcsak a dramaturgia, de az asztrálmítoszi keretrendszer működési szabályzata szerint is itt kell a maga konkrét, látható-tapintható (testi) mivoltában színre lépnie a sokat emlegetett (de korábban csak emlegetett!) sárkánynak.

Hát egyszerre csak nagy buggyokat vet a víz, kavarodik, zavarodik, a színében sötétre változik. Aztán szakadni kezd a kútból a vörös láng, a kék láng, a zöld láng: ez már a sárkány torkából szakadt ki. Ím, csakugyan, jó a sárkány, kiveti magát a kútból, tátogatja rettentő nagy száját, mind a tizenkettőt, üti a földet a farkával, hogy csak úgy döngött-rengett belé.

Haj, a vörös hercegnek sem kellett egyéb, egyszeribe inába szakadt a bátorsága, s nagy hirtelen felmászott egy fűzfára. De bezzeg nem ijedt meg Vizi Péter. Kirántotta széles, görbe kardját, s neki a sárkánynak.

Az első (bemeneti) dekanátus méltatásával már végeztünk. A szellemiség szintjén itt esedékes Rák-örvény megmutatta, mi rejlik benne, mint önnön testisége: a „túloldali” (kútmélyi) Bak-sárkány. Ez utóbbi a nagyobb nyomaték kedvéért még csapkodta is farkával a földet, hiszen Bak-mivoltára éppen a hurkos fark utal definitív módon. Máskülönben mint Hold-ház, a Mérleg állatövi jegyéhez, mint bolygó-minőség pedig (a Sárkányfej és Sárkányfark összevont alakzata) a Hold-csomópontok kettős rendszeréhez is hozzárendelhető tenne.

A Halak dekanátusáról szintén felesleges immár szót ejtenünk: a sárkánytojás-feladvány boncolgatása során tisztáztuk, hogy a kút mélye a Halak (a halál) birodalma. Testisége ezúttal nem lány-, hanem láng-formában nyilatkozik meg, mintegy a Sárkány-test ártó (vö.: „arató” – a Szűz sztereotip jelzője a zodiákusi rendben) tulajdonságainak előre-vetüléseként. Kútmélyi halál-képviselőnk „igazi”, azaz szándéka szerint való testisége persze a hintóból kilépett – értsd: a Mérlegből a precessziós rendben

kibomlott – szűz királylány lenne, neki azonban a mesei cselekmény fonalát gombolyító végzet ezúttal más, magasabb rendű sorsot szánt.

Végül a harmadik, ám az egész jegy-érvénytartamon – visszahatólag is – átömlő szellemi tulajdonság vizsgált meseszakaszunkban a Skorpióságból fakad. Ennek megfelelően ön- és közveszélyes vállalkozás tanúi lehetünk itt, mindkét szembenálló fél részéről. Van azonban még egy figyelemre méltó sajátossága a Skorpió-tulajdonságmezőnek, amiről könnyen fel lehet ismerni jelenvalóságát. Arról van szó, hogy ebben az évszakaszban drasztikusan elválik egymástól a szellemiség és a testiség, az előbbi fölfelé tör, mind magasabb létszintek felé, míg az utóbbi, a test, lehanyatlik, a szó szoros értelmében „földhöz ragad”. Mármost itt érdekes ellentmondás-féleség látszik felütni a fejét. Hiszen a vörös vitéz „emelkedett meg” egy szinttel, amikor fölmenekült a fűzfára. Azt jelentené ez, hogy ő képviseli a magasabb rendű szellemiséget a földön maradt mesehőssel szemben? Szó sincs róla. Sőt: amikor a fán fölfelé kúszik, mentve a bőrét, voltaképpen önmaga „túloldali” testiségéhez jut egyre közelebb, amely – lévén, hogy a Skorpióval szemben, a Zodiákus túloldalán éppen az „önző” Bika-tulajdonságmező helyezkedik el – végső soron egész bectelen, érdekhajhász akciósorozatát motiválja.

Maga a „fűzfa” – nem nehéz kitalálni – éppúgy a Tejút képjele itt, mint négy egységgel korábban, amikor bemeneti dekanátusban éltük át ugyanezt a léthelyzetet. Akkor és ott a „világ jósfája”-ként találkoztunk vele, és ennek megfelelően „javakat” (definitív módon sült malacot) bocsátott le, azaz engedett-küldött át a „tűlsó feléről” a tövébe telepedett ifjaknak.

Érdeemes azonban tovább vizsgálni a „vörös herceg a fűzfán” képletet. Ha szellemisége – a Skorpió-jegy, illetve -csillagkép – felől vizsgáljuk, akkor a Tejút-fán az ő helyén (helyzetében) a Hattyú (Cygnus) csillagképet találjuk. Ennek szabályos név-változatai népmeséinkben a cigány (asszony) és/vagy a hegedűje. És valóban, más mesetípusokban (például: A háromágú tölgyfa tündére című, fentebb már általunk is idézett népmesében – vö. Illyés, 1977. i. h.) cigányleány telepedik fel a kút mellett álló fűzfa koronájába, miután az anyja belevetette a kútba a nemrég életre keltett, s ezért a világ gonoszságaival szemben még felverteztlen tündérlányt.

Ha viszont a „túloldalról”, a testiség mezejéről vesszük szemügyre a Tejút-fán gubbasztó vitézt, akkor a Bika-csillagkép fölött is megtaláljuk a neki megfeleltethető konstellációt a Tejút sávjában. Az Auriga (Szekeres) ez, amely csillagképet a magyar népmesék ugyancsak zeneszerszámmal hoznak összefüggésbe: „ő” a furulyájával csodákat művelő (egyebek között éppen sárkányt regulázó) juhászlegény vagy „jó pásztor” (például: A csodafurulya – K. Grandpierre, 1981. 314. o. sk.), népmeséinknek és pásztorfaragásainknak egyképpen kedvelt alakja. Nyilvánvaló, hogy a mi esetünkben

csakis a szellemisége, azaz a Cygnus-tulajdonságcsoporthoz közelítve tudjuk megmagyarázni „vörös hercegünk” korrektnak éppenséggel nem nevezhető viselkedését.

10. ábra De ideje rátérnünk a következő dramaturgiai egység tárgyalására. Most jószérivel rutinmunkát végezhetünk. Bemeneti dekanátus: szellemi síkon Ikrék – eldöntetlen vetélkedés. Ugyanez testi síkon: Nyilas – rendkívüliség, átlátás (esetleg átkerülés) egy más típusú létfokozatba. Középső dekanátus: szellemi síkon Vízöntő – a mesénkre konkretizált játékszabályok szerint itt az állatokkal kötött „természetfölötti” barátságnak kell ismét aktivizálnia. (Vö. a fentebb már részletesen taglalt ötödik számú dramaturgiai egységgel!) Hogy ez a testiség síkján mit jelent, azt aligha kell hosszan magyaráznunk. A Vízöntő átellenese, az Oroszlán (valamint „dublőrje”, a Tigris) fizikailag is be fog avatkozni a küzdelembe. Sőt, várhatólag a Farkas is, hiszen „ő”, mint a Kos-(Kutya)-időszak második Holdházának képviselője, testiségében éppen most, a szakasz-záró harmadik dekanátusában kell, hogy szerephez jusson. Ezek szerint viszont ugyanitt, a befejező rész-egységben, szellemi tekintetben ideiglenes – törekeny, labilis! – egyensúlyi helyzetnek kell kialakulnia. Lássuk, hogyan fest mindez a mesében!

Szakadt a verejték Vizi Péterről, de szakadt a sárkányról is, mert hiába erősködtek, sem Vizi Péter nem tudta halálosan megvágni, sem a sárkány nem tudott úgy fordulni, hogy a farkával megcsaphassa Vizi Pétert, pedig azon mesterkedett.

Hanem mikor az állatok látták, hogy a gazdájuk mindjárt a fűbe harap, uccu, neki a sárkánynak, a tigris bekapta a farkát, megragadta az oroszlán is meg a farkas is, s abban a szempillantásban Vizi Péter beleugrott a sárkány tizenkettedik szájába, nagy hirtelen a buzogányával kipeckelte a száját, leszaladt a gyomrába, ottan megtalálta a sárkány lelkét fekete galamb képében, annak a szívét keresztülszúrta, s amint vége volt a fekete galamb életének, vége lett abban a minutában a sárkány életének is.

Itt már igazán csak egy-két magyarázatra szoruló mozzanat akad. Például: nem esett szó még róla, hogy sárkányunknak nemcsak „névjegye” a farka, de fegyvere is. Minthogy pedig szakaszunk elején igencsak forgatja ezt a fegyvert, azt hihetnénk, ez a mozzanat az előző egységből – per analogiam: „üti a földet a farkával” – csúszott át ide, megrovásra méltó anakronizmus gyanánt. Nem erről van szó. A sárkányfarok nagyon is a maga idejében lép akcióba itt, a Nyilas testiségében, hiszen ez a furcsa, rendellenes működésű „bolygóistenség”, a Sárkányfarok, más néven leszálló Hold-csomópont, éppen itt, a Nyilas jegyében van „erőben” a klasszikus asztrálmítoszi dramaturgia szerint. Érzékelhetjük immár: valóban ördögösen nehéz feladat lehet megbirkózni ezzel a csodálénnyel, hiszen szüntelenül változtatja „valóságtartalmát”. Ha mint Bakot akarom lebírní, mert önmagán áthurkolódó farka erre a jegy-sajátosságra hívja fel a figyelmemet, egyszerűen kiderül róla, hogy a MÉRLEG „szóvivője”, s most éppen

„keleti arcát” fordítja felém. Ám ha ilyenként mérem rá fegyveremet, megint színt vált, s vagy óriás-torkát tántja rám, mint Sárkányfej (felszálló Hold-csomópont), vagy pedig a farkával vesz célba, mint Sárkányfark (leszálló Hold-csomópont). Mesehős legyen a talpán, aki mindezek ellenére is erőt tud venni rajta!

Hogy ezúttal valóban „fejen” találtuk a szöveget, amikor sárkányunkat a Hold-csomóponttal azonosítottuk, mi sem mutatja jobban, mint hogy a végleges legyőzéséhez – a száján át vezet az út. A tétel szó szerint így értendő: a Sárkány ezen a téridő-színen csakis a fején át győzhető le. Miért? Azért, mert itt, a Nyilas jegyében éppen a Sárkányfej (a felszálló Hold-csomópont) van erővesztésben a hagyományos asztrálmítoszi szereposztás szerint. A Sárkányfark, mint láttuk, „erőben” volt ebben az időszakban, azon a testtáján sebezhetetlennek is bizonyult a gazdája. Biztosra vehetjük, hogy nem is tudta volna lebírni őt (mármint a Fej és a Fark összeíródásából előálló Sárkányt) hősünk, ha segítségére nem sietnek maradék dekanátusi sajátosságai – értsd: segítő állatai –, és közülük is a „dublőr” szerepű, a váltópárához képest „fordított módon” viselkedő Tigris fogja semlegesíteni a rettegett, sárkány-farkat. (Tigrisünk „fordított” irányultságú szerepéről alább még bővebben is szó lesz.)

Mit kezdjünk azonban a „fekete galambbal”, a sárkány gyomrában? Ha tudom, hogy hősünk a Nyilasból indult el a megsemmisítésére, akkor a sárkánytest „alagútján” át csakis a szemközti Ikrek irányába haladhat, egyfajta „negatív Tejúton”. Minthogy eleve csúszással indult (a Nyilas testisége csak a „kimenetnél” tudott átütően érvényesülni!), így a túlsó oldalon is tovább kell csúsztatnunk a végcélt, az Ikrekből a precessziós rendben rákövetkező Bika felé. A két jegy közötti átmenet Hold-házakban is precízen kifejezhető: ide éppen a „fecske” (népművészetünkben ennek általában a galamb felel meg!) téridő-egysége esik a 28-elemű körben. Hogy miért fekete ez a galamb? Talán azért, mert nem a „szabályos”, fehér Tejút-vonaton érkeztünk el hozzá, hanem a sárkány-torok „fekete lyukán” át.

De magyarázhatjuk ezt a besötétedést azzal is, hogy vénuszi karakterű galambunk alakján a felszabadító tett pillanatában megelőző létfázisainak – a Kos- és Oroszlán-dekanátusokkal szemközti Mérleg-, illetve Vízöntő-meghatározottságokról van szó – sötét öröksége is áttűnik. Miben áll ez, és miért nevezzük sötétnek?

Miután a sárkány erő-forrásának elapasztása a hős feladata ebben a cselekmény-egységben, mindenekelőtt azt kell figyelembe vennünk, melyik bolygóistenség van erőben a közvetlen előzményként adódó Mérleg-időszakban, s akkor azt kapjuk, hogy fekete galambunk színe alighanem a Szaturnusz egyik jelvény-állatától, a hollótól kölcsönződött. Annyival is inkább, mivel az előző dekanátus, a Vízöntő, második Hold-házával meg ugyanezt a Hollót „hozta be a képbe” mint közeg-meghatározó (névadó), sötét madár-minőséget. Gyaníthatóan éppen azért, mert ebben az év-szakaszban is Szaturnusz

jeleskedik, bár itt nem „erőben”, csupán „otthon” találjuk, akárcsak a hurkos farkú sárkányalakzattal jelzett Bakban.

Némileg egyszerűsítve a kérdést, úgy is fogalmazhatnánk, hogy amikor Vizi Péter a fekete galamb képében „öli el” a sárkány erejét, akkor voltaképpen a lehetséges Sárkány-jelentések közül kettőben (a Bakban és a Mérlegben) is működő szaturnuszi erőket hatástalanítja. Minthogy pedig ezek az erők alapvetően meg-, illetve visszafogó, korlátozó természetűek, így kikapcsolásuk azzal a veszéllyel járhat, hogy – durván fogalmazva – valamiféle, eddig meg nem nyilatkozott, éppen ezért kiszámíthatatlan erőtehenység elszabadul. Ez az elszabadulás viszont magára az elszabadítóra (esetünkben a mesehősre) nézve is végzetes helyzetet teremthet. Mindjárt meglátjuk, miképpen.

11. ábra Akkor Vizi Péter szépen végigsétált a sárkánynak mind a tizenkét fejében. Mind a tizenkét fejében talált egy-egy aranyalmát; azokat a zsebébe tette, s szépen kísétált a földre.

Szörnyűképpen el volt fáradva Vizi Péter, a fejét lehajtotta a királykisasszony ölébe, s egyszeribe elaludott. Elaludtak az állatai is, de a fűzfán ülő vörös hercegnek sem kellett egyéb. Bezzeg most nem félt, leszállott a fűzfáról, felkapta Vizi Péter kardját, a másik kezével befogta a királykisasszony száját, hogy ne kiálthasson, s Vizi Péter nyakát levágta. Nem volt arrafelé senki lélek, aki ezt látta volna. A vörös herceg hát szépen hazavezette a királykisasszonyt, de útközben megmondta neki, hogy ha elárulja, így meg úgy öli meg.

Mindenekelőtt vegyük észre: most vagyunk a mese évkörében pontosan szemben azzal a helyszínnel, ahol a haláleset lehetősége megfogalmazódott. (A „jósába” szúrt kések mozzanatára gondolunk.) Ez a direkt megfelelés, úgy véljük, most már nem igényel bővebb kommentálást. Nem is araszolgatunk végig itt a szembenállásokból dekanátusi szinten adódó sok szép átrímeléssel, hiszen ezt biztonsággal elvégezheti a kedves Olvasó is, a saját öröme–megnyugtatóására, ha ideje és kedve engedi. (Jó lenne, ha engedné!) Mindazonáltal, az elbizonytalanodást megelőzendő, nem árt talán a megszokott rutin-„helyszíneléseket” együtt elvégeznünk.

Téridő-színünk egymást követő dekanátusai most a szellemiség szintjén így következnek egymásra: Bika, Bak, Szűz. Jelzései: aranyalma az immár holt sárkányfejekben (ez utóbbiak egy precessziós lépéssel korábban, az Ikrekben voltak elevenek, akkor nem is lett volna tanácsos kutakodni bennük!), illetve az ezzel egyenértékű általános és teljes (a teljes, 12 szakaszból álló évkörre kiterjedő – vö. az almák 12-es számával!) érzéki természetű jólét: a pihenés a lány ölében; azután: lefogás (a lány szájának befogása, illetve cselekvőképességének megbénítása életveszélyes fenyegetéssel); végül: felosztás (a szó szoros

értelmében: a test kettészelése, racionális megfontolásoktól vezérelve, úgy is mondhatnánk: hideg számításból).

Hogyan tevődik át mindez a testiség síkjára? A Bikával szemben a Skorpió téridő-mezeje „terül el” – újra belép a képbe a fűzfa, rajta a mindeddig inaktív állapotban leledzett „szőkevénnel”. Minthogy őhercegségéről már tudjuk: a Mars bolygótulajdonságok hordozója, nem csodálkozhatunk rajta, hogy épp itt szövik vissza, hiszen ez a jegy-érvénytartam az ő második „otthona” (a Kos mellett) az évkörben. Erőre azonban csak a következő dekanátusban kaphat, amikor a vetélytárs (Vizi Péter) és a vágyott nő testisége már az egymásba-felejtkezés Rák-állapotába jutott. Ekkor, és jól érzékelhetően a szemközti szellemi síkon váltódik ki a véres tett (fő-vétel), hiszen – tudjuk – Mars a Bakban van „erőben”. Ez pedig annyit jelent, hogy itt válhat valódi cselekmény-mozgatóvá a „véres vitéz”, míg „otthonaiban”, a Kosban és a Skorpióban csupán a cselekmény közegének meghatározása futja erejéből. Végül a harmadik dekanátus testiségét ezúttal a Halak sajátosságai fogják determinálni. Röviden szólva: hősünk itt meghal. És hogy ez a sajátosság valóban átsugárzik a jegy-érvénytartam korábbi szakaszaira, ezt mindennél ékeesebben bizonyítja az a tény, hogy segítő állataival együtt már az előző dekanátus kezdete óta mélyen alszik.

Sejthetjük immár azt is, hol esett a hiba. A mérték elvesztése (a Szaturnusz-tulajdonságok előlése) tekinthető a bajok indítóokának, kiteljesítőjük pedig – már a Szűz világhónapjában, ahol éppenséggel a beosztás érénye kellene, hogy érvényesüljön – a jólétbe való önfeledt beleereszkedés. Ha jóvá akarja tenni hősünk a végzetes baklövést (ez a kifejezés itt most szó szerint is érthető!), akkor valami módon ide, a Szűz mezejébe kell majd visszavergődnie, mert orvoslást nagy bajára csakis innen várhat. Mindenesetre nem lesz könnyű dolga, hiszen az időben „előrefele” haladni, ha egyszer az alapirány a precesszióból következőleg már „visszafelé”-nek adódott, elvileg elképzelhetetlen. Hacsak...

12. ábra Hacsak valami rendkívüli esemény, vagy valamiféle, eddig számításba nem vett idő-sajátosság közbe nem szól. Vizi Péter szerencséjére – ezúttal közbeszólt. Mégpedig valóban olyan hatástényező, amellyel eddig nem számoltunk, nevezetesen a Vízöntő téridő-problematikája, ismertebb nevén az ún. Vízöntő-paradoxon. (Vö.: Pap, 1990. 76–81. o.) Mit értsünk ezen? Nem kevesebbet, mint hogy ebben a világhónapban – és pillanatnyi tudomásunk szerint csakis ebben; mindenesetre leginkább ebben! – nullázódik az idő-dimenzió. Pontosabban, egyszersmind vulgárisabban fogalmazva: egyszerre „folyik” a létezés előre- és hátrafelé. Nehéz elképzelni? Meglehet. Még sincs mit tennünk, meg kell próbálkoznunk vele, ha tovább akarunk jutni népmesénk (és természetesen még sok-sok más szöveges, illetve képes népművészeti alkotás) értelmezésében.

Amennyiben pusztán formálisan kezeljük a kérdést, aránylag könnyűnek látszik a megoldása. Képzeliünk el egy korszót, amelyből egyszerre két irányba – mégpedig egymással 180°-ot bezáró két irányba – folyik a víz. Az egyik vízárr „visszafelé” özönlik, más szóval a „normális”, kis-éves menet szerint, és ez az ág a precessziós rendben öt megelőző Halak-korszakra „terül rá”. Így ez utóbbinak mindhárom dekanátusát ellepni látszik egy-egy Vízöntő-részegység tulajdonság-hordaléka. Konkrétan: a Halak „bemeneti” Skorpió-dekanátusára a Vízöntő névadó, első szakasza „zuhog” rá, a középső két szakasz, a Rák, illetve az Ikrek, viszonylag problémamentesen fedi át egymást, míg a Halak névadó szakaszával a Vízöntő utolsó, Mérleg-dekanátusa társul. Ha viszont a Vízöntő-folyam másik ágát követjük futásában, akkor azt találjuk, hogy ez – immár szabályszerű precessziós futásiránnyal – a rá következő Bak-korszakot „öntözi végig”. Az így adódó rész-egységek tehát a következő „kettős természeteket” fogják mutatni: a bemenetnél Szűz, illetve Mérleg; középütt Bika, Ikrek; a végkifejletkor Bak, Vízöntő.

Hát igen – mondhatják erre –, könnyű mindezt ilyen szépen előszámolni, csakhogy mit jelent ez az egész „Vízöntő-problematika” most már a kézzelfogható tények nyelvére lefordítva? Jósolgatás és spekulálás helyett lássuk, mit mond erről a soron következő mese-részlet. Előre bocsátjuk: abból, hogy ez és az eztán jövő dramaturgiai egység nagyságrenddel terjedelmesebb, mint az összes többi, máris gyaníthatjuk, hogy mesénknek lesz mondanivalója a Vízöntő-problematikáról. Úgy is fogalmazhatnánk: mesénk dramaturgiája egy szeizmográf érzékenységevel reagál erre a probléma-sűrűsödre.

Fölmennek a palotába, ott a vörös herceg eldicsekszik, hogy így meg úgy ölte meg a sárkányt, s merthogy a királykisasszony nem mert szólni, mindjárt nagy lakodalmat csaptak, a vendégségnél a vörös herceget a főhelyre ültették, de még tizenkét selyempárnát is tettek alája.

A dolog úgy indul, mintha minden a legnagyobb rendben lenne. A vörös herceg „fő helyre” kerül – természetesen, hiszen otthonában van, a Kos „bemeneti” dekanátusában. (Egészen pontosan fogalmazva: az Oroszlán-jegy leghátsó, ily módon a precessziós rendben „bemenetinek” adódó Kos-dekanátusáról van itt szó, amint arról azonnal meggyőződhetünk, ha visszalapozunk 1. ábránkhöz.) A cselekmény „testi” közege: törvényes kapcsolatteremtés, a korábbi királyi ígéret beváltása, azaz lakodalom – jellegzetes Mérleg-hozadékok. A harmónia öröknek ígérkezik, hiszen 12-es alapozású (12 párna a vörös herceg ülepe alatt), bár éppen a Mérleg esetében láttuk már – mindjárt az első meseegységben, a vasházikó felépítése-lebontása kapcsán –, hogy ami ilyen fokozatosan és módszeresen halmoztatik fel, az előbb-utóbb, de még a Mérleg-érvénytartamon belül, okvetlenül le is bontódik. Itt és most azonban mintha másként alakulnának a dolgok: „simán” lépünk tovább egy dekanátussal, és elérkezünk – mármint szellemiségünk tekintetében – a csodákat ígérő Nyilas-jegybe. A testiség síkján itt Iker-tulajdonságoknak kell fellépniük, minthogy pedig a vörös herceg „ikre” – láttuk egy előző szakaszban – maga Vízi Péter, most mindjárt neki kell színre lépnie. Lesz hát tere a csodának, hiszen ő, mint tudjuk, most éppen halott.

Amíg a királynál folyt a dínom-dánom lakodalom, azalatt az állatok felébredtek, s látják, hogy a gazdájuk feje le van vágva. Nosza, szalajtják a tigris, mert az volt közöttük a legjobb futó, hogy hozzon az erdőből forrasztófűvet, azzal majd visszaforrasztják a gazdájuk fejét.

Itt újra meg kell állnunk, helyzetjelzés végett. A középső Nyilas dekanátuson éppen csak átsuhanva, most már ugyanis a harmadik jegyszakaszban, a névadó Oroszlánban vagyunk – szellemi síkon. Testi vonatkozásban viszont működésbe lépett a Vízöntő sajátos mechanizmusa. És most végre megérthetjük, miért kellett annak idején az Oroszlán-szerepre két állatalakot beállítani a mesés állat-válogatottba, miért nem volt elég egy, mint mondjuk a farkas esetében. A kétféle oroszlánság (mesénkben a tigris, illetve az oroszlán) a két irányba szétfutó Vízöntő-tulajdonságok kétféle testi megnyilvánulásának tekinthető. És most, hogy „fordult a kocka”, és Vízöntő-testiséget kell rendeltetésszerűen működtetniük, valóban széjjel is futnak. Minthogy a drámai vétség – mint láttuk – az előző nagy egységben, a Szűz-jegyben történt (ennek teljes jogú képviselője a keleti állatseregletben, vagyis a tigris-oroszlán-farkas hármasság működési terepén: a nyúl!), ide kell visszaloholnia az egyik Vízöntő-állatnak. Akár a tigris megy vissza az időben, orvosságot hozni a bajra, akár az oroszlán, csakis nyúlól várhatják a gyógyulást, s ha történetesen a tigris „fordítja meg” az idő járását, akkor biztosak lehetünk benne, hogy dublörje, az oroszlán fogja majd visszafordítani azt az akció végén.

Elszalad a tigris, s amint szalad az erdő felé, találkozik egy nyúllal. Annak a nyúlnak a szája tele volt valami fűvel. Kérdi a tigris:

– Mit viszel, te nyúl?

– Én bizony útilaput a fiamnak.

– Add csak ide, találsz te még ott, ahol ezt találtad, nekem nagyobb szükségem van erre.

Jó szívvel, nem jó szívvel, a nyúl az útilaput odaadta a tigrisnek, s a tigris visszaszaladt a társaihoz.

Most résen kell lennünk! Első ránézésre úgy tűnik, hogy minden rendbejött: a hiba korrigálódott, és visszajutottunk az idő nulla-pontjára. Ha azonban gondosabban utánanézzünk a dolognak, kiderül, hogy

mindkét állítás kiegészítésre szorul. A hiba orvoslására kezünkben van ugyan immár az eszköz, ám a beszerzése közben újabb vétség született: erőszakot kellett alkalmazni az ártatlan, és ráadásul éppen szükségét is szenvedő (beteg fia segítségére siető) nyúlal szemben. Márpedig a népmesék erkölcsi világrendje úgy épül fel, hogy abban vétség nem maradhat megtorlás (de legalábbis valamiféle pregnáns következmény) nélkül. Érdemes lesz tehát erre-élezett szemmel figyelni a mese további menetét: ha egyszer még nyúl kerül hősünk útjába, tartani kell tőle, hogy ennek az adósságnak a behajtására érzékel!

A másik rész-állítás körül sincs minden rendben. Igaz, hogy tigrisünk „visszaérkezett” kiindulási pontjához, az állattársai által körülvelt holttetemhez, közben azonban az idő mintha a másik irányba, azaz „előfele” is elmozdult volna. Miből gyanítjuk ezt? A következőkből.

– Hát melyik ért a doktorsághoz? – kérdi az oroszlán.

– Én értek – mondta a farkas –, minden nemzetségem doktor volt.

– No, ha úgy, hát forraszd vissza a gazdánk fejét.

Felkapja a farkas a Vizi Péter fejét, egy pillanatra oda is forrasztja, de mikor talpra állítják, akkor látják, hogy a képes fele hátrafelé van fordulva.

– Ejnye, ilyen-olyan teremtetted – kiáltott az oroszlán, s jól pofon ütötte a farkast –, hát így tanultad ki a doktorságot? – Hirtelen lekapta Vizi Péter fejét, előrefordította a képes felét, s úgy forrasztotta a nyakához.

Vizi Péter egyszeribe kinyitotta a szemét, azt hitte, hogy csak nagyot aludott. Az állatjaitól tudta meg, hogy mi történt vele.

Szemmel látható: a tigris-képviselte Vízöntő-hullám „visszafelé” jöttében először az Oroszlán-kor bemeneti szakaszához érkezett meg: a Kosban vagyunk most, egészen pontosan ennek a dekanátusnak is a kellős közepén, a Farkas-Hold-házban. Sőt, mire az operáció befejeződik, már a Yü-Hold-háznál tartunk: két irányba, hátra, majd előre néző hősünk a fejét ide-odaforogató, „kétfejű” griffmadár képzetét

idézi fel egy pillanatra. És ezzel jutunk csak vissza voltaképpeni kiindulópontunkhoz. A Vízöntő-effektus kikapcsolására – mint azt korábban már jeleztük – csakis a másik Vízöntő-ág túloldali (itt éppen a szellemi oldalra eső) „felelőse”, az oroszlán jogosult. A múltból a jövő felé fordítja Vizi Péter arcát: a halál helyett az új élet birodalma nyílik meg ezáltal hősünk előtt. (Ne felejsük el azonban: ez az új élet máris vétekekkel terhelt, s ezt a teherterét még ebben az életében egyszer „le kell majd dolgoznia”!)

Most vagyunk hát ismét az idő nulla-pontján. És itt következik a kérdések kérdése: hogyan tovább? Konkrétabban fogalmazva: hogyan tudunk „visszakapcsolódni” az elhagyott időfolyamatba? Ami igaz, igaz: most aztán nemigen eshetünk bele abba a hibába, hogy „prekonceptióktól” hagynánk (félre)-vezetni magunkat. Igen kevés kézzelfoghatót, illetve a hétköznapi nyelvre lefordíthatót tudunk ugyanis arról, hogyan kellene „szabályszerűen” lezajlania egy ilyen visszakapcsolódásnak. Ha szigorúan ragaszkodunk a mai (tudományos) értelemben vett fogalmi keretekhez, akkor még abban sem lehetünk egészen biztosak, hogy egyáltalán lehetséges egy ilyenfajta „manőver”. Egyet tudhatunk csupán teljes biztonsággal: azt, hogy a mese folytatódik. S ugyan kitől-mitől várhatnánk mi is eligazítást mástól, mint mesehősünk – „az állataitól tudta meg, hogy mi történt vele” – lássuk hát, hová jutottunk a magunk állatainak körében (a Zodiákusban), majd ők tovább irányítanak bennünket.

13. ábra– No megállj, vörös herceg, mindjárt megkeserítem én a lakodalmadat!

Előbb a sárkány tizenkét fejéből kiszedte az aranyfogakat (volt mind a tizenkettőben kettő), a tarisznájába tette, s azt mondta az állatjainak:

– Gyertek velem, édes szolgálaim. Bement a városba, egyenesen az öregasszonyhoz, s attól megtudta, hogy már áll is a lakodalmom javában.

De bezzeg nem volt Vizi Péternek maradása, szólította az állatjait, ment fel a palotába, s ahogy ment fel a grádicsra, csak hullani kezd a selyempárna a vörös herceg alól. Először egy, utána kettő, egyszerre csak úgy leesett a kopasz földre, hogy alig tudták felszedni.

Nem kell sokáig töprengenünk a megfejtésen. Ha a testiség síkján – a „túloldalon” – kezdjük vizsgálódásainkat, azonnal kiderül, hogy a Szűz (öregasszony, illetve grádics) idő-szakasza párhuzamosan fut a Mérlegével (lakodalmom, lehulló párnák), ami azt jelenti, hogy a Vízöntő második hulláma, amelyet az imént az oroszlán indított el azzal, hogy visszafordította Vizi Péter fejét a precessziós irányba, mostantól a Bak-korszak három dekanátusán fog áthullámozni, immár az „eredeti”, azaz a precessziós

rendnek megfelelően. Eszerint pedig a következő rész-egységben az Ikrek-testiségnek (szópárbaj, eldöntetlen vetélkedés) Bika-testiséggel (érzéki élvezetek, illetve a fizikai jólét féltése) kell párosulnia.

Bekiáltott Vizi Péter a palotába:

– Gyere ki, vörös herceg, ha igazi vitéz vagy!

Hej, reszketett a vörös herceg, mint a nyárfalevél, ment is volna, nem is, nem tudta, hogy mit csináljon. De a királykisasszony is csak biztatta:

– Eredj, csak eredj, mutasd meg a vitézségedet! – Megint bekiáltott Vizi Péter:

– Gyere ki, te sárkányölő herceg!

– Eredj, eredj – biztatta a királykisasszony –, mutasd meg, hogy te ölted meg a sárkányt.

A vörös vitéz testi jellemzésére, pontosabban e testiség Bika-jellegzetességeinek érzékeltetésére a meseszöveg roppantul szellemes fogást alkalmaz. A „sárkányölő” elnevezés ilyen szövegösszefüggésben félreérthetetlenül Szent György lovagra utal, akiről tudni illik, hogy a Bika havának névadó szentje (ünnepe: április 24., a hónap elnevezése: Szent György hava!) ugyanabban a művelődési közegben, amelyben Péter és Pál a nyári napfordulót jelölő szent-páros. Ezt az ízig-vérig „helyén-való” nyelvi leleményt folklór-kutatásunk – ha egyáltalán észreveszi – egészen bizonyosan kölcsönzésnek fogja minősíteni, s mint ilyent, az „eredetiség hiánya” címszó alatt leltározza be népköltészetünk „gyengéségeinek” (lásd még: „folklorizáció”, továbbá, ultima rációként: „leszálló kultúrjavak”!) gazdag tárházába. Legyintsünk rá, és vizsgálódjunk tovább a magunk észjárása szerint.

Mit volt mit tenni a vörös hercegnek, kimegy az udvarra nagy reszketve, kirántja a kardját, de biz azt ránthatta, többet a hüvelyébe vissza sem dughatta: csak egyszer vágott hozzá Vizi Péter, s mindjárt a fűbe harapott.

Azt hihetnénk, szegény vörös herceg sorsa eleve megpecsételődött azzal, hogy Vizi Péter feltámadt és bejelentkezett nála. Szó sincs róla! Halogató taktikáját nem csupán az magyarázza, hogy – éppen Bika-testben lakozván – félti a bőrét, s vele a könnyen szerzett jólétét, hanem az is, hogy ki akarja várni, míg számára kedvezőbb időpont köszönt be. Nem kell sokáig várakoznia. A következő dekanátus testiségét meghatározó Bak-tulajdonságkör a lehető legelőnyösebb helyzetet teremti meg számára, ő-Marssága ugyanis, mint tudjuk, éppen itt van „erőben”, ami azt jelenti, hogy itt tudja képességei maximumát látványosan kifejteni. Vajon miért marad akkor mégis alul a párviadalban?

Elemezzük csak részletekbe menően az erőviszonyokat ebben a jegyvégi, döntő jelentőségű dekanátusban! A szellemiség síkján a Rák és az Oroszlán kerül egymás mellé–fölé, míg a testiség mezején a Bak és a Vízöntő: Még nem szerepelt ugyan a „tananyagban”, de azért már tudhatjuk: a Bakban és az Oroszlánban Mars van erőben, a Rákban és a Vízöntőben – Jupiter. (Mindkettőre vonatkoztatva: az elsőnek említett jegyben „valódi”, a másodikban „rejtett” erőben-létről beszélhetünk!) Egy-egy kvantumnyi szellemiség mindkét küzdő fél részén, és ugyanennyi testiség. Tipikus patt-helyzet – gondolhatnánk, ha abból a naiv feltételezésből indulnánk ki, hogy bolygó és bolygó között csupán a nevek tekintetében van különbség. Valójában azonban megközelítőleg sem azonos a két küzdő fél „súlycsoportja”. Vörös vitézünk osztályrésze így – sporthasonlatunknál maradva – az ellenfél elsőpró erőfőlénye miatt nem lehet más, mint kiütéses vereség, mindjárt az első menetben.

És ezzel egyszersmind lelepleződött Vizi Péter személyisége (értsd: bolygó-minősége) is. Ha eddig azt hittük volna róla, hogy – szimpatikus fiatalember lévén – csakis Nap-hérosz lehet, akkor most be kell látnunk, hogy tévedtünk. A sorsdöntő párviadal kétségbevonhatatlanul igazolta, hogy hősünk esetében (ha talán nem is kizárólagosan, de mindenesetre jellegadó hatállyal) Jupiter-képviselettel állunk szemben. Pontosabban... – de ne vágjunk a dolgok elébe. Lássuk előbb ennek a dramaturgiai egységnek a záró jelenetét, a „bizonyítékok felmutatását”.

Akkor bement Vizi Péter a palotába, elővette a tarisznyájából a tizenkét aranyalmát meg a sárkány huszonegy aranyfogát, s mondta a királynak:

– Ím, ezzel bizonyítom, felséges királyom, hogy én öltem meg a sárkányt, s nem a vörös herceg.

De bezzeg bizonyította a királykisasszony is, de bezzeg örült a király is, mert jobban tetszett neki Vizi Péter, mint a vörös herceg. Folytatták a lakodalmat, abba sem hagyták hét álló hétig.

A bizonyítékok sokatmondóak. Sorrendben haladva: a 12 aranyalma az érzéki élvezetek 12 évadjáról regél, s ékesen tanúsítja, hogy hősünk megjárta a Bikaság iskoláját. A sárkányfog: jellegzetes Szaturnusz-trófea. Jöhet a Mérleg-Sárkányból (itt van „erőben” Szaturnusz), a hurkos farkú Bak-sárkányból (itt van igazán „otthon”), a Vízöntőből (ez a másik otthona, s benne dekanátus-értékben ismét feltűnik Mérleg-Sárkányunk) is, s akkor ennek „erőbenléti”, illetve „erővesztési” helyeit kell, hogy megidézzé, nevezetesen az Ikrek, illetve a Nyilas jegytartományát. A 24-es szám mégis leginkább a Bak-mezőnyt valószínűsíti a származás színhelyéül. Ne feledjük: a 24 fog 24 fokot is jelenthet; s a sárkány, mint a Bak-szellemiség képviselője, a mesei „jelenhez” képest éppen 24 évvel korábban pottyantotta bele a városkútba a maga végzetterhes tojását. A Bika- és a Bak-időegységek „névjegyei” után, amint az várható, nyomban felsorakozik, a bizonyítékok közé a harmadik „földies” jegy, a Szűz képviselte is „...de bezzeg bizonyította a királykisasszony is...”!

Az a tágabb, három-elemű téridő-szín idéződik meg tehát ismét, amelyekben az első számú drámai vétség (hősünk érzéki élvezetekbe merülése, s rá a vörös herceg merénylete), majd röviddel utóbb a második (a nyúl megrablása) lezajlott. Márpedig ami megidéződik a népmesében, az meg is jelenik. Hiába jelzi a bizonyítékok foglalatja, a tarisnya a Mérleg-időszakot, hiába erősíti meg ezt a képzetet az elbírálás, majd az ígélet-beváltás mozzanata, hiába tenne pontot az ügy végére a lakodalom, amelynek Mérleg-közegébe immár harmadszor érkezünk vissza (ráadásul ebben a „végállásban” a Rák-szellemiséghez a hagyomány által pontosan előírt módon rendelődne hozzá a Mérleg-lelkiség, hogy a kettő együtt az ideális családalapítási közeget képezze!) – hősünk útja másfelé vezet. Amíg adósságait minden tekintetben és maradéktalanul le nem törlesztette, az olyan mérlegelés, amely harmóniát mutatna ki sorsában, csak ideiglenes érvényű, sőt kifejezetten csalóka lehet.

A vétség azonban, úgy látszik, olyan természetű, hogy az Állatöv „kiszilágán” belül nem lehet minden további nélkül jóvátenni. Hasztalan megy vissza hősünk újra meg újra az elátkozott Szűz-terepre, ahol a halál (Halak) mint testiség, a maga látható-tapintható valóságában terpeszkedik el, a megoldás nem itt rejtőzik – ha innen kiindulva vezet is hozzá az út. Mert annyit ő maga is sejt már, mi is gyaníthatunk, hogy a végleges feloldozáshoz mégiscsak a megrövidített nyúlnak kell elvezetnie Vizi Pétert.

Mielőtt erre a végzetterhes utolsó útjára elindulnánk vele, vessünk még egy pillantást a mesei cselekmény eddigi összesített „útvonalterképére”. (1. ábra) Látjuk: éppen egy teljes évkörnyit futottunk be a precessziós „nagy évben”. Elvileg semmi akadálya sem lenne annak, hogy újra induljon a kör – vannak példáink „több körös” mesékre is! –, a Vízöntő téridő-problematikájának „jelentkezése” azonban arra mutat, hogy a történet folytatására egyfajta „kizökkent időben” kerülhet csak sor. A helyzet pontosabb érzékelését előmozdítandó, gondolatban nagyítsuk ki az utolsó három jegy-érvénytartam „tortaszületét” az évkörből, és bontsuk fázisaira az itt lezajlott mesefolyamatot.

I. fázis: mindvégig a Szűz érvénytartamában járunk. Részletezve:

- a) Bika (Skorpió-testiséggel) – a vörös herceg leszáll a fáról, míg Vizi Péter és állatai pihennek;
- b) Bak (Rák-testiség) – a vörös herceg lefogja a királykisasszonyt, és megöli Vizi Pétert; és
- c) Szűz (Halak) – a vörös herceg megfenyegeti a királykisasszonyt, Vizi Péter kettészelve, holtan marad a helyszínen.

II. fázis: a színhely áttevődik az Oroszlán-jegy érvénytartamába. A cselekménymozzanatok itt is rendre megfeleltethetők az esedékes dekanátusi sajátosságoknak. Részletezve:

- a) Kos (Mérleg) – lakodalom, a vörös herceg a fő helyre kerül;
- b) Nyilas (Ikrek) – a vörös herceg „ikre”, Vizi Péter még mint halott, megjelenik a színen;
- c) Oroszlán (Vízöntő) – az oroszlánság kettéválik, a „leggyorsabb” tigris elindul visszafelé.

III. fázis: visszajutunk a Szűz-érvénytartamba. A tigris visszafut az ezúttal globálisan jelentkező énem csupán dekanátus-értékű (sőt, dekanátusokra most nem is osztódó) Szűz-időszakba, és elveszi annak névadójától, a nyúltól a gyógyfüvet. (Vö.: „füves asszony” a Szűztulajdonságok jellegzetes képviselője a népi hiedelemvilágban!)

IV. fázis: megint vissza az Oroszlánba. A tigris megfordul, újra elér az Oroszlán jegyébe, itt megint csak sorra át kell haladnia a dekanátusokon. Részletezve:

- a) Kos (Mérleg-testiséggel) – ezt a dekanátust most „keleti” megfelelője, a Kutya képviseli, mégpedig úgy, hogy mindjárt tovább harmadolódik, csak hogy most Hold-házai szerint. Így a második Hold-házban a Farkas léphet akcióba, a harmadikban előáll a Yü, a „kétfejű” szörny;

b) Nyilas (Ikrek) – az utóbbi csodálény azonban a középső dekanátus, a Nyilas (rendkívüliség, életgenerálás!) testiségét, a hátukkal egymásnak forduló Ikreket is idézheti egyben;

c) Oroszlán (Vízöntő) – az orvoslási folyamat „saját ideje” végül is itt, az Oroszlán-dekanátusban kerül ismét szinkronba az „eredeti” idővel: az oroszlán a helyes (precessziós) időbe fordítja át Vizi Péter fejét. (NB.: a „kétfejűség” mozzanata ide is áthat, amennyiben ismerjük az Oroszlán testi képviselőt, a Vízöntőnek is Janus-arcú, azaz egyetlen testen előre-hátra tekintgető fejfel ábrázolt megjelenítőit az asztrálmítoszi hagyományból.)

Innen párhuzamosan fut tovább két idő-„hullám”.

V. fázis: egyszerre vagyunk a Rákban és az Oroszlánban. Dekanátusokra bontva:

a) Halak (Szűz), ugyanakkor Kos (Mérleg) – az özvegnél, a fekete városban – irány a lakodalom! (bizonyítékok a tarisznyában);

b) Skorpió (Bika), illetve Nyilas (Ikrek) – a „sárkányölő” herceg mentené a bőrét – Vizi Péter párviadalra hívja;

c) Rák (Bak), valamint Oroszlán (Vízöntő) – a vörös vitéz legyőzése, „döntő erőfölénnyel”.

Itt aztán várnánk, hogy vége szakad a mesének. A Rák-jegy hozhatna házasságot, boldog családi életet, az Oroszlán uralmat, örömet az utódokban. De a jelenet végén előkerül a tarisznya, s elindul egy – most, a vörös herceg legyőzése után már ésszerűtlennek ható, legfeljebb érzelmi síkon indokolt (vö. a Rák-Mérleg kölcsönviszony fentebb érintett sajátosságával!) – „bizonyítási eljárás”. A kinyitott iszákból pedig rendre, dekanátusonként, újra előbújik a Szűz időszaka, benne a mind ez ideig jóvátétel nélkül maradt vétséggel.

14. ábráinnentől hát Vizi Péterünk fej-fej mellett halad a tulajdon – s ráadásul most éppen saját maga által felidézett – végzetével. Ő maga meg van győződve róla, hogy diadalmasan halad tovább az évkörön

(ott is éppen az lkrek pályaszakaszát futja), s nem veszi észre, hogy „együtt fut vele” az újjáélesztett Szűz-tulajdonságcsoporthoz is. A két téridő-egység szembesülése drámai módon zajlik le a következő meseszakasz elején. (Miközben olvassuk a történetet, mindjárt figyelhetjük a segédábrát is, így magunk kereshetjük meg a válaszokat a sorra előadódó kérdésekre!)

Lakodalmom után egyszer Vizi Péter vadászni indul, hanem a felesége a nyakába borult, s úgy kérte, hogy akárhova menjen, csak a boszorkánytanyát kerülje, mert az sötétebb a pokolnál, onnét még élve nem került vissza ember.

Hiszen ígérte Péter, hogy nem megy, de amint kiment a palotából, nagy kedve kerekedett mégis, hogy megnézzé azt a boszorkánytanyát. Kimegy az erdőbe, megy, mendegél, s egyszer csak felszökik előtte egy nyúl. Megcélozza a nyílával, s nem találja.

„Mi dolog ez – gondolja magában Vizi Péter –, még sohasem hibáztam el vadat.” – Megy tovább, és egy hajításnyira megint felszökik előtte egy nyúl, rálő, s azt sem találja.

Mérgelődött Péter, s ment tovább nagy bosszúsan. Alig ment tovább, harmadszor is felszökik előtte egy nyúl, arra is rálő, s azt sem találja.

A két egymásnak feszülő erő-mező rendre teljes szélességében megmutatja magát – nekünk is, egymásnak is. Az egyik oldalon: mindhárom rész-egységen átömlő lkrek-tulajdonságok (eldöntetlen párviadal!), egy nyilazó alak testiségébe zártan; a másik oldalon: a Szűz-szellemiséget ugyancsak mindhárom rész-megnyilvánulásában egyformán jelző nyúl bukkan fel, a halál (eltűnés) „testi” köntösében. Zenei hasonlaltal élve: bemutatkozott a téma, jöhet a kidolgozás.

Hát, halljatok csudát, mi történt! Egyszerre csak elsötétedik az erdő, mintha éppen a poklok országában lett volna, az állatai reszkette, szűkülve húzódtak melléje. Nézett erre, nézett arra, nézett fel az égre, de nézhetett; nem látott egyebet rettentő nagy sötétségnél.

„Na, ez bizonyosan a boszorkányok tanyája” – gondolta magában. Az is volt, érezte a kezével, lábával, testével, hogy csak úgy nyüzsögnek mellette mindenféle csúszómászó állatok, s hallotta, hogy repkednek, surrognak-burrognak feje felett a denevérek.

Támolyog, botorkázik Péter a nagy sötétségben, s ím, egyszerre meglát valami gyenge világosságot. Lassan odatapogatózik, ahol ez a világosság volt, s hát ott egy nagydarab fa égett, s amint szénné lett, egy láthatatlan kéz megint más darab fát tett a szénre.

Mintha feje tetejére állt volna a világ. A nappal éjszakába fordult, az összes szellemi tulajdonság átcsapott önnön testiségébe. Az összetartozást, egymásra-utaltságot kifejező Vízöntő-tulajdonság az eddig oly merésznek bizonyult bestiák merőben „vadállatiatlan” viselkedésében nyilatkozik meg. A férgek nyilvánvalóan a Mérleg-szellemiség, azon belül is a „csúszómászó”-Hold-házak a sárkány (gyík): a szarvaskígyó, illetve a giliszta megidézői – megint közvetlen testi (bár a sötétség miatt láthatatlan) mivoltukban. Végül a denevérek csakis az Ikrek-jegy második Hold-házából (Denevér vagy Bagoly) kerülhettek ide. És hogy ne maradjon egy szikrányi kétségünk sem azíránt, hogy merre járunk, maga a tüzes minőség is megjelenik, leplezetlen, elemi mivoltában. Hogy ki táplálja, nem látjuk, bár a tűz fényénél már akár meg is pillanthatnánk. Többről van itt szó, mint hátborzongató „szurreális” képről! Úgy tűnik: ez a tűz a rendszeren kívülről generálódik, illetve tápláltatik. Itt érhetjük hát tetten a Nyilas-tulajdonságkört – végre-valahára a testi megnyilatkozás szintjén! Mindenesetre rendkívülinek kell tekintenünk a helyzetet, ha a szokásától eltérőleg most ennyire „kiadja magát”!

De vajon hol maradnak az illékony nyuszi által bekonferált Szűztulajdonságok? Nos, ami a testiséget illeti, a „túloldal” (Halak-tulajdonságmező) már kellőképpen megmutatta, mire képes: akárcsak korábban, a fekete városban, most is gyászba borította a világot. És a részletezés? A Bika (eszem-iszom), a Bak (kővé dermedés), majd a Szűz (feldaraboltatás) tulajdonságok? Vagy – a testiség síkjára átfordítva – a Skorpióság, a fán gubbasztó Cygnus-képviseléssel; a Rákság a „reciprocitással”; és végül a Halak... Kimondani is féltő: hol marad a megvalósult, testileg is átélt halál? Lássuk!

Leül Vizi Péter a tűz mellé, melléje az állatjai, a tarisznyájában volt kenyér, szalonna, azt előveszi; a szalonnát fanyársra húzza, s a zsíráját veregeti a kenyérhez. Amint süttögeti a szalonnát, megszólal mellette valaki didergős, fázós hangon:

– Jaj, be fázom!

Péter körülnézett, nem látott senkit, s nem is szólt semmit. Megint megszólal az a hang:

– Jaj , be fádom !

Tovább már nem állhatta szó nélkül, mondta Péter:

– Ha fázol, gyere ide, s fűtőzzél!

– Jaj, nem merek, mert az állataid összetépnek.

Felnéz Péter a fára, hát ott guggol egy öregasszony.

Azt mondja neki:

– Jöjjön csak le, néne, nem bántják ezek az állatok.

– Nem merek, hanem ledobok három arany hajszálat, azokat fedtesd az állataid hátára, akkor lemegyek.

– Jól van, dobja le.

Ledobja az öregasszony a három arany hajszálat, Vizi Péter ráteszi az állataira, s észre sem vette, hogy az állatok egyszeribe kővé meredtek. Leszáll az öregasszony a fáról, a tűz mellé ül, honnét, honnét nem, előránt egy varangyos békát, nyársra húzza, sütögeti, s mondogatni kezdi magában:

– Én sütök békát, te sütsz szalonnát, én eszem szalonnát, te eszel békát.

– Mit beszél kend?

– Én sütök békát, te sütsz szalonnát, én eszem szalonnát, te eszel békát.

– De már ki mit süt, azt egyék! – kiáltott Vizi Péter, s haragjában a vén boszorkányhoz vágta a szalonnát.

Hej, a vén boszorkánynak se kellett egyéb, felpattant, megragadta Vizi Pétert, de úgy megragadta, hogy mozdulni sem tudott. Szólját az állatjait, azok sem mozdulnak. Aztán elvette a vén boszorkány Vizi Péter kardját, miszlikbe vagdalta a testét, s egy nagy kádba belehányta.

Hát igen. Itt bosszulja meg magát a korábbi vétek. Pontosabban nem is maga a vétség, hanem az, hogy a helyrehozatalára annak idején túlságosan sok energiát kellett elfecseirelni. (A Vízöntő-energiákat mindkét irányban „be kellett vetni”!) Most, amikor a legnagyobb szükség lenne rá, „lemerült” a Vízöntő-„telep”: a bestiák nem mozdulnak, nincs, ami a motort hajtja. És baj van a Mérleg-dekanátussal is: hősünk kifejezetten rosszul ítéli meg a helyzetet. „Beveszi” a cselt, és nem figyel fel rá, hogy elveszítette segítőtársait. Mégis, és éppen e mérték-vesztítése folytán, nyeri el a végleges feloldozást. Ezzel dolgozza le erkölcsi hátrányát: megkönyörült a bajba jutott, védtelen öregasszonyon, „ingyen kegyelmet” gyakorolt egy kiszolgáltatott lénnel szemben. Győzött hát – bár a győzelem ára a halál lett. Legalábbis egyelőre.

Csak hogy mint minden élőfának a népmesékben, ennek a Boszorkányország-belinek is megvan a maga „túloldala” – fölül, a koronája irányában. És azzal, hogy leszállt onnan, a vénasszony megbolygatott egy – igencsak labilis – egyensúlyi rendszert. A „túloldal” természetesen azonnal visszajelzett.

15. ábraHogyan? Emlékezzünk csak vissza: a túloldalon fánknak éppen az a törzsszakasza helyezkedett el, amelyikbe a testvérpár annak idején beleszúrta jelző-szerszámaikat. Most hát felszabadul a másik fél, vége a látens állapotnak – elindulhat a maga útján Vizi Pál. A „maga útján”? Nem egészen. Minthogy Rák-szellemiség szülötte volt az útiterv, a két pálya végeredményben ugyanabba az irányba kell, hogy „csűrjön” a téridőben, csak a második pályaszakasz reggel „magasabban” – vagy inkább pontosabban, megbízhatóbban – fut majd (hiszen több tapasztalat irányítja immár), mint az első. Műszakibb csengésű nyelvezetre úgy fogalmazhatnánk át mindezt: Vizi Pál javított pályán halad, a kimenő, majd energia-vesztéség folytán megsemmisülő Péter-pályához képest.

Amikor ez történt, egy nappal, két nappal azután Vizi Pál visszafordult a világ jósfájához, ahol a testvérétől elvált, kihúzza a kését, hát piros vér buggyant ki utána.

– Hej, édes istenem, meghalt a bátyám – sóhajtott keservesen Vizi Pál. Meg sem állott, ment azon az úton amerre a bátyja elment. Éppen úgy járt, mint a bátyja.

A mesélő igazat mond: Vizi Pál valóban „járt úton” halad. Így persze kevesebb energiát is kell elhasználnia útközben. Ami pedig a sorsdöntő pályaszakaszt illeti: az ő útját már nem állja el a sárkány, mint Péterét, s a vörös herceg leküzdésére sem kell erejét fecsérelnie. Szinte átsuhan az egymást követő jegy-szakaszokon, bár – becsületére legyen mondva – egyet sem hagy ki közülük. Ellenőrizzük csak!

16. ábraMindenekelőtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a Vizi Pál útraállását kiváltó cselekménymozzanat a Szűz által lefedett, majd kioltott Ikek-tartományban zajlott le. Ez hétköznapiabb nyelvre lefordítva annyit tesz, hogy ha tovább araszolgatunk az évkörön, akkor az eddigi menetiránynak megfelelően most a Bika téridő-szakasza következne, csakhogy ennek a helyébe boszorkányunk (rossz fokozatú) Szűz-birodalma tolakodott. Ráadásul pólusváltás is történt: a nappalból éjszaka lett – a Szűzből Halak. Így csöppentünk vissza a világ jósfájához, s indítottuk útjára az Ikek-„staféta” második emberét. Ez viszont mindjárt azt is eldönti, hogy Vizi Pál „hosszú futásának” első pályaszakasza a Vízöntő jegy-érvénytartama lesz. Péter itt tett szert annak idején segítő állataira. Vajon mit tesz ugyanitt Pál?

Találkozott egy tigrissel, meg akarta löni, de nem lőtte meg, s a tigris nekiadta egy kölykét. Éppen így járt az oroszlánál, így a farkassal is. Neki is volt három állatja...

17. ábra

Következik a Bak téridő-szakasza. Péter ekkor jutott be a gyászba borult városba, s értesült a tojás-történetről. Hát Pál?

...úgy ment abba a városba, ahol a bátyja megölte a tizenkét fejű sárkányt. Vizi Pál úgy hasonlított Vizi Péterre, mint egyik tojás a másikhoz.

18. ábra

A Nyilas tartományát általános sírás-rívás, egy hintó, majd egy dublőr megjelenése tette nevezetessé Vizi Péter számára. Mit tapasztal ugyanitt Pál?

...s mikor a városba megérkezett, s előre vitték a hírét, hogy jó, elejbe harangoztak. A kicsi királyné pedig aranyos-bársonyos hintóba ült, s úgy ment elejbe. Azt hitte, hogy az ura került vissza a boszorkánytanyáról,...

19. ábra

Skorpió: az ellenfél (a sárkány) megjelenik, a lány helyett lángnyelve, az „álhős” felszökik a fára. Most, a „javított” menetben:

...s mikor meglátta Vizi Pált, leugrott a hintájából, a nyakába borult.

– Édes uram, lelkem, csakhogy visszakerültél a boszorkánytanyáról.

Vizi Pál egy szóval sem árulta el, hogy ki s mi ő, elég az, hogy tudta, hol s merre kell keresni a bátyját.

20. ábraMár az előző szakasztól kezdve érzékelhetjük, hogy Vizi Pál egyre jelentősebb előnnyel érkezik az egymást követő pályaszakaszokra testvéréhez képest. Így aztán a fogadtatása is egyre melegebb – szinte vele együtt érezzük, hogyan gyúlik-halmazódik az energiája a döntő összecsapásra. És az sem közömbös, hogy a vadászatra induló hős útján nem ugyanabban a sorrendben követik majd egymást a dekanátusok, mint előbb Vizi Péter esetében. Itt csupán a bemeneti szakaszban tapadnak hősünkhöz az lkrek-szellemiség, illetve a Nyilas-testiség jellemzői; utána nem esnek pánikba az állatai, hiszen Vízöntő-szellemiségük még energiáktól duzzad, s végül, a perdöntő jelentőségű pályaszakaszon a Mérleg-tulajdonságok helyes felismeréshez segíthetik. Nyomban megtalálja a tüzet, amely itt a Kos-testiség elementáris kifejezője, s így természetesen nem tűnhet fel a közelében a Nyilas-attribútumnak azonosított „csodás” tűzrakó kéz.

Másnap reggel nem szólt a kicsi királynénak semmit, ment a boszorkánytanyára, mentek vele az állatai is. Éppen úgy járt, mint a bátyja, háromszor lőtt a nyúlra, s egyszer sem talált; s mikor a harmadikra is ráhibázott, elsötétedett az erdő, egy lépést sem látott sem előre, sem hátra.

Hanem mégis több szerencséje volt, mint a bátyjának, mert mindjárt megpillantotta azt a gyenge világosságot, s odament. Leül a tűz mellé...

21. ábra Mindjárt látni fogjuk: valóban ez a kis időnyereség menti meg az életét – s vele a bátyját is. Most jön ugyanis az utolsó, vészterhes pályaszakasz: a Szűzé. Itt minden a kiszámítottságon, a helyes beosztáson múlik. Nem lehet „kicsit tévedni”: a legapróbb elszámítás is jöváthehetetlen bajok forrásává válhat. Emlékezzünk csak vissza: itt „bakizott” először is, másodszor is a korábbi „próbázó”, s később sehogy sem tudta helyrehozni a hibáit. A dekanátusok sorrendje természetesen marad a régi: Bika (evés-ivás) – Skorpió-testiséggel (nyárs, továbbá szökevény a fánk; aztán Bak (megfogás, lefogás) – Rák-testiséggel (reciprok sütés-evés); végül Szűz (ez nemcsak feldarabolást hozhat magával, de – láttuk már a nyúl esetében – „füves” gyógyítást is!) – Halak-testiséggel (eltűnés). Csakhogy... – de ezt a mondatot már tanácsosabb lesz a mese-idézet után folytatni.

...s sütni kezdi a szalonnát, s hát hallja, hogy valaki didereg a fán, s leszól:

– Jaj, be fádom!

– Gyere le, ha fázol – vetette oda Vizi Pál, de a vén boszorkány most sem mert lejönni, míg Vizi Pál meg nem ígérte, hogy a három arany hajszálat az állataira fekteti.

– Hát csak vesse le – szólott fel Vizi Pál.

Le is veti a vén boszorkány, de úgy találta vetni, hogy mind a három arany hajszál a tűzbe esett, s porrá égett. De ezt a vén boszorkány nem vette észre. Leszállott a fárról, a tűz mellé ült, honnét, honnét nem, egy varangyos békát ránt elő, sütögetni kezdi, s mondogatja magában:

– Én sütök békát, te sütsz szalonnát, én eszem szalonnát, te eszel békát.

– Eszel, majd megmondom, mit! – s a boszorkányhoz csapott a szalonnával.

Felszökik a boszorkány, megragadja Vizi Pált, de abban a szempillantásban ráugrik a három állat, s úgy megfogták, hogy moccanni sem tudott.

– Kegyelmezz az életemnek – könyörgött a boszorkány –, s feltámasztom a bátyádat is, az állatait is.

Hát jól van, Vizi Pál intett az állatoknak, de azért jól közrefogták, hogy el ne szaladhasson. Akkor a boszorkány szedett egy csomó mindenféle forrasztófüvet, csinált mindenféle hókusz-pókuszt, hát egyszer megelevenedik Vizi Péter, halljatok csodát, megvilágosodott az erdő, híre-pora sem volt többé a boszorkánynak, eltűntek a csúszó-mászó állatok, mintha a föld nyelte volna el.

Igényes Olvasónk most nyilván csóválja a fejét: hát szóval véletlen műve a megmenekülés! És mi lett volna, ha a hajszálak történetesen nem esnek bele a tűzbe? Vagy ha az öregasszony észreveszi, hogy beleestek? Ilyen törékeny aljzatra építeni egy ilyen nagy horderejű történet dramaturgiáját – nem könnyelműség ez?

Röviden válaszolhatunk: nem! Sőt, egyenesen mesteri az előkészítése ennek a látszólagos „véletlennek”. Lapozzunk csak vissza, és győződjünk meg róla! Mindjárt a második „kalandtól” rendre mondat közepén vált helyszínt történetünk: „...s úgy ment abba a városba...”; „...s mikor a városba megérkezett...”; „...s mikor meglátta Vizi Pált...”. Szemmel láthatólag milliméterre-másodpercre pontosan mérte be útvonalát hősünk, hogy a döntő pályaszakaszhoz végül is pontra érkezhessen meg: „...elég az, hogy tudta, hol s merre kell keresni a bátyját.”

A válság-helyzet kialakulásakor (a világ elsötétedése idején) a mesélő külön is felhívja a figyelmünket arra, hogy Vizi Pál időt nyert bátyjához képest. Valamivel később felfigyelhetünk arra az apró különbségre, hogy míg Vizi Péter esetében csupán az öregasszony másodszeri jelentkezése után „jön be” a képbe a fa, addig az öccse tűzgyújtásakor már eleve a fán didereg a boszorkány. További idő- (és bizonyára erő-) nyeresnek számít, hogy Vizi Pál mindjárt az első panasz szavára reagál a vacogó banyának, míg Péter megvárta a második jelzést. „Kétszer ad, ki gyorsan ad” – juthat eszünkbe a közmondás, méltán, hiszen Vizi Pál nyilvánvalóan itt „szedi össze” azokat az erkölcsi „plusz pontokat”, amelyek – továbbra is „korszerű” vetélkedőnyelvünkön fogalmazva – „legendők lesznek neki a végső

győzelemhez”. Ezek az apró, ám mindvégig kedvező irányba ható „elcsúszások” okozzák végül is, hogy a hajszálak éppen akkor érkeznek le a cselekmény színhelyére, amikor a körülmények küldőjük számára a legkevésbé, hősünk számára viszont leginkább pozitív módon alakulnak. (Egyébiránt nem árt tudatosítani magunkban: az élet esélyeit, illetve sorsát amúgy nagy általánosságban is az teszi drámaivá kozmoszunkban, hogy éppen a legnagyobb horderejű dolgok múlnak benne-körülötte ilyen elképesztően törékenynek tűnő „véletleneken”!)

Valamit kellene azonban még mondanunk két megkülönböztetetten fontos szerepű kellékcsoportról: a „bénító” hajszálakról, illetve a varangyos béka – szalonna kettősről is. Az elsőnek a jelentéshatárát rutinművellettel tudjuk felderíteni. Meg kell vizsgálnunk, honnan érkezett a színre a hajzat, s aztán szétnézünk a megfelelő égboltszakaszon, akad-e ott valami „hajkibocsátásra” képes, illetve alkalmas csillagzat. Akad. Ahogy a Skorpió fölött a Cygnus, úgy helyezkedik el a Szűz „égi fája” fölött a Coma Berenices (Bereniké vagy Berenice haja) az északi égbolton. És amint a Cygnus „cigányként” (a Hattyú „hegedűként”) szerepel népmeséinkben, balladáinkban, népművészeti ábrázolásainkon, ugyanúgy szerepel „megkötő” szerepű hajszálként, máskor – ugyancsak szabályszerű hangalaki váltakozással – varangy-ként, vérengző-ként, Ferenc-ként, (hulló) le-bernyeg-ként vagy – horribile dictu! – Holló Fernyiges-ként a Berenike haja csillagkép, illetve mindaz, ami belőle-mögüle beáramolhat a mi „kis” (zodiákusi-naprendszeri) világunkba.

Azt is valószínűsíteni tudjuk, miért tulajdonított a hagyomány éppen ilyen, bénító-életölő hatást ennek az égbolt-tájnak. Mai tudásunk szerint itt olyan extragalaxisok csoportosulnak, amelyek földi típusú élet generálására alkalmatlanok, fennmaradására nézve pedig – amennyiben hatással lehetnek rá – veszélyesek. Konkrétabban szólva: úgy tűnik, a Szűz-mező „boszorkányos” tulajdonságai döntő részben annak az extragalaktikus szuperhalmaznak a rovására írhatók, amelynek a „tudományos”, azaz modern műszerek segítségével történt felfedezése a legutóbbi évtized egyik kozmológiai szenzációja volt; az asztrálmítoszi hagyomány azonban egy ilyen „szuperhalmazt” kezdettől fogva számon tart a Szűz jegy-érvénytartamában, s annak veszélyességére minden tőle telhető eszközzel – mesékben, balladákban éppúgy, mint képi ábrázolásokban – felhívja a figyelmet. (Vö.: Pap, 1990, Bp. 89–90. o.) Ami most már konkrétabban a Coma Berenices csillagképet, mint a boszorkányhajzat (értsd: bénító sugárzás) forrásvidékét illeti, erre vonatkozóan legyen elég itt egyetlen mondatnyi adalék: „Tycho Brahe, aki a csillagképet elnevezte, nem sejtette, hogy az égen olyan területet határolt el, ahol tömérdek távoli galaxis található.” (Klepesta–Rükl, 1975, 136. o.) De azt sem árt tudnunk „varangyos” konstellációról, hogy Naprendszerünknek (és benne Földünknek) a helyzetét a befoglaló Tejútrendszerhez képest ez utóbbinak a „tányérjára” merőlegesen olyan tengellyel szokták jellemezni a modern csillagászati ismeretterjesztésben, amelynek egyik – tőlünk nézvést északi – szára éppen a Coma Berenicest találja telibe. (Klepesta–Rükl, 1975, 26. o.) Az „idegenséget”, „másságot” (a fogalom összes, fenyegető felhangjával együtt) aligha lehetne ennél találóbban megfogalmazni az asztrálmítoszok sajátos nyelvezetén, amelyben a derékszög-kapcsolat tudvalevőleg a legellenségesebb kapcsolattípust jelöli az összes lehetséges közül.

Másik feladványunk, a varangyos béka – szalonna kellékpárosítás mélyebb értelmének felfejtésekor célszerű a nyárs, illetve a felnyársaltság fogalmából kiindulni. Ez ugyanis jellegzetes Skorpió-attribútum (szexuális vonatkozásban is!), és így nem nehéz rátalálni az általa „keresztülszúrt” égi objektumra sem, különösen, ha a „varangyos” jelző előre figyelmeztet, hogy Berenice-típusú, azaz életre veszélyes, végállapotot előidéző csillagzattal kell ezúttal is számolnunk. Ilyenként a hagyomány ebben az égboltkörzetben a Lant (Lyra) csillagképet tartja számon – antik mitológiai szövegek szerint a gyermek Hermész isten teknősbékából (rég magyar neve egyszerűen „béka”!) készítette az első lantot, s később ez került volna az égboltra, Lyra csillagképnek –, amelynek fő csillaga a Vega, ugyanezen hagyomány szerint kifejezetten végzetterhes, világvégi általános pusztulást idéző-hozó csillagnak számít. (Vö.: Klepesta–Rükl, 1975, 188. o.)

Ha a nyárs egyik vége a Skorpió körzetébe szúrt bele, akkor a másik vége (az ikerpár nyársa) a szemben lévő Bika mezejét kell, hogy célba vegye. Erre utal a szalonna „származási helye”, a disznó is, amely, mint ismeretes, a Bika keleti állat-megfelelője. A szalonna és a belőle „lecsöpögő” zsír a szituációból következőleg minden bizonnyal az Orion – Canis Maior (Nagy Kutya) kettőst idézi, az utóbbinak a fő csillagára, a Szíriusra történő direkt név-utalással. (Ez utóbbinak a névváltozatai népművészetünkben: „sűrű” csillag, szőr, zsír – sőt: szűrl!)

Az utolsó mese-idézetünk előtt elindított „csakhog...” után azonban jószerivel még mindig folytatásra vár a mondat. Nem voltunk ugyanis tekintettel mindeddig arra a körülményre, hogy a következő precessziós állomás az Oroszlán, annak testisége, a Vízöntő-tulajdonságcsoporthoz pedig ide is visszaáramoltathatott egy ágat a ketteje közül, mint tette annak idején Vizi Péter esetében. Ez az ág az ő boszorkány-jelenetében – emlékezhetünk rá – már „kiszáradt”, hiszen egy korábbi téridő-szakaszban hiba-igazításra kellett igénybe vennie. Most azonban, Vizi Pál esetében, még teljes „vízhozammal” zuhoghat vissza ide ez a folyamat. Gyaníthatóan ennek is köszönhetik a segítő állatok példás lélekjelenlétüket (szűkülésről, meghátrálásról itt szó sem esik!), s végül is ez az energia segít hatástalanítani a vénasszony „elszívó” mechanizmusát, betömni az általa teremtetett „lyukat” az erőterben.

22. ábraMost végre rátérhetünk az utolsó dramaturgiai egység – az utolsó állatövi stáció – ismertetésére.

Összeölekezett, összecsókolózott a két testvér, s mentek a városba, utánuk a hat állat, aztán fel a palotába. De csak még most ámult-bámult a kicsi királyné; amíg meg nem mondták, melyik az ő édes ura, nem tudta, hogy melyiket ölelje, csókolja. Még csak ezután teljesedett be az öreg király álma. Vizi

Péter és Vizi Pál, országról országra jártak, és elfoglalták az egész világot, úgy nőtt a vitézségük, mint a tenger, elborította az egész világot.

Így volt, vége volt, mese volt.

Soron következő kérdésünk ezzel a mesével kapcsolatban már csak így szólhat: hol járunk hát most az évkörben? Ott, ahol Vizi Péter járt, amikor utoljára találkoztunk vele, vagy ott, ahol Vizi Pál most éppen menetrendszerűen tartana? A választ a szóban forgó meseszakasz gondos elemzése hozhatja csak meg. Az első esetben Nyilas, Oroszlán, Kos sorrendben kellene, hogy kapjuk a szellemi természetű jegy-tulajdonságokat, a testiség tekintetében pedig Ikrek, Vízöntő, Mérleg lenne a sorrend. A második esetben a Kossal kezdődne a tűz-elemű dekanátusok sorrendje, utána a Nyilas, majd az Oroszlán következne, s velük szemben a testi tulajdonságokat a Mérleg, az Ikrek, majd legvégül a Vízöntő karakterisztikumai szabnák meg. Első ránézésre is nyilvánvaló, hogy a második esettel állunk szemben: a kezdő jelenet, a királykisasszony „mérlegelése” esik itt döntő súllyal a latba. Az álombeli jóslat (Nyilas-szellemiség) csak a második rész-egységben válik valósággá, s a Vízöntő-testiség (a világalom) értelemszerűen az utolsó fázisban váltja valóra a maga Oroszlán-szellemiségének az előírásait.

Vizi Péter és Vizi Pál meséjét eredetileg arra szemeltük ki, hogy igazoljuk rajta a dekanátusi rend meglétét, illetve fontosságát a magyar népmesekincsben, továbbá hogy rutinszerűen felismerjük a szellemiség–testiség appozíciós kapcsolat alakváltozatait a mesei cselekmény folyamán. Ahhoz, hogy vállalt feladatunknak jó hatásokkal meg tudjunk felelni, természetesen sokkal mélyebbre kellett beleereshetnünk a mesés történet közegébe, mint ahogy az a mesélgetések során általában szokás lehetett. Így aztán elmondhatjuk, hogy mire végére értünk az elemzésnek, nemcsak azokat a „műfogásokat” nyílt alkalmunk sorra kipróbálni, amelyekkel célkitűzésünk értelmében meg kellett ismerkednünk, hanem olyanokat is, amelyeknek a szakszerű bevezetésére, illetve részletes magyarázatára a terjedelmi keretek már nem adtak lehetőséget. (Gondoljunk csak a bolygóuralmi viszonyokkal vagy a „lelkiség” szintjével, a hangulati-érzelmi töltésű „külön-zodiákussal” kapcsolatos utalásainkra!)

Van azonban egy abszolút nyereségünk is. Ehhez pedig akkor jutottunk, amikor megfigyeltük, hogy az Oroszlán jegy-érvénytartamában „kizökkent” idő miként viselkedik a „visszaszökkenés” után, az Oroszlánt követő jegy-tartományokban. Minthogy itt voltaképpen a Vízöntő-paradoxon „túloldali” vetületéről van szó, némi joggal számíthattunk rá, hogy valami hasonló „élet-szétáramlással” lesz dolgunk, mint amilyenhez a Vízöntő „időtlen” téridő-egységében hozzászokhattunk. Az elemzés azonban mást mutatott ki. Megtudtuk, hogy az idő innen, az Oroszlán jegyéből nem „széthullámszik” a szomszédos jegy-terrénumokra, hanem szakaszosan csúszik át, előbb, némi „nekifutás” után (tigris-kaland!) az Oroszlán

„saját” ideje a Rákéra, majd az oroszlánság által korábban „felbolydított” (vö. a tigris–nyúl konfliktussal!) Szűzé, az előbbi egyesülésen is túlcúsúszva, az Ikrekére.

A különbség éppen a mi vizsgálódásunk területén, a dekanátusok játékezején, szignifikánsnak mutatkozik. Ellentétben ugyanis a Vízöntő-paradoxon okozta életrajzi-hurokkal, amikor is a létezés egy darabig visszafelé áramlik, és így a „kizökkent” szakaszban fordított sorrendben (gyakorlatilag a kis-évesnek megfelelően) követik egymást a dekanátusok, itt, az Oroszlán körül az „elcsúszó” jegyek természetesen mindvégig megtartják a maguk „eredeti”, azaz precessziós dekanátus-sorrendjét.

Az sem jelentéktelen különbség a kétféle idő-problematika között, hogy míg az előző, a Vízöntőhöz kapcsolódó, mindössze háromjegynyi intervallumot érint közvetlenül az évkörből (Halak–Vízöntő–Bak, a precessziós sorrendben), addig itt és most, az Oroszlán-oldalon négyre növekedett az érintett jegyek száma (Oroszlán–Rák, illetve Szűz–Ikrek). Ennek a felismerésnek a következményei vizsgálódásunk jelen keretei között beláthatatlanok. Csupán utalni tudunk rá e helyütt, hogy ennek a sajátságos „kettős viselkedéssémának” alighanem fontos szerepe van abban, hogy a „szellemi”, illetve „lelki” karakterisztikumok alapján rendeződő (szaknyelven: „normál”, illetve „misztikus”) állatövi jegy-sorrendek között nem-lineáris jellegű az összefüggés, és hogy a legjellegzetesebb eltérések éppen a mi két ominózus csomópontunk, az Oroszlán, illetve a Vízöntő körül mutathatók ki. (Vö.: Pap, 1990, 43–45. o.)

De erről majd más alkalommal.

Hivatkozott irodalom

Benedek, 1976

– Benedek Elek: Világszép nádszál kisasszony (8. kiadás). Móra Kiadó – Kárpáti Kiadó, Budapest – Uzsgorod, 1976.

Illyés, 1977

– Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese (8. kiadás). Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Jankovics, 1980

- Jankovics Marcell: A népmesék és a csillagos ég. In: Kapcsolatok, Népművelési Intézet, Budapest, 1980.
- Változatlan utánnyomás: Debrecen, KLTE, 1987.

Klepesta–Rükl, 1975

- Josef Klepesta – Antonin Rükl: Csillagképek atlasza. Gondolat, Budapest; 1975.

K. Grandpierre, 1981

- Kolozsvári Grandpierre Emil: A csodafurulya (5., felújított kiadás). Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest, 1981.

Menzel, 1980

- Donald H. Menzel: Csillagászat. Gondolat, Budapest, 1980.

Pap, 1987

- Pap Gábor: Asztrálmítoszi keretek – mai sorsok. In: Vonzáskör, Miskolc, NME, 1987.

Pap, 1990

- Pap Gábor: Csak tiszta forrásból. Kós Károly Egyesülés – Mandátum, Budapest, 1990.

* * *

14. Jézus mondta nekik: Ha böjtöltök, magatoknak szereztek bűnt: ha imádkoztok, elítéltettek. Ha alamizsnát adtok, rosszat tesztek lelketeknek.

Bármely területre menjete is, bárhol vonultok is keresztül, ha befogadnak, azt egyétek, amit elétek tesznek, és gyógyítsátok meg ott a betegeket. Mert nem az tesz tisztátalanná, ami a szájatokon bemegy, hanem az tesz tisztátalanná titeket, ami a szájatokon kijön.